సర్వతన్త్రస్వతన్త్రః భగవదంవనమ్భూతః మునీనామగ్రణీర్వి ఖనాః కృపాతరఙ్గితేన మనసా స్వభక్తాననుజిఘృక్షుః స్వస్యాన్తేవవాసి నాం, స్వమతలబ్ధజనుషా ముపకారాయ శ్రౌతే స్మార్తే చ సూత్రాణి ప్రాణై షీత్, అయమేవమహాశయో విఖనోమునివరసూత్రకారాణాం ప్రాథమిక ఇతి స్ఫుటమేవ ప్రతీయతే అనేకైః ప్రమాణవచనైః. తాదృశే నిత్యే నైమిత్తికే చ కర్మణి బద్ధాదరాణాం యాయుజకానాం సుబోధాయ ప్రయోగరూపేణ చిన్తనై స్సంగ్రథితోఽయం సూత్రానుక్రమణికా నామకో గ్రన్థః తత్ర నిఖిల స్మార్తకర్మణాం ప్రకృతి భూతః సర్వేష్వప్యనుస్యూతః ఆఘారనామకో గ్రన్థభాగః అయంవేంవాగ్నిముఖం, స్థాలీపాకః ఇత్యాదివద్వైర్వ్యవదిశ్యతే ఆపస్తమ్బాశ్వలాయ నాద్యనుయాయిభిః

అత్రచ ప్రకృతిభూతమాఘారం ప్రధానీకృత్య తదఙ్గభూత పుణ్యాహాది సఙ్కలితోఽయమాదియో భాగః గ్రన్థేఽస్మిన్ తత్రతత్రావశ్యకాని స్మృత్యాదివచనాని అధ్యేతౄణాం సౌలభ్యాయ అనుగ్రథ్య లఘుటిప్పణిరూపేణ ప్రకాశముపనీతో విజయతేతరామ్.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీ మద్వైఖనస మహాగురవే నమః

శ్రీ వైఖానస సూత్రానుక్రమణికా

శ్రీ మచ్చుభాచల నివాసిన మప్రమేయమ్
శ్రీ భూ సనాథ మఖిలార్తి హరం దయాళుమ్
శ్రీ మన్నృకేసరితనుం భగవన్త మాద్యమ్
శ్రీ పుష్టి కీర్తిద మహం శరణం ప్రపద్యే॥ 1

శ్రీమన్ జగజ్జని వివృద్ధి లయైకలీల
శ్రీ పాదసేవక సముద్ధరణైకశీల
శ్రీ భూమి ముఖ్యమహిళా సువిలాస లోల
శ్రీ వేఙ్కటేశ పరిపాహి కృపాలవాల ॥ 2

నిజాఙ్ఘ్రి నఖ చన్ద్రికా ప్రశమితా శ్రిత స్వాన్తసు
స్థిరాన్ధ తమసం భవామ్బుధి నిమగ్న నిస్తారకమ్
మరీచి భృగు కశ్యపాత్రిముఖ సన్మునీ నన్వహమ్
వదన్త మఖిలాగమం విఖనసం గురుం ధీమహి ॥ 3

శ్రీమన్నృసింహ గురుశేఖర మాశ్రయామ
శ్రీవాజపేయ సవదీక్షిత పణ్డితేన్ద్రమ్
యోభాష్యకృ న్మితవచోభి రనల్ప మర్థమ్
సూత్రస్య సంకరుణ యోపది దేశ సర్వమ్ ॥ 4

పరిభాషా

హరిః ఓమ్. యజమానస్సర్వత్ర . శుభకర్మారమ్భే . సూత్రోక్త . (౧) నిత్యనైమిత్తిక విధినాస్నాత్వా. . (౨) ధృతాహతావస్త్రోత్తరీయః . (౩) సోర్ధ్వ పుణ్డ్రః (౪) బద్ధశిఖః ప్రాతస్సన్ధ్యాముపాస్య తర్పణం, (౫) బ్రహ్మయజ్ఞంచ కృత్వా. . కృత (౬) ప్రాతర్హోమః. . కరిష్యమాణకర్మోప యోగిసమ్భారాన్ సమ్భృత్యాచార్యం సభ్యాంశ్చాహూయ. పాద్యార్ఘ్యాచ మనాని ప్రదాయ, దర్భాద్యాసనేషు . ప్రాఙ్ముఖాసుదఙ్ముఖా న్వాఉ.ఉ న యుత్వా, పుష్పగన్ధాక్షతైరభి పూజ్యాభివన్ద్య.

౧ సూ. స్నాత్వా పుణ్యేహని సంస్కారహోమం జు హు యా ది తి విజ్ఞాయతే.

(వ్య) స్నాత్వా – పూర్వవత్ నిత్యనైమిత్తిక స్నానం కృత్వా, కర్మ కర్తా సర్వత్ర పుణ్యే – శుభేహని – దినే సంస్కారో – నిషేకాది తస్యహోమః తం, సంస్కారహోమం వక్ష్యమాణ విధినాజుహుయాదితి విజ్ఞాయతే.

౨ హేమాద్రౌ :-

శ్లో॥ ఈషద్ధౌతం నవం శ్వేతం సదశం యన్నధారితమ్
అహతం తద్విజానీయాత్సర్వకర్మసు పావనమ్॥

౩ మరీచి :- శ్రీ వైఖానస సూత్రోక్తానుష్ఠానం సర్వం సమాచర న్నిత్య నైమిత్తిక కామ్యాని కర్మాణి సర్వాణ్యూర్ధ్వ పుణ్డ్రం వినా జపహుతార్చన ధ్యానాదీని నకుర్యాత్కుర్యాచ్చేన్నిష్ఫల మాభిచారికం భవతీ త్యారభ్య లలాట కుక్షి హృదయ

స్వయం(౭) పాణీ పాదౌ చ. దక్షిణాది ప్రత్యేకం. ప్రక్షాళ్య. సదర్భ హస్తో ద్విరాచమ్య. ఇదం బ్రహ్మాపునీమహేతి .(౮)పవిత్రేగృహీత్వా .

ఇదం బ్రహ్మాపునీమహే ।

బ్రహ్మాపునాత్విత్యనామికాఙ్గుల్యోర్నిక్షిప్య

బ్రహ్మా పునాతు ।

దర్భాద్యాసనే ప్రాఙ్ముఖః ఉపవిశ్య, దక్షిణతః పత్నీముపవేశ యిత్వా, మయా కరిష్యమాణస్యా(౯)స్యకర్మణః ప్రారమ్భ ముహూర్త స్సుముహూర్తోఽస్త్వితి(౧౦)భవన్తశ్రీ మన్తో మహాన్తోఽనుగృహ్ణన్త్వితి ప్రార్థయేత్. (ప్రతి వాచకాః) అయం ముహూర్తస్సు. ముహూర్తో ఽస్తు ఇతి ప్రతి బ్రూయుః.

భగవత్ప్రార్థనమ్

శ్లో॥ శుక్లామ్బరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వ విఘ్నోపశాన్తయే॥
తదేవలగ్నంసుదినం తదేవ తారాబలం చన్ద్రబలం తదేవ
విద్యాబలం దైవబలం తదేవలక్ష్మీపతేఽఙ్ఘ్రి యుగంస్మరామి॥

కణ్ఠోదరదక్షిణపార్శ్వ దక్షిణబాహు మధ్య కణ్ఠ దక్షిణపార్శ్వో దర వామపార్శ్వ వామబాహు మధ్య కణ్ఠ వామపార్శ్వ పృష్ఠోర్ధ్వకకుది కేశవాదిద్వాదశనామభిః ప్రణవాది నమోంత ముచ్చర్యోర్ధ్వపుణ్డ్రం కృత్వా పశ్చాద్ద్వాదశాక్షర ముచ్చార్య మూర్ధ్ని విన్యసేదితి.

శ్లో॥ ఉపవీతం శిఖాబన్ధ మూర్ధ్వ పుణ్డ్రం వినాకృతమ్
అపవిత్రకృతం కర్మ విప్రస్య విఫలం భవేత్ ।

కార్మే :-

శ్లో॥ యోన్యత్ర కురుతే యత్నం ధర్మకార్యే ద్విజోత్తమః
విహాయ సన్ధ్యా ప్రణతిం సయాతి నరకాయుతమ్॥

యత్ర యోగీశ్వరః కృష్ణో యత్రపార్థో ధనుర్ధరః
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతి ర్ధ్రువా నీతి ర్మతి ర్మమ॥
స్మృతే సకల కల్యాణ భాజనం యత్ర జాయతే
పురుష స్తమజం నిత్యం వ్రజామి శరణం హరిమ్॥
సర్వదా సర్వకార్యేషు నాస్తి తేషా మమఙ్గలమ్
యేషాం హృదిస్థో భగవా న్మఙ్గళాయ తనం హరిః
లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః
యేషామిన్దీవరశ్యామో హృదయస్థో జనార్ధనః॥
ఆపదా మపహర్తారం దాతారం సర్వ సంపదామ్
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయోభూయో నమామ్యహమ్॥
యస్య ద్విరద వక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్
విఘ్నం నిఘ్నన్తి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే॥
శ్రౌత స్మార్తాత్మికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితమ్
తస్మై సమస్త వేదార్థ విదే విఖనసే నమః॥
సూత్రాణా మన్యక్లృప్తానాం నేత్రం యచ్చ స్థిరీకృతమ్
సూత్రం వైఖానసం వన్దే భగవత్కర్మ సూచకమ్॥
నారాయణః పితా యస్య మాతా చాపి హరిప్రియా
భృగ్వాదిమునయ శ్శిష్యాస్తస్మై శ్రీ విఖనసే నమః॥
శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః॥ శ్రీమతే విఖనసే నమః
భృగు మరీచ్యత్రి కశ్యపేభ్యోనమః॥
ఓం నమస్సదసే నమస్సద సస్పతయే నమః స్సఖీనామ్
పురోగాణాం చక్షుషే, నమో దివే నమః పృథివ్యై,
సప్రధసభాంమే గోపాయ, యేచ సభ్యాస్సభాసదః,
తానిన్ద్రియావతఃకురు, సర్వమాయు రుపాసతామ్॥

సర్వేభ్య శ్రీవైష్ణవేభ్యో నమః

భగవతో బలేన, భగవతో వీర్యేణ, భగవతస్తేజసా,

భగవతః కర్మణా, భగవతాను గృహీతో, భగవతాను

ధ్యాతో, భగవద్ధ్యాత్వా బగవత్కర్మ కరిష్యామి తద్భగవాననుమన్యతామ్॥

భూ శుద్ధిః

అపక్రామన్తు భూతాని పిశాచాః ప్రేత గుహ్యకాః

యేచాత్ర నివసన్త్యేతే దేవతా భువి సన్తతమ్ ॥

అపసర్పన్తు యే భూతా యే భూతాభువిసంస్థితాః

యే భూతా విఘ్న కర్తార స్తేగచ్ఛన్త్వాజ్ఞయాహరేః॥

ఆసన మన్త్రస్య పృథివ్యాః మేరు పృష్ఠఋషిః, సుతలంఛన్దః,

శ్రీ కూర్మోదేవతా, ఆసనే వినియోగః॥

పృధ్వి త్వయా ధృతా లోకే దేవిత్వం విష్ణునాధృతా

త్వంచ దారయ మాందేవి పవిత్రం కురు చాసనమ్॥

అశేష జగదాధార మనన్తం కూర్మంరూపిణమ్

ఆసనస్య విశుధ్యర్థ మాత్మానం తం భజేహరిమ్॥

అం అనన్తాసనాయ నమః । యం యోగాసనాయనమః॥ విం విమలాసనాయనమః॥ రం కూర్మాసనాయ నమః॥ (ఇతి భూశుద్ధిం కృత్వా)

దక్ష్ :- శ్లో॥ సన్ధ్యా హీనో శుచిర్నిత్య మనర్హస్సర్వ కర్మసు

యదస్య త్కురుతే కర్మ నతస్య ఫలమశ్నుతే ॥ఇతి॥

౫ సూత్రేషష్ఠ ప్రశ్నే :-

సఙ్కల్పః

ద్విరాచమ్య (౧౧) త్రిః ప్రాణానాయమ్య (౧౨) దక్షిణ జానుని వామ హస్త ముత్తానం కృత్వా, తదఙ్గుష్ఠ తర్జన్యోర్మధ్యే అవాచీనస్య దక్షిణ పాణే రంగుష్ఠ రహితా శ్చతస్రోఙ్గులీర్న్యస్య, దక్షిణాఙ్గుష్ఠేనవామాఙ్గుష్ఠంపరివేష్ట్య(౧౩)

హరిః ఓం (ఇత్యుపక్రమ్య)

శ్రీ మహావిష్ణో రాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్యాద్యబ్రహ్మణః, ద్వితీయ పరార్థే, శ్వేత వరాహకల్పే వైవస్వత మన్వన్తరే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, జంబూద్వీపే, భరతవర్షే, భరతఖణ్డే, మేరోర్ద

---

౬ అర్చనానవనీతే :-

శ్లో॥ ఔపాసన విహీనస్తు ద్విజశ్శూద్రసమో భవేత్
ఔపాసన విహీనశ్చ ద్విధురః పరికీర్తితః ॥ఇతి॥
సాయంప్రాతశ్చాగ్ని కార్యం యథాశక్తి జితేన్ద్రియః
కుర్యా త్ప్రతిదినం వర్ణీ బ్రహ్మయజ్ఞంచ తర్పణమ్॥

సూత్రేసప్తప్రశ్నే:- ఉపనయన ప్రభృతి బ్రహ్మచారీ పూర్వవత్స్నాత్వాసన్ధ్యా మదిత్యం చోపస్థాయ తర్పణం బ్రహ్మయజ్ఞంచ కృత్వా, సాయంప్రాత రాసమావర్తనా న్నిత్య మగ్నౌ సమిద్భిర్జుహుయాత్ ఇత్యారభ్య, సప్తరాత్రం హీనే నిత్య కర్మణ్యా వకీర్ణీభవతీతి.

౭ భరద్వాజ :-

శ్లో॥ జఙ్ఘాన్తం జానుపర్యన్తమపివా చరణద్వయమ్
కూర్పరాన్తం కరౌ సమ్యక్ క్షాళయే త్ప్రథమం బుధః॥
ఉపవిశ్య శుచౌదేశే ప్రాఙ్ముఖో బ్రహ్మసూత్రధృత్.
బద్ధచూడః శుచౌదేశే ప్రాఙ్ముఖో బ్రహ్మసూత్రధృత్
బద్ధచూడః కుశకరో ద్విజ శ్శుచిరుపస్పృశేత్ ॥ఇతి॥

౮ అత్రిః ॥ శ్లో॥ ఉభాభ్యామితి హస్తాభ్యాం విప్రైర్ధర్భ పవిత్రకే.
ధారణీయేత్ ప్రయత్నేన బ్రహ్మగ్రన్థి సమన్వితే ॥ఇతి॥

దక్షిణ దిగ్భాగే, శ్రీవేఙ్కటాచలా దుత్తర ప్రదేశే, "మహానద్యో" ర్మధ్యదేశే అస్మిన్గృహే, భగవద్భాగవతాచార్యాణాం సన్నిధౌ అస్మిన్ వర్తమానే, వ్యావహారిక చాన్ద్ర (సౌర) మానేన సంవత్సరే అయనే, ఋతౌ, మాసే, పక్షే, వాసర యుక్తాయాం నక్షత్రయుక్తాయాం శుభయోగ శుభకరణ విశిష్టాయాం అస్యాం శుభతితౌ గోత్రస్య శర్మణోమమ, ఏతదర్థమిదం కర్మ కరిష్యే, తదఙ్గత్వేన తదాదౌ శుద్ధ్యర్థం వృద్ధ్యర్థం శాన్త్యర్థ మభ్యుదయార్థంచ సుపుణ్యాహం కరిష్యన్నాదౌ నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం విష్వక్సేనారాధనం కరిష్యే (ఇతిసంకల్ప్య) అప - ఉపస్పృశ్య.

౧ కరిష్యమాణస్యాస్య కర్మణ ఇత్యత్ర గోత్రస్య శర్మణః కుమారస్య (గోత్రాయాః నామ్న్యాః కుమార్యాః) నామకరణ కర్మణః ఇత్యాది గర్భసంస్కారేషు - గోత్రాయాః నామ్న్యాః మమ ధర్మపత్న్యాః గర్భాదానకర్మణః ఇత్యాది వివాహాదిషు గోత్రస్య శర్మణో, మమ పాణిగ్రహణ కర్మణ ఇత్యాదికమూహ్యమ్

౧౦ గృహ్యరత్న కంఠ భూషణే :-
శ్లో॥ బ్రాహ్మణానాం వినావాక్యైః క్రియాస్స్యుర్నిష్ఫలాస్తతః
కర్తవ్యా బ్రాహ్మణానుజ్ఞా కర్మణాం పరిపూర్తయే ॥ఇతి॥

౧౧ సంవర్తః :- శ్లో॥ వాచికం మానసం పాపం కాయేనైవతు యత్కృతమ్
తత్సర్వం నశ్యతి క్షిప్రం ప్రాణాయామ త్రయే కృతే ॥ఇతి॥
సఙ్గ్రహే :- శ్లో॥ దేవార్చనే జపే హోమే సన్ధ్యయో శ్రాద్ధకర్మణి
స్నానే దానే తథా ధ్యానే ప్రాణాయామా స్త్రయస్త్రయః ॥ఇతి॥

౧౨ స్మృతిరత్నావళ్యామ్? శ్లో॥ స వ్యస్య పాణేరఙ్గుష్ఠప్రదేశిన్యోస్తుమధ్యతః
దక్షిణస్యాఙ్గుళీ ర్న్యస్య చతస్రోంగుష్ఠ వర్జితాః॥

తథా సవ్యకరాఙ్గుష్ఠం దక్షిణాఙ్గుష్ఠ వేష్టితమ్ సదర్భ హస్తౌ జానూర్ధ్వే దక్షిణే దక్షిణోత్తరౌ కృత్వా జానుని కర్తవ్య మేతత్కర్మ కరోమియత్ తిథివా

శ్లో॥ పుణ్యాహ కర్మణి కుశాక్షత దక్షిణామ్బు
తామ్బూల కూర్చ కరకంచ పవిత్ర గన్ధా
అశ్వత్థ పల్లవ సుధూప ఫల ప్రదీపాః
థిస్రావపాత్ర సుమ తణ్డుల మాహరేత॥

విష్వక్సేనారాధనమ్

(౧౪) పాత్రస్థ తణ్డులోపరి కూర్చం పవిత్రంవానిధాయ,
స్వహృదయే విష్వక్సేనం ధ్యాత్వా.

శ్లో॥ విష్వక్సేనం సకల విబుధ ప్రౌఢ సైన్యాధినాథమ్
ముద్రా చక్రే కరతల యుగే శఙ్ఖదణ్డౌ దధానమ్
మేఘశ్యామం సుఫణి మకుటం పీతవస్త్రం శుభాఙ్గమ్
ధ్యాయే ద్దేవం విజిత దనుజం సూత్రవత్యా సమేతమ్॥

రాదికం స్మృత్వా సుసంకల్ప్య యథావిధి, స్వమానసే స్మరణం తత్సంకల్ప ఇతి స్మృతః ఇతి.

౧౩ శ్రీనివాస దీక్షితీయే :-

శ్లో॥ హరిరోమితి నిర్దిశ్య యత్కర్మ క్రియతే బుధైః
అధీయాతేవా రాజర్షే తద్ధి వేదోత్తరంభవేత్ ॥ఇతి॥

౧౪ శ్రీసూత్రస్య బాష్యవాఖ్యాన ప్రయోగవృత్త్యాదిషు విష్ణుబలి చైత్ర్యాశ్వయుజీ గ్రహశాన్త్యాది కర్మస్వర్చనీయ దేవతావాహనస్య తణ్డులోపరి కూర్చే నిర్దిష్టత్వా దత్ర విష్వక్సేనా వాహనమపి తదైవ కర్తవ్యమ్.

యజ్ఞాధికారే భృగుః :-

శ్లో॥ బ్రహ్మాసన మాస్థాయ దేవదేవ మనుస్మరన్
బ్రహ్మోద్యాన్హృదయాత్పూర్వం ప్రణిధ్యాంసన్నివేశయేత్
స్థణ్డిలోపరి కూర్చేషు ప్రాత్రాదావాహ యేత్క్రమాత్
కూర్చం పవిత్రం ప్రాగగ్రంనిధాయ.

శ్లో॥ విష్వక్సేన మశేష నిర్జర మహాసేనాధినాథం చతు
ర్బాహుం శఙ్ఖ సుదర్శనేచ దధతం శక్తించ దండంకరైః
శ్యామంరత్న కిరీట కుణ్డలధరం పీతామ్బరాలఙ్కృతమ్
వన్దేసూత్రవతీ జయాసహచరం వైనస్వదాశాముఖమ్ (ధ్యానశ్లోకమ్)

ఓం అగ్నేయో యస్మాద్యజామహేత్వా విశ్వేసదాత్వం మహితోనుశమ్యో, వైరాజన్తే సుహుతన్నిథత్తామ్॥

ప్రైషామధీశో విబుధానా మనాదిః, యామే శస్తాంధనితాం దధాతు.

(౧౫) ఆయాతు భగవాన్దివ్యో దాన్తశ్శాన్తో జనప్రియః, వర్షిష్టస్సర్వ భక్తానాం సర్వదా ధనదో వరః॥

పురుషస్సగణ స్సూత్రవతీ జయా సహోయో ఽ జితః పరంసహదేవాతాభి రనుమన్యతామ్, యస్తు ధర్మరథో నిత్య మృషిభిశ్చానుగా మినం శాన్తం భగవన్తమోమ్ (౧౬) విష్వక్సేన మావాహ యామి, ఓం శాన్త మావాహ యామి, హరమావాహయామి, ఓంఅమితమావాహయామి నిత్యానపాయిన మావాహయామి, (తద్దక్షిణే) ఓం సూత్రవతీ మావాహయామి. (వామే) జయా మావాహయామి. ఇతి కూర్చే సమావాహ్య.

పఞ్చోపచారమన్త్రై రాసనం పరికల్ప్య,

లంహంయంరంవం॥

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయనమః పుష్పేణాసనం పరికల్పయామి.

రత్నాకరేచ. కూర్చేషు పశ్చిమే చక్రముత్తరే శాన్తం ప్రాచ్యాం గరుడ మిత్యాది ప్రబల ప్రమాణ వచనాని బహూని సంతి. తాని గ్రన్థ విస్తరభీత్యానలిఖ్యన్తె తద్ద్రష్టుకామె ర్భార్గవాది శ్రీ భగవచ్ఛాస్త్ర సంహితాసు శ్రీ భాష్యాదిషుచద్రష్టవ్యమ్.

15. ఆయం మన్త్రః పఞ్చమ మన్త్రప్రశ్నే విరాజతే, కాశ్యపీయే జ్ఞానకాండే. భార్గవే యజ్ఞాధికారేచ, విష్వక్సేనావాహనే సముపద్దిష్టః తస్మాదనేవనాహన ముక్తమ్.

16. ఇదం విష్వక్సేనారాధనం భగవతా భృగుణా వాసాధికారే చతుర్వింశాధ్యాయే విధీయతే - యథా.

ప్రైషామధీశ ఇతి ప్రణమ్య సంప్రార్థ్య.

ప్రైషామధీశో విబుధానా మనాదిః, యామే శస్త్రాం ధనితాందధాతుః

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః ప్రణామం సమర్పయామి ప్రార్థనం సమర్పయామి.

అగ్నేయో యస్మాద్భజామహే త్వా విశ్వే సదాత్వం మహితోనుశమ్యో. వైరాజస్తే సుహుత స్విధత్తామ్॥

సూత్రవతీ జయా సహితం శ్రీవిష్వక్సేనం శుద్ధోదకేన స్నాపయామి. సూత్రవతీ జయా సహితం శ్రీ విష్వక్సేనంప్లోతేనవిమృజామి. తద్బీజం తస్య న్యస్య.

ఓం విం, ఓం సూం, ఓం జం.

అప్సరస్విటి గన్ధమ్.

అప్సరస్సుయోగన్దో గన్ధ ర్వేషు చయద్యశః, దైవోయో మానుషో గన్ధ స్సమాగన్ధ స్సురభి ర్జుషతామ్॥

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః గంధం సమర్పయామి.

తత్సవితురితి పుష్పమ్.

తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్॥

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః పుష్పాణి సమర్పయామి.

అగ్నిం దూతమితి ధూపమ్.

అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్. అస్యయజ్ఞస్య సుక్రతుమ్॥

సూత్రవతీ జయాసహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయనమః ధూపం అఘ్రాపయామి

అహమస్మీతి దీపమ్.

అహమస్మి ప్రథమాజా ఋతస్య పూర్వన్దేవేభ్యో అమృతస్యనాభిః యో మా దదాతి స ఇదేవ మావాః॥

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః దీపం దర్శయామి.

శ్లో॥ అతః పరం ప్రవక్ష్యామి విష్వక్సేనార్చనం పరమ్.

ఇత్యారభ్య - పంచోపచార మన్త్రైశ్చ పీఠమత్త్రైవ కల్పయేత్॥

విష్వక్సేనం ప్రణమ్యైవ ప్రార్థయే న్మన్త్రముచ్చరన్

ప్రైషామధీశ మన్త్రేణ తత్రకార్యం సమాచరేత్

యథా జపన్ తతః కుర్యాత్స్నానకార్యం సమాహితః

అగ్నేయో యస్మా దుచ్చార్య ప్రోతం సర్వం సమాచరేత్

తన్మూర్తిమన్త్ర ముచ్చార్య ప్లోతవస్త్రాద్యలం కృతమ్

తద్బీజం తస్య హృదయే న్య సేత్ ప్రణవ సంపుటమ్

తస్య దక్షిణ పార్శ్వేతు దేవీం సూత్రవతీం తథా

తథైవ వామభాగేతు జయాం దేవీం సమర్చయేత్॥

అప్సరస్వితి మన్త్రేణ గంధం తత్రైవ లేపయేత్

తత్సవితరితి మన్త్రేణ ప్రగృహ్య పరివేష్టయేత్॥

అగ్నిస్తత మిత్యుక్త్వా ధూపం తత్రధూపయేత్

అహమస్మీతిమన్త్రేణ దీప మత్ర ప్రదర్శయేత్॥

తన్మూర్తి మన్త్ర ముచ్చార్య అర్ఘ్య మాచమనం దదేత్

అగ్నఆయాహి మన్త్రేణ చరుం (ఫలమ్) తత్ర నివేదయేత్॥

యేతేశతి మితి మన్త్రేణ పానీయాచమనే దదేత్

ఘృతాత్పరీతి మన్త్రేణ తామ్బూలం తత్ర దాపయేత్॥

అర్ఘ్యం సమర్పయామి. ఆచమనం సమర్పయామి. అగ్నఆయాహితి ఫలోపహారమ్.

అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానో హవ్యదాతయే, నిహోతాసధ్సి బర్హుషి॥

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః ఫలోప హారం నివేదయామి.

యే తేశతమితి పానీయమ్.

యే తే శతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞియాః పాశా వితతాః పురుత్రా, తేభ్యోన ఇన్ద్రస్సవితోతవిష్ణు ర్విశ్వేదేవా ఉ ముఞ్చన్తుమరుత స్స్వస్తా.

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః పానీయం సమర్పయామి.

ఆచమనం సమర్పయామి.

ఘృతాత్పరీతి తామ్బూలమ్.

ఘృతాత్పరి మణ్డ ఇవాప్సు స్నేహో స్సర్వాధిక స్సర్వధత్తేషు శర్వః, సచేతన శ్చేతయతే స్వశక్త్యా, ఏకోలోకాన్ గర్భవత్వాతు సర్వాన్॥

సూత్రవతీ జయా సహిత శ్రీ విష్వక్సేనాయ నమః సదక్షిణాకం తామ్బూలం సమర్పయామి.

సురాసుర శిరోరత్న మరీచి ఖచితాఙ్ఘ్రయే
విఘ్నాన్ధకార సూర్యాయ విష్వక్సేనాయతే నమః॥
విష్వక్సేన హ రేర్భక్త పూజాయాం హీనమేవయత్
తత్క్షమస్వేతి చోక్త్వాతు ప్రణామం కారయేత్సువః॥

అనయావాహనాది త్రయోదశోపచార పూజయా సూత్రవతి జయా సమేతః శ్రీ విష్వక్సేనస్సుప్రీతోసుప్రసన్నో వరదోభవతు. సూత్రవతీ జయా సమేతం శ్రీవిష్వక్సేనం యథాసుఖం యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి. శోభనార్థం క్షేమాయ పునరాగమనాయచ.

విష్వక్సేనా రాధనం సమాప్తమ్.

పుణ్యాహమ్.

(౧౭) అథ పుణ్యాహం పఞ్చాత్రియా నాహూయాభిపూజయతి ఆచార్యః తణ్డుల పూర్ణపాత్రో పరిస్తితం (?) కరకం ధారాస్విత్యద్భి రాపూర్య.

ధారాసు సప్తసుచ మానసేషుసరస్సరిత్సు పరిపూరితేషు, అపోఽభిగృహ్ణ ప్రతిపాదయిష్యే గృణోమి ధత్తాగ్ంసుచిరగ్ంసుశర్మ
ఇదమాపశ్శివా ఇత్యపోబి మన్త్ర్య

ఇదమాప శ్శివా శ్శివతమా శ్శాన్తాశాన్తతమ శ్శుభా శ్శుభ తమాః పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమా మేధ్యా మేధ్య తమా అమృతా అమృతరసాః, పుతాబ్రహ్మా పవిత్రేణ పూతా స్సూర్యస్యరశ్మిభి॥

పుష్పాదిభి స్సర్వతీర్థ జలమభ్యర్చ్య. (!)

సర్వతీర్థ జలం పుణ్యం పావనం సర్వకారణం, విష్ణుపాదోద్భవం శుద్ధం సర్వమఙ్గళదాయినా, బ్రహ్మణా సమ్భృతం యచ్చమన్త్ర పూతం శుభావహమ్.

కావేరీ తుఙ్గభద్రా చ కృష్ణవేణీచ గౌతమీ,

(?) ఇషేత్వోర్జేత్వేతి కరకం తంతునా పరివేష్ట్య.

ఇషేత్వోర్జేత్వా వాయవస్థో పాయవస్థ దేవోవ స్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠత మాయ కర్మణే.

॥ (నృ) వక్ష్యమాణ లక్షణేన కూర్చేన పాణినావా భిమృశ్య.

(!) పుష్పగన్ధాక్షతాభిః కరకస్యాన్తరాద్భా హ్యేచ పరితోభర్చ్య

శ్లో॥ అస్థిరత్నం సిరాస్తన్తుర్మాంసోమృత్స్నా ప్రకీర్తితా। శోణితం రక్తమృద్భిస్తు జలంమేదస్తథైవచ। శుక్రస్తు కూర్చమిత్యుక్తం వస్త్రం పాయచ్చర్మ వేష్టితమ్॥ సప్తధాతవ ఇత్యేతే కుంభేషు కరకేషు చ, ఏతేష్వేకం వినాకుర్యాన్నాస్తితత్రాస్య సన్నిధిః (భృగుః)

భాగీరథీతి విఖ్యాతాః పఞ్చగంగాః ప్రకీర్తితాః।

కరకే – కూర్చాగ్ర ఇతి కూర్చంనిక్షిప్య.

కూర్చాగ్ర రాక్షసాంఛిన్ధి ఏతత్కర్మ విఘాతినః

త్వామర్పయామి కుమ్భేస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు।

వృక్షరాజ ఇత్యామ్ర పల్లవాన్నిక్షిప్య.

వృక్షరాజ సముద్భూత శాఖాయాః పల్లవత్వచః

యుష్మా న్కు మ్భే ష్వర్పయామి సర్వదోషాపనుత్తయే ॥

నాళికేర ఇతి నాళికేర మూర్ధ్వ ముఖం విన్యస్య.

నాళికేర సముద్భూత త్రినేత్ర హరసమ్మత

శిఖయా దురితం సర్వం పాపం పీడాంచ మేనుద॥

సహిరత్నానీతి రత్నం సువర్ణం రజితం వా నిక్షిప్య.

"సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితా భగః,తం భాగం చిత్ర మీమహే॥"

తస్మిన్పుష్ప గన్ధ తులస్యక్షతాన్నిక్షిప్య

కరకే – పాఞ్చభౌతిక మావాహయామి

జలే – సర్వతీర్థజల మావాహయామి.

గంగాది సర్వతీర్థ జలాయ నమః పుష్పగన్ధాక్షత దూపదీపార్ఘ్యా చమన ఫలోపహారాన్ సమర్పయామి.

ప్రతివాచకాన్ప్రాఙ్ముఖాను దఙ్ముఖాన్వా స్థాపయిత్వో (౧౮) దఙ్ముఖః త్రిః ప్రాణానాయమ్య, తిథివారాది సఙ్కీర్త్య. గోత్రస్య శర్మణో మమ (గోత్రాయాః నామ్న్యాః) ఏతదర్థం ఏతత్కర్మణిన్యూ నాతిరిక్త దోష నివృత్తి ద్వారా కర్మసాఫల్యార్థం భవద్భి రనుజ్ఞాతః, సుపుణ్యాహం కరోమి, (ఇతి సంకల్ప్య)

ప్ర వై యాజకం

(ప్ర) కురుష్వ.

స్వస్తి సుప్రోక్షితమస్త్వితి స్థానం ప్రోక్ష్య.

స్వస్తి సుప్రోక్షితమస్తు.

(ప్ర) అస్తు

ప్రజాపతిః ప్రియతా మిత్యుక్త్వాతైః ప్రియతామితి వాచయతి'

ప్రజాపతిః ప్రియతామ్.

(ప్ర) ప్రియతాం ప్రజాపతిః

(నృ) కనకాది శుద్ధపాత్రం మృణ్మయం వాభిస్రావజలధారణార్థం పురత స్సంస్థాప్య, తస్మిన్కు శాక్షత గన్ధాశ్వథ్థపల్లవాదీన్విన్యస్య, కరకంబాహు మాత్రముద్ధృత్య, వామహస్తే నిధాయ దక్షిణ హస్తేన కరకాననం పిధాయ తిష్ఠన్.

విపరీతం నకుర్వీత ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయ ఇతి.

యజ్ఞాధికారే :-

తపసాఽ స్య సుతప్తే నసంతుష్టో విష్టరశ్రవాః

మద్భక్తో మాం యజే న్నిత్య మనేన సహధర్మవిత్

యో యజేత విధానేన నిర్మలం తస్య కర్మచ

విష్వక్సేన పదం చాస్య గతి రిత్యాహ మాధవః॥

ఇత్యారభ్య; శ్లో॥ విష్వక్సేన హరేర్భక్త పూజాయాం హీనమేవయత్

తత్క్షమస్వేతి చోక్త్వాతు ప్రణామం కారయేత్పునః ॥ ఇత్యన్తందద్రష్టవ్యమ్

అమూర్తా వాహన విషయే భృగుః :-

శ్లో॥ మణ్డలే చ జలే చైవ కూర్చేవా ఽధార్చయన్క్రమాత్,

సమావాహ్యార్చయిత్వాతు పూజాన్తేన విసర్జయేత్ ॥ఇతి॥

13. (నృ) అధ - అరభ్యతే - పుణ్యాహమితి కర్మనామ - పఞ్చ అవరాః జఘన్యాః - యేషాం తాన్ పఞ్చావరాన్; శ్రుతి వృత్త సంపన్నాన్ - శ్రోత్రియాన్ బ్రాహ్మణాన్, సర్వత్రైతావద్భ్యోఽ హీనా స్సదస్యాభవంతి, తాన్ స్వగృహమాహూయాగతాన్ అభిపూజయతి, పుష్ప గన్ధాక్షతైరర్చయ తీతి.

శామ్యన్తు ఘోరాణీతి మన్త్రావృత్త్యోత్తరాన్తం యథాస్యాత్తథా పాత్రాద్వహీ ర్భూమ్యాం త్రిః కృత్వోపస్రావయతి.

శామ్యన్తు ఘోరాణి శామ్యన్తు పాపాని శామ్యన్తు ఈతయః, తథాన్తే శు భాని వర్ధన్తామిత్యభిస్రావపాత్రే ఉ పస్రావయతి

(య) శుభాని వర్ధన్తామ్.

(ప్ర) వర్ధన్తాం శుభాని.

అతోదేవా ఇత్య (౧౯) గ్రం దైవికే. 9

అతోదేవా అవన్తునో యతో విష్ణుర్విచక్రమే! పృథివ్యాస్సప్త ధామభిః॥ ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధేపదమ్। సమూఢమస్య పాగ్ం సురే॥ త్రీణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపాఅదాభ్యః। తతోధర్మాణి ధారయన్॥ విష్ణోః కర్మాణి పశ్యతయతో వ్రతాని పస్పశే। ఇన్ద్రస్య యుజ్యస్సఖా॥ తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ంసదాపస్యన్తి సూరయః ॥దివీవ

---

(౧౮) (నృ) ప్రాఙ్ముఖం యజమానం చాసయిత్వాచార్య ఉదఙ్ముఖ ఆసీనః కర్మకారయతి, సర్వత్ర కర్మస్వయమేవాసన విధిరితి, యజమానః స్వయమే వోదఙ్ముఖః పుణ్యాహం కుర్యాదితి శ్రీనివాస దీక్షితీయాశయః॥

(౧౯) శ్రీ అత్ర పుణ్యాహం ద్వివిధమ్, దైవికం మానుషం చేతి దైవికం ద్వివిధమ్, శుద్ధం మిశ్రంచేతి దేవాలయాదిషు శుద్ధమ్, శారీరేషు సంసారేషు క్రియ మాణం మిశ్రమ్, మానుషం ద్వివిధమ్, సూతకం ప్రేతకం చేతి అతోదేవాఇత్యగ్రందైవికే. సన్త్వాసిఞ్చామీత్యగ్రం సూతకే. సూతకే శుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహే శుచీవో హవ్యేత్యగ్రం ప్రేతకే, ప్రేతకాశౌచ నివృత్యర్థ పుణ్యాహే, అగ్రమితి ఋచామాదా వతోదేవా ఇత్యుక్త్వా సన్త్వాసిఞ్చామి శు చీవోహవ్యేత్యాది. సన్త్వాసిఞ్చామీత్యగ్రమాదౌ సన్త్వాసిఞ్చామ్యతోదేవా శు చీవో హవ్యేత్యాది శుచీవోహవ్యా ఇత్యగ్ర మాదౌ ఉక్త్వా సన్త్వాసిఞ్చామ్య తోదేవా ఇత్యాది జపే దితి.

చక్షురాతతమ్।। తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాం సస్సమింధతే ।
విష్ణోర్యత్పరమం పదమ్।।

సంత్వాసిఞ్చామి యజుషా ప్రజామాయుర్ధ నంచ । బృహస్పతి ప్రసూతో
యజమాన ఇహ మారిషత్।।

శుచీవో హవ్యా మరుతశ్శుచీనాగ్ం శుచిగ్ంహినోమ్యధ్వరగ్ం శుచిభ్యః।।
ఋతేనసత్య మృతసాపాయన్ఛుంచి జన్మాన శ్శుచయః పావకాః।।

ద్రవిణోదా ఇత్యారభ్యాదితిర్వ్యారిత్యన్తం తత్తన్మన్త్రాన్తే యజమానస్య
శిరస్యక్షతాన్ని క్షిపన్త స్సదస్యాస్సర్వే వదేయుః యజమానస్తు కరకం ధారయన్
ప్రతిమన్త్రాన్తే పాత్రేఽ పస్స్రావయతి.

ద్రవిణోదా ద్రవిణస్తస్తురస్య ద్రవిణోదాస్సనరస్య ప్రియంసత్। ద్రవిణోదా
వీరవతీమిషంనో ద్రవిణోదారాసతే దీర్ఘమాయుః।। సవితాపశ్చాతాత్స
వితాపురస్తా త్సవితోత్తారాత్తా త్సవితా ధరాత్తాత్ । సవితానస్సువతు
సర్వతాతిం సవితానో రాసతాం దీర్ఘమాయుః।।

నవోనవోభవతి జాయమానోఽహ్నాం కేతురుషసా మేత్యగ్రే ।
భాగందేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ప్ర చన్ద్రమా స్థిరతి దీర్ఘమాయుః।।

శతంజీవశరదో వర్ధమాన శ్శతంహేమన్తా న్ఛతముపసంతాన్
శతమింద్రాగ్నీ సవితాబృహసతి శ్శతాయుషా హవిషేమం పునర్దుః।।

అష్టాదేవా వసవస్సోమ్యాస శ్చతస్రోదేవీ రజరాశ్శ్ర విష్టాః।। యజ్ఞం పాన్తు
రజసః పరస్తా త్సంవథ్సరీణ మమృతగ్గ్ం స్వస్తి।।

హిరణ్యరూప స్సహిరణ్య సన్దృ గపాంనపాత్సేదుహిరణ్యవర్ణః ।
హిరణ్యయా త్పరియోనేర్నిషద్యా హిరణ్యదా దదత్యన్నమస్మై ।।

బుధ్యామస్తోమం ససుయామవాజ మానోమంత్రం సరథేహో పయాతమ్। యశోనపక్వం మధుగోష్వంతరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః ।

ఆహోర్షంత్వా విదన్త్వా పునరాగాః పునర్నవ। సర్వాంగ స్సర్వం తేచక్షుస్సర్వామాయుశ్చతే విదమ్॥

అర్యమణం బృహస్పతి మిన్ద్రం దానాయ చోదయ। వాచం విష్ణుగ్ం సరస్వతీగ్ం సవితారం చవాజినమ్॥

ఇంద్రావరుణా సౌమనసమదృప్తం రాయస్పోషం యజమానేషు ధత్తమ్। ప్రజాపుష్టింభూతిమస్మాసుధత్తం దీర్ఘాయుత్వాయ ప్రతిరతంన్న ఆయుః॥

శ్రియేజాత శ్శ్రియానిరియాయశ్రియంవయో జరితృభ్యోదధాతి । శ్రియంవసానా అమృతత్వమాయ న్భవంతి సత్యా సమిథామితద్రౌ॥

యాగుంగూ ర్యాసినీవాలీ యారాకా యాసరస్వతి। ఇంద్రాణీ మహ్వాఊతయే వరుణానీం స్వస్తయే॥

యస్త్వాహృదా కీరిణామన్యమానో ఽ మర్త్యంమర్త్యోజోహవీమి । జాతవేదో యశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్॥

యస్మైత్వగ్ం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నేకృణవస్స్యోనమ్। అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగ్ం రయింనశతేస్వస్తి॥

సర్వప్రజాం మేగోపాయామృతత్వాయ జీవసే। జాతాంజనిష్య మాణాం చామృతేసత్యే ప్రతిష్ఠితామ్॥

సుత్రామాణంపృథివీం ద్యామనేహసగ్ం సుశర్మాణమదితిగ్ం సుప్రణీతిమ్। దైవీర్నావగ్గ్ం స్వరిత్రామనాగస మస్రవన్తీ మారుహేమా స్వస్తయే॥

శతాయుధాయ శతవీర్యాయ శతోతయేభిమాతిషాహే। శతంయోన శ్శరదోఅజీతా నిన్ద్రోనేష దతిదురితాని విశ్వా॥

దక్షిణావతా మిదిమానిచిత్రా దక్షిణావతాం దివిసూర్యాసః। దక్షిణావన్తో అమృతం భజంతే దక్షిణావంతః ప్రతిరతన్న ఆయుః॥

భద్రం కర్ణేభి శ్శృణుయామ దేవాభద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః। స్థిరైరఙ్గై స్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభి ర్యశేమ దేవహితం యదాయుః॥

శతమిన్ను శరదో అన్తిదేవాయత్రానశ్చక్రాజరసంతనూనామ్। పుత్రాసో యత్రపితరో భవన్తిమానోమధ్యారీ రిషతాయుర్గన్తోః॥

ఆదితిర్ద్యౌ రదితిర న్తరిక్ష మదితిర్మాతా సపితాసపుత్రః। విశ్వేదేవా అదితిః పఞ్చజనా అదితిర్జాత మదితిర్జనిత్వమ్।

(యజమానవచనాని) సర్వే దేవాః ప్రియంతామ్.

(య) సర్వే ఋషయః ప్రియంతామ్.

(ప్ర) ప్రియంతామ్.

(య) సర్వేగ్రహాః ప్రియంతామ్.

(ప్ర) ప్రియంతామ్.

(య) సర్వే పితరః ప్రియంతామ్

(ప్ర) ప్రియంతామ్

(య) సర్వాఃదేవ్యః ప్రయంతామ్

(ప్ర) ప్రియంతామ్

(య) సర్వాఃఋషిపత్న్యః ప్రియంతామ్

(ప్ర) ప్రియంతామ్

(య) సర్వాఃపితృపత్న్యః ప్రియంతామ్

(ప్ర) ప్రియంతామ్

(య) సర్వేవేదాః ప్రియంతామ్

(ప్ర) ప్రియంతామ్

(య) సర్వే యజ్ఞాః ప్రియంతామ్

(ప్ర) ప్రియంతామ్

(య) పుణ్యాహ మస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) శివమస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) ఆయుష్యమస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) ఆరోగ్యమస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) అవిఘ్నమస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) అచల మైశ్వర్యమస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) యచ్ఛ్రేయ స్తదస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) శివం కర్మాఅస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) శివః పక్షోస్తు ప్రియంతామ్.

(ప్ర) అస్తు ప్రియంతామ్.

(య) శివాని నక్షత్రాణి భవన్తు (ప్ర) భవన్తు
(య) సర్వకర్మసమృద్ధిరస్తు (ప్ర) అస్తు
(య) సర్వధనధాన్య సంపూర్ణమస్తు (ప్ర) అస్తు

యత్పుణ్యం, స్వస్తిన, ఋధ్యాస్మేతి, (౭౦) పూర్వోక్తామితరేఽ నువదన్తి, యజమానస్య నక్షత్ర నామాది గోత్రనామ్నస్సుతాన్తం మాతృ గోత్ర నామాత్పరం శర్మాన్తం నామ ప్రణవాది భవన్తో బ్రువంతు. పుణ్యాహం స్వస్త్యృర్థ్యన్తం ప్రత్యేకం త్రిధా త్రిధా యథావిభక్తి వాచిత మనువాచ యేయుః.

యత్పుణ్యమిత్యాద్యృచః, క్రమేణ యజమానేన పూర్వముక్తో ఋచమితరే ప్రతివాచకా అనువదన్తి - అనూచ్చరంతి.

నక్షత్రాణి నామాని	పురుషాణాం నక్షత్ర	నక్షత్రాణి	పురుషాణాం నక్షత్ర నామాని
	అశ్వనాయ, ఆశ్వినాయ, అశ్వయుజాయ	హస్తః	హస్తాయ
		చిత్తా	చైత్రాయ
	అశ్వయుజాయ	స్వాతీ	స్వాతయే
భరణి	అపభరణాయ	విశాఖా	విశాఖాయ
	ఆపభరణెయ	అనూరాధా	అనూరాధాయ
కృత్తికా	కృత్తికాయ, కార్తికాయ	జ్యేష్ఠా	జ్యేష్ఠాయ
	బాహులేయాయ	మూల	మూలకాయ
రోహిణి	రౌహిణాయ	పూర్వాషాడా	పూర్వాషాఢాయ
మృగశిరః	మార్గశీర్షాయ	ఉత్తరాషాఢా	ఉత్తరాషాఢాయ
ఆర్ద్రా	ఆర్ద్రకాయ	శ్రవణమ్	శ్రవణాయ, శ్రావణాయ
పునర్వసూ	పునర్వసవే	ధనిష్టా	శ్రవిష్ఠాయ, ధనిష్ఠాయ
పుష్యః	తిష్యాయ	శతభిషక్	శతభిషజాయ,
ఆశ్లేషా	ఆశ్లేషాయ		శాతభిషజాయ
మఘా	మాఘాయ	పూర్వాభాద్రా	పూర్వప్రోష్ఠపదాయ
పూర్వఫల్గునీ	పూర్వఫల్గునాయ	ఉత్తరాభాద్రా	ఉత్తరప్రోష్ఠప్రదాయ
ఉత్తరఫల్గునీ	ఉత్తరఫల్గునాయ	రేవతీ	రైవతాయ.

క్రియాఫలస్యాత్మగామిత్వే స్వస్యైవ నక్షత్రనామాదిక ముచ్చార్య కర్మ నామ సంయోజయేత్. అన్యగామిత్వే తు తస్య తస్యైవ.

యమాజన ప్రార్థనమ్	ప్రతివచనమ్
యత్పుణ్యం నక్షత్రం తద్బట్కుర్వీతో పవ్యుషం। యదా వై సూర్య ఉదేతి। అథ నక్షత్రం నైతి। యావతి తత్ర సూర్యోగచ్ఛేత్। యత్ర జఘన్యం పశ్యేత్ । తావతి కుర్వీత యత్కారీ స్యాత్॥ పుణ్యాహ ఏవకురుతే। (౨౧) ఆశ్వినాయ భారద్వాజాయ యజ్ఞదత్త శర్మణ స్సుతాయ ఆత్రేయీనన్ద నాయ దేవదత్తవర్మణే మహ్యా మస్మి (౨౨) న్కర్మణి ఓం పుణ్యాహం భవన్తోబ్రువన్తు. ఏవంత్రిః	యత్పుణ్యం నక్షత్రం ... కురుతే। ఆశ్వినాయ భారద్వాజాయ యజ్ఞ దత్త శర్మణ స్సుతాయ ఆత్రేయీనన్దనాయ దే వదత్తశర్మణే తుభ్యమ స్మిన్కర్మణిఓంపుణ్యాహమ్.
స్వస్తివ ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః! స్వస్తీనః పూషా విశ్వవేదాః॥ స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తినో బృహస్పతి ర్ద ధాతు। అశ్వినాయ భారద్వాజాయ యజ్ఞ దత్త శర్మణ స్సుతాయ ఆత్రేయీ నన్దనాయ దేవదత్త శర్మణే మహ్యా మస్మి న్కర్మణి ఓగ్ం స్వస్తిభవన్తో బ్రువన్తు ఏవంత్రిః	స్వస్తిన ఇన్ద్రో..... దధాతు । అశ్వినాయ భా రధ్వాజాయ యజ్ఞదత్త శర్మణ స్సుతాయ ఆత్రేయీ నన్దనాయదేవ దత్త శర్మణే తుభ్య మస్మిన్కర్మణి ఓగ్ం స్వస్తి.

౨౧ కాశ్యపాయ భారద్వాజాయ గౌతమాయ. కౌశికాయ, భార్గవాయ, వాసిష్ఠాయః ఆత్రేయాయ అగస్త్యాయ. ఇతి గోత్రనామాని కావ్యపీ భారద్వాజీ గౌతమీ కౌశకీ, భార్గవీ, వాసిష్ఠీ, ఆత్రే యీ నన్దనాయ. ఇతి మాతృగోత్ర నామాని

౨౨ అస్మిన్నిత్యత్ర వివాహకర్మణి. ఇత్యాది కర్మనామ సంయోజయేత్.

ఋధ్యాస్మ హవ్యై ర్నమసోపసద్యమిత్రం దేవం మిత్రధేయంనో అస్తు । అనూరాధాన్ హవిషా వర్ధయన్తః। శతంజీ వేమశరద స్సవీ రాః। త్రీణిత్రీణి వైదేవానామృద్ధాని । త్రీణి ఛందాగ్ంసి। త్రీణి సవనాని । త్రయ ఇమే లోకాః। ఋధ్యా మేవ తద్వీర్యఏషు లోకేషు ప్రతి తిష్ఠతి ॥ అశ్వినాయ భారద్వాజాయయజ్ఞదత్త శర్మణ స్సుతాయ ఆత్రేయీ నన్దనాయ దేవ దత్త శర్మణే మహ్యమస్మి న్కర్మణి ఓం ఋద్ధిం భవంతో బ్రువంతు.	ఋద్ధ్యాస్మహవ్యై - తిష్ఠతి, అశ్వినాయ భార ద్వాజాయ యజ్ఞదత్త శర్మణ స్సుతాయ అత్రే యీ నన్దనాయ దేవద త్త శర్మణే తుభ్య మస్మి స్కర్మణి ఓం ఋద్ధ్య తామ్.

ఏవంత్రిః

ఆపోహి ష్ఠేతి అభిస్రావోదకం కరకే సంయోజ్య

ఆపోహిష్ఠామ యో భువస్తాన ఊర్జే దధాత న । మహేరణాయ చక్షసే। యోవ శ్శివతమో రసస్తస్య భాజయతే హనః। ఉశతీరివ మాతరః తస్మా అరంగమామవో యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపోజనయథాచనః॥

౨_౩) హిరణ్య పవమానైః ప్రోక్షయతి.

౨_౩ (నృ.) పుణ్యాహజలేన సాచార్యైః ప్రతివాచకై రాత్మానం ప్రో క్షయతీ

హిరణ్య వర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపోయా స్విన్ద్రః। అగ్నిం యాగర్భం దధిరే విరూపాస్తాన అపశ్శగ్గ్ స్యోనాభవంతు। యాసాగ్ం రాజా వరుణోయాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్య ఞ్జనానాం। మధుశ్చ్యుత శ్శు చయోయాః పావకాస్తాన ఆప శ్శగ్గ్ం స్యోనా భవంతు । యాసా న్దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షం యా అన్తరిక్షే బహుధాభవన్తి। యాః పృథివీం పయసోన్దన్తి శుక్రా స్తాన ఆపశ్శగ్ం స్యోనా భవంతు। శివేన మా చక్షుషా పశ్యతాపశ్శివయా తనువో పస్పృశత త్వచం మే। సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ం రప్సుషదోహువేవో మయి వర్చోబల మోజోనిధత్త। యదద స్సంప్రయతీరహావనదతాహతే। తస్మాదా నద్యోనామస్థ తావో నామాని సిన్ధవః – యత్ప్రేషితా వరుణే న తా శ్శీభగ్ం సమవల్గత । తదాప్నో దిన్ద్రోవోయతీ స్తస్మా దాపో ఆనుస్తన। ఆపకామగ్ం స్యన్దమానా అవీవరత వోహికమ్। ఇంద్రో వ శ్శక్తిభిర్దేవీ స్తస్మాద్వార్ణా మవోహితమ్ । ఏకో దేవో అప్యతిష్ఠ ధ్స్యన్దమానా యధావశమ్ । ఉదానిష ర్మహీరితి తస్మాదుదక ముచ్యతే। ఆపో భద్రా ఘృతమిదాప ఆసు రగ్నీషోమౌ బిభ్రత్యాప ఇత్తాః। తీవ్రో రసో మధు పృచా మరజ్గిమ ఆమా ప్రాణేన సహ వర్చసాగన్ । ఆదిత్పశ్యామ్యుతవా శృణోమ్యామా ఘోషా గచ్ఛతి వాఙ్న ఆసామ్। మన్యే భేజానో అమృతస్య తర్హి హిరణ్యవర్ణా అతృపం యదావః। ఆపోహిష్ఠాయమోభువ స్తాన ఊర్జే దధాతన । మహేరణాయ చక్షసే। యో వ శ్శివతమోరస స్తస్య భాజయతే హనః। ఉశతీరివ మాతరః। తస్మా అరం గమామవో యస్య క్షయాయ జిన్వధ । ఆపో జనయధా చనః। దివి శ్రయస్వాన్తరిక్షే యతస్వ పృథివ్యా స్సంభవ బ్రహ్మవర్చసమసి బ్రహ్మవర్చసాయ త్వా।

పవమాన స్సువర్జనః। పవిత్రేణ విచర్మణిః। యః పోతా సపునాతు మా। పునంతు మా దేవ జనాః। పునంతు మనవో ధియా। పునంతు విశ్వ ఆయవః। జాతవేదః పవిత్రవత్। పవిత్రేణ పునాహిమా। శుక్రేణ దేవదీద్యత్। అగ్నే క్రత్వా క్రతూగ్ంరను। యత్తేపవిత్ర మర్చిషి। అగ్నే వితత మన్తరా। బ్రహ్మతేన పునీమహే। ఉభాభ్యాం దేవసవితః। పవిత్రేణసవేనచ। ఇదంబ్రహ్మ పునీమహే। వైశ్యదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్। యస్యైబహ్వీ స్తనువో వీత పృష్ఠాః। తయా మదన్త స్సధమా ద్యేషు। వయగ్గ్ం స్యామ పతయో రయీణాం। వైశ్వానరో రశ్మిభి ర్మా పునాతు। వాతః ప్రాణేనేషిరో మయోభూః। ద్యావా పృథివీ పయసా పయోభిః। - ఋతావరీ యజ్ఞి యే మా పునీతాం। బృహద్భి స్సవితస్తృభిః। వర్షిష్టై ర్దేవమన్మభిః। అగ్నే దక్షైః వునాహిమా। యేన దేవా అపునత। యేనాపో దివ్యం కశః। తేన దివ్యేన బ్రహ్మణా। ఇదం బ్రహ్మపునీమహే ! యః పావమానీ రధ్యేతి ! ఋషిభి స్సంభృతగ్ం రసమ్। సర్వగ్ం స పూత మశ్నాతి। స్వదితం మాతరిశ్వనా। పావమానీ ర్యో అధ్యేతి। ఋషిభి స్సంభృతగ్ం రసమ్। తస్మై సరస్వతీ దుహే। క్షీరగ్ం సర్పి ర్మధూదకమ్। పావమానీ స్స్వస్త్యయనీః॥ సుధుఘాహి పయస్వతీః। ఋషిభి స్సంభృతో రసః॥ బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్। పావమానీర్ది శంతు నః। ఇమం లోక మథో అమమ్। కామా న్సమర్థయంతు నః। దేవీ ర్దేవైస్సమాభృతాః। పావమానీ స్వస్త్యయనీః। సుదుఘాహి ఘృతశ్చుతః। ఋషిభి స్సంభృతో రసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్ ॥ యేన దేవాః పవిత్రేణ।

సోమస్త్వాస్త్వా వరుణ స్సమిచ్యా। యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతుమా।
జాతవేదామోర్జ యన్త్యాపునాతు॥

పుణ్యాహే కృతే తదహః పుణ్యంభవత్యాదావన్తేవాపుణ్యా హేన సర్వాః క్రియాః పుణ్యాః పరిపూర్ణాభవన్తి.

అచార్యాదిషు స్మాజ్యతో సీతి దక్షిణాకాల ముక్త వత్సుసత్సు

స్వాంకృతోఽసి విశ్వకృద్విశ్వేభ్య స్తేన్ద్రియేభ్యో దివ్యేభ్యః పార్థివేభ్యః॥ స్వస్తి దక్షిణాకాలః.

* ఘృతాత్పరీత్యధ్భి ర్యథాశక్తి దక్షిణాం హస్తేన దక్షిణేన దదాతి.

ఘృతాత్పరిమణ్డ ఇవాప్సు స్నేహ స్సర్వాధిక స్సర్వధత్తేషు శర్వః॥ స చేతన శ్చేతయతే స్వశక్త్యా। ఏకో లోకా ఽ గర్భవత్పాతు సర్వాన్ ॥

త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతేత్యాచార్యాదయోదక్షిణహస్తేన ప్రతిగృహ్ణీయుః.
(౨౪)

త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతా విశ్వేషాగ్ం హితః । దేవేభి ర్మానుషా జనైః। దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే॥ అశ్వినో ర్బాహుభ్యాం। పూష్ణోహస్తాభ్యాం ప్రతిగృష్ణామి। రాజా త్వా వరుణో నయతు దేవి దక్షిణేఽగ్నయే హిరణ్యమ్ । తేనామృతత్వ మశ్యామ్ । వయోదాత్రే । మయో మహ్యమస్తు ప్రతిగ్రహీత్రే । క ఇదం కస్మా అదాత్ ।

* ఆచార్యాయ ప్రతివాచకేభ్యశ్చ.

కామః కామాయ । కామో దాతా । కామః ప్రతిగ్రహీతా । కామగ్ం సముద్ర మావిశ। కామేన త్వా ప్రతిగృహాణమి। కామైత త్తే । ఏషా తే కామదక్షిణా । ఉత్తనస్త్వా ఉ ఉ జ్గీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు । సోమాయ వాసః రుద్రాయ గామ్ । వరుణాయాశ్వమ్ । ప్రజాపతయే పురుషమ్ । మనవేతల్పమ్ । త్వష్ట్రెజామ్ । పూష్ణేవిమ్ । నిర్ ఋత్యాఅశ్వతర గర్దభౌ । హిమవతో హస్తినమ్ । గన్ధ ర్వాప్సరాభ్యస్స్రగల జ్కరణే। విశ్వేభ్యో దేవోభ్యోథాన్యమ్ । వాచేన్నమ్ । బ్రహ్మణ ఓదనమ్, సముద్రాయాపః। ఉత్తానాయాజ్గీరసాయానః। వైవ్వానరాయ రథమ్। వైశ్వానరః ప్రత్నథా నాక మారుహత్। దివః పృష్ఠం భన్దమూన స్సుమన్మభిః। స పూర్వవజ్జనయ జ్జన్తవేథనమ్। సమానమజ్మా పరియాతి జాగృవిః। రాజా త్వా మరుణో నయతు దేవి దక్షిణే వైశ్వానరాయ రథమ్ । తేనామృతత్వ మశ్యామ్। వయో దాత్రే। మయో మహ్య మస్తుప్రతి గ్రహీత్రే। క ఇదం కస్మా అదాత్ । కామః కామాయ। కామోదాతా। కామః ప్రతిగ్రహీతా। కామగ్ం సముద్ర మావిశ। కామే నత్వా ప్రతిగృష్ణామి। కామైతత్తే। ఏషా తే కామ దక్షిణా। ఉత్తానస్త్వా ఉ ఉ జ్గీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు।

యత్ర దక్షిణాదానా దానే తత్రైవంస్యాదితి విజ్ఞాయతే

శ్రీ వైఖానస సూత్రోక్త పుణ్యాహ ప్రయోగః

స్సమాప్తః

అఘారసమ్భారలక్షణమ్

కల్పసూత్రే ప్రథమ ప్రశ్నే

అథాఽగ్న్యాయఽతనమ్ ౧

ప్రాక్ప్రవణేవోత్తర ప్రవణే వా శుద్ధేదేశే గోమమేనోపలిప్తే శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రక్పశ్చిమం దక్షిణోత్తరంచ ద్వాత్రింశ దజ్గుల్యాయతం ద్వ్యజ్గులోన్నతం యథాలాభోన్నతం వా స్థణ్డిల మఽఽగ్న్యా యతనం భవతి

పరిస్తరణ బర్హిషః ప్రతిదిశం పఞ్చదశ స్థణ్డిలప్రమాణాః ౩

కుణ్డేషట్త్రింశదజ్గులాః ౪

తద్వైకాజ్గులిపరీణాహా వ్రణవక్రహీనాః పరిధయః ౫

పఞ్చదశ దర్భైర్గ్రథితం చతురజ్గులాగ్రం ద్వ్యంగులగ్రన్థింహస్త మాత్రం ప్రోక్షణ కూర్చమ్ ౬

తద్వైవ ద్వాదశాజ్గుల మాత్రం పవిత్రమ్ ౭

తత్ప్రమాణా యాజ్ఞికాస్సమిధః ౮

పాత్రస్రువాదయో యజ్ఞేప్రోక్తాః ౯

దర్భేషు ద్వన్ద్వం పాత్రాదిసంభారా నుత్తరే దైవికే, ప్రత్యేకం దక్షిణతఃపైతృకే సంభరతి ౧౦

వనస్థస్య శ్రామణకాఽగ్నేః కుణ్డమాధాన విశేషంచ ధర్మే వక్ష్యామః॥

౧౨

౧ నృ :- ప్రాక్ - ప్రాచీనం ప్రవణం -అనుపూర్వ్యేణకిఞ్చిన్ని మ్నమ్. యస్యతస్మిన్ప్రాక్ ప్రవణేవా. తథోత్తర ప్రవణేవా. శుద్ధే శల్య లోష్టాది రహితే, (సుం) వితానదీపాదిభిరలఙ్కృతే గృహమధ్యే.

119

౨ సూ:- చతుర్దిశం చతుర్వస్తం గోచర్మేత్యుక్తం గోచర్మ మాత్రోపలిప్తే ఇతి.

సికతాదోషాః

౩ శ్రీనివాస దీక్షితీయే :- “బోధాయనః” అథాతస్సికతాదోషం వ్యాఖ్యాస్యామః భస్మకేశతుషకపాల శర్కరాతృణాస్థి పిపీలికాఽఽర్ద్రసికతాని వర్జయేత్, భస్మనాయజమాన క్షయమ్, కేశేనస్త్రీమరణం, తుషేణపుత్ర నాశనం, కపాలైరర్థనాశనమ్, శర్కరైర్భన్ధు వియోగమ్, తృణేనకర్మక్షయం, అస్థ్నాగ్రామవినాశమ్, పిపీలికై రాష్ట్రవినాశనమ్, ఆర్ద్రసిక తైర్వ్యాధిభయం భవతి.

శ్రీ :- సికతాభావే. శ్లో॥ కేవలైస్తణ్డులైర్వాపి తచ్చూర్ణేన మృదాపివా, గౌరవర్ణేనకుర్వీత స్థణ్డిలం చతురశ్రకమ్.

౪ నృ :- సికతాభావే ఆపస్తమ్బాదీనాంమతేన, భూమ్యా మేవ ప్రోక్షణోల్లేఖనాదీనికృత్వాగ్ని ప్రతిష్ఠాపనం కర్తవ్యమ్. పరిష్కృత భూమేస్థణ్డిలత్వాచ్చ.

దర్భాహరణవిధిః

అయాతయామాస్తేదర్భా నియోజ్యాస్యుః పునః పునః

శ్రీనివా :- కుశాఃకాశాయవాదూర్వా గోధూమాశ్చాథ కున్దరాః

ఉశీరా వ్రీహయో మౌంజీ దశదర్భాశ్చబల్బజాః ॥

వృద్ధవసిష్ఠః :- కాశస్తురౌద్రోవిజ్ఞేయః కౌశం బ్రాహ్మంతథాస్మృతః

ఆర్షస్తు దౌ ర్వోవిఖ్యాతో విశ్వామిత్రస్తు వైష్ణవః ॥

శౌనకః :- శుచౌదేశేశుచిర్భూత్వా స్థిత్వాప్రాగుత్త రాముఖః

ఓంకారేణైవమన్త్రేణ కుశా స్పృశ్యాద్విజోత్తమైః॥

ఉత్పాటనమన్త్రమావాహన ఏవ :- విరించేనసహోత్పన్నపరమేష్ఠిని సర్గజ
నుద సర్వాణిపాపాని దర్భస్వస్తికరో మమ.

హారీతః :- దేవార్థాన్ప్రాజ్ముఖోదర్భా పిత్రర్థాన్దక్షిణాముఖః

ఛిత్వోపవితీ ప్రాచీనావీతీ తాన్నిక్షి పేత్పృథక్

పథిదర్భాశ్చితౌదర్భా యేదర్భా యజ్ఞభూమిషు

వరణాసనపిణ్డార్థా షడ్దర్భాన్పరివర్జియేత్

బ్రహ్మయజ్ఞేచ యేదర్భా యేదర్భా యజ్ఞభూమిషు

హతామూత్రపురీషాభ్యాం తేషాంత్యాగో విధీయతే॥

యేఽ త్యన్తగర్హితాదర్భాః యేఽ చచ్ఛిన్నానఖైస్స్మృతాః

క్వథితాశ్చాగ్నిదగ్ధాశ్చ దర్భాస్తాన్పరివర్జయేత్॥

వ్యాసః - ఛిన్నమూలా గృహీతవ్యాః ప్రస్తరార్థం కుశోత్తమాః

అగ్ని కార్యేచ యాగేచ సమూలాన్పరివర్జయేత్

ప్రకీర్ణాధికారేభృగుః :- అగ్రస్థూలంభవేన్నారీ మూలస్థూలంనపుంసకమ్

మూలాదగ్రంక్రమాద్వృత్తం పుందర్భమితికీర్త్యతే ॥

గోభిలః :- అప్రసూతాస్స్మృతాదర్భాః ప్రసూతాస్తేకుశాస్స్మృతాః

సములాః కుతపాఃప్రోక్తాః ఛిన్నాగ్రాస్తుణసంజ్ఞితాః

నృ :- పరిస్తరణబర్హిషో ధర్మేవక్ష్యమాణవ త్కూర్చాభవన్తి.

యద్వా :- ఆపస్తమ్భబోధాయనాదీనాం మతేన స్థణ్డిలేబర్హిషేవ భవన్తి.

సూత్రేధర్మప్రశ్నే :- షడఙ్గుళాగ్రైర్ద ర్భైర్గ్రథితే ఉ థస్త్రిధాకృతం రజ్జువన్మూలేబద్ధం షట్త్రింశదఙ్గుళప్రమాణం పరిస్తరణకూర్చం కృత్వా, మధ్యవేద్యాం పరిస్తృణాతీతి.

సమిత్పరిధ్యాదిలక్షణమ్

శ్రీ - పరిధీర్ధ్మోక్తా, పాలాశ ఖదిర బిల్వాశ్వత్థశమీనాం శాఖాః పరిధయశ్చ ముఖ్యాః, వికంకతోదుంబర న్యగ్రోధ ప్లక్షకాశ్మర్యప్రతుద్రోహితకాదీనాం యజ్ఞోక్తవృక్షాణాం మధ్యమాః. అనామికాఙ్గులి నాహో ముఖ్యాః కనిష్ఠాఙ్గులినాహోమద్యమాః న్యూనాగౌణాశ్చక్తాపరిధయ ఇత్యేకే, మూలాగ్రేవిజ్ఞాయ ప్రాగగ్రాస్సమిధో హోతవ్యా ఇతి.

శ్లో. సమిద్గ్రహణమన్త్రః సమిధపావనాఃపూజ్యాశ్చర్మయుక్తాః పరుద్భరాః యుష్మాన్హరామి హోమార్థ మస్మాన్ రక్షితు మర్హథే ॥ ఇతి

నిమ్బశ్లేష్మాతక నీపతిల్వ రాజవృక్ష విభీతకశాల్మలీ కోవిదారకరంజ కపిత్థ కార్పాసతురు నిర్గుణ్డీపలాణ్డూనాం సమిధః పరిధీంశ్చ వర్జయేత్.

సమిధోలక్షణం వక్ష్యే సజ్జ్యామానంతదైవచ
విశీర్ణావిదళావక్రా హ్రస్వాశ్చ సుషిరాః కృశాః॥
అతిస్థూలాతిదీర్ఘాశ్చ సమిధః కార్యనాశనాః
విశీర్ణాయుఃక్షయంకుర్యా ద్విదళా పుత్రనాశినీ.
సుషిరా వ్యాధి జననీ కృశాచ రిపువర్ధినీ
దీర్ఘా విదేశ గమనీ స్థూలాచాత్మ వినాశినీ,

అకృశాచ సమాస్థూలా ఆర్ద్రాచ సుపలాశినీ,
ప్రాదేశాయామికాచైవ సమిధి స్సర్వకర్మణి. ఇతి.
నృ - దక్షిణావర్త గ్రన్థియుతమితి.

పవిత్రలక్షణమ్

శ్రీ :- తద్వైవేత్యుక్తత్వాత్పఞ్చదశదర్భై రితిచేత్తదసత్ 23

శ్రౌతే :- సమావగ్రవన్తౌ దర్భౌ ప్రాదేశమాత్రౌ పవిత్రే. ఇతి పవిత్రేస్థ ఇతిమన్త్రేచ. ద్వాభ్యామగర్భదర్భాభ్యాం పవిత్రంకార యేద్బుధః. ఉదగగ్రేపవిత్రేప్రక్షిప్యే తి సూత్రే, ఉత్తరత్రవక్ష్యమాణత్వాత్; ఇతి.

వేదలక్షణమ్

నృ :- వత్సజానుత్త్రివృచ్ఛిరసంవా శ్రౌతవద్గ్రన్థిః ప్రాదేశ మాత్రం ఛిత్వా వేదంకరోతి, పరిస్తరణాదీంశ్చ సర్వానేకీకృత్య పునర్బధ్నాతి. ఇతి.

వత్సజానుసమాకారోవేదః ప్రాదేశసమ్మితః, నిర్మితశ్శతదర్భైశ్చ శోధనార్థమధాధ్వరే. ఇతిక్రియాధికారే ఉక్తమ్.

నృ :- తస్యపవిత్రస్య ప్రమాణమాయామో యాసాన్తాస్త్రప్రమాణాః, యజ్ఞ సంబంధాః - యాజ్ఞికా హోమార్థాః, అస్త హోమోక్తవృక్షీయాశ్చ సమిధస్సత్వచః, అన్వయంశుషాః వ్రణక్రిమిలేపవర్జితా స్సజ్ఞహ్యా పరిధిభిస్సహబధ్నాతి.

ప్రణిధిశరావాదిలక్షణమ్

సుం :- ప్రణిధిశరావౌ అష్టాఙ్గుళముఖాయామౌ, షడఙ్గులమధ్యౌ చతురఙ్గులమూలాయామౌ, చతురఙ్గులోన్నతౌ, త్ర్యఙ్గులనిమ్నౌ,

చతరశ్రౌస్యాతామ్. ప్రస్థార్థైకమితౌ, వృత్తోదరౌ, ప్రణీధిశరావౌ, మృణ్మయౌవాస్యాతామ్. లోహజా ఆజ్యస్థాలీ ప్రస్థసంపూర్ణా వృత్తాభవేత్. చరుస్థాలీ ప్రస్థసమ్పూర్ణా వృత్తాభవేత్. చరుస్థాలీ లోహజామృణ్మయీవా ద్విప్రస్థతణ్డులపాకయోగ్యాస్యాత్. శరావం ప్రస్థమితంచ కారయేత్. పైతృకేప్రస్థపాకయోగ్యాస్స్యాచ్చరుస్థాలీ.

జుహ్వాదిపాత్రలక్షణమ్

జుహూఃపలాశీ సృక్చోర్ధ్వబిలా చతుర్వింశత్యంగులాయామినీ స్యాత్తదాయామం చతుర్ధావిభజ్య తద్విబాగేన తదర్ధస్తద్దణ్డమూలా మష్టాంగులపరీణాహం దణ్డాగ్రేషడంగులపరీణాహం క్రమాన్మధ్యే కృశంవృత్తం యథాభవతి తథాకృత్వా తదూర్ధ్వంద్విభాగం షోఢాకృత్వా తస్మింశ్చతుర్భాగం షడంగులవిస్తృతం త్ర్యంగులఘనం, చతురశ్రమేకాంగులిభిత్తి యుతంకృత్వా, తద్భిత్తిమధ్య మర్ధాంగులి నిమ్నంవృత్తా కారం చతురంగులివిస్తారం షడంగులాయతం బిలం పృష్ఠే పలాశపర్ణాకారవృత్త మవవిష్టద్విభాగమగ్రం క్రమాత్కృశం గజోష్ఠాకారం మూర్ధ్నిఘృతధారాయుతం శేషం యుక్త్యైవ కారయేత్.

ఏవంవిధాయ జుహూమాశ్వత్థీ మాకృతిమానాభ్యాం జుహూముపభృతం,వికంకతేన జుహూవత్రోప్రోక్షణీపాత్రం కుడుపమితంవృత్తం మృణ్మయంవాకరోతి. స్రువోహస్తమాత్ర స్తస్మిన్నేకవింశత్యంగులో దణ్డో దణ్డమూలాగ్రంపూర్వవత్తరూర్ధ్వేత్ర్యగులంవృత్తంద్వ్యంగులం ఘనం ఏకాంగులివిస్తారం నిమ్నం ద్విపుటవద్భిత్తిరితి స్యాత్. చతుర్గృహీతహోమార్థం పాలాశీస్రుక్స్రువాయతా, తదగ్రేషడంగులాయతం పద్మముకులాకారం తన్మధ్యేద్వ్యంగులవిస్తారం ఏకాంగులినిమ్నం బిలంత స్మాదాముకులా ద్ఘృ

తదారాయుతాస్యాత్. దర్వీద్వితాలయామా చతురంగళీవిస్తారమూలాగ్రా ద్వ్యంగులంమధ్యంకృశంద్ర్యంగులఘనాం వా కారయేదితి కేచిత్.

స్రువాదిపాత్రాలాభేప్రతినిధిః

పాత్రాణామభావేతు పలాశపర్ణాభ్యాం హూయతే హవిరితి. శౌనకస్మరణా త్పలాశపర్ణేనహోతవ్యమ్. "ఏధ ఇధ్మసక్తుపుష్పతిలమూ లఫలతృణ మేతద్ధస్తేన హోతవ్యమ్" నాన్యత్కిఙ్చిద చోదిత మితి వచనాదతిరిక్తం పలాశపర్ణేన హోతవ్యమితికేచిత్. పలాశపర్ణాభ్యామిత్యుక్త్వా ద్విప్రాదేవమాత్ర పాలాశదణ్డాగ్రేపలాశపర్ణేన బిలవదాబధ్య తేనాజ్యహోమం కుర్వన్తి. తచ్చిన్త్యమ్.

శ్రీనివా – స్రువాదీ నామలాభేతు పలాశస్య తదైవచ ।
కింశుకసాధవా మధ్యపత్రేణైవ ప్రకల్పయేత్ ॥
అథవాఅశ్వత్థ పత్రేణ కృత్వాహోమం యథావిధి ॥ఇతి॥

ఆహుతిప్రమాణమ్.

సర్వత్ర మాషమాత్రపరీణాహా చతురంగులసంస్రావా ఆజ్యాహుతిః. అవదానద్వయాన్వితాఙ్గుష్ఠపర్వమాత్రేణాహుతిశ్చరోః. వ్రీహీ ణాం యవానాం వాశతమాహుతిరిష్యతే. తిలసర్షపసక్తూనా మాహుతి శ్శుక్తిమాత్రా స్యాత్. ముష్టిమితా లాజాహుతిః. కుశదూర్వాదీనాం గ్రహశాన్తిప్రకరణే వక్ష్యామః. సర్వత్రోత్తరమన్త్రస్యాదిగ్రహణా త్పూర్వమన్త్రావసానం విద్యాత్. మన్త్రాన్తేకర్మారమ్భః అఘారహోమేత్వాద్యారమ్భః ఇతి.

హవిర్లక్షణమ్

హవిరుక్తౌ. యవనీవారవేణు శామాక వ్రీహిజాతి ప్రియంగవో ధాన్యాని హవిష్యాణి, తేషామలాభే కన్దమూలదధి ఫలాని గ్రాహ్యాణి, సర్వేష ధాన్యేషు,

వరకకోవిదార కోద్రవాణివర్జనీయా న్యాజ్యోక్తౌగవ్యం ఘృతం శ్రేష్టం, తస్యాభావే ఘృతమాజ్యంమాహిషింవాతదలాభే పయస్సైలం సార్షపం ప్రతినిధిః, కుసుంభాతసీ నాళికేరవృక్షాణాం స్నేహమన్యచ్చయద్భోజ్యం తద్వా పిష్టమిశ్రోదకఇ్చ హోమ్యం భవత్యభోజ్యం గన్ధరసదుష్టఇ్చ వర్జనీయమ్. సర్వేషాంపూర్వపూర్వం శ్రేష్ఠతమం. పూర్వాభావే పరం గృహ్ణీత్యాహ భగవాన్విఖనాః.

అగ్న్యాయతనస్యో త్తరేదైవికే, నిషేకజాతకర్మోత్థాన వ్యతిరిక్తేషు కర్మ సుద్వన్ద్వం దర్భేసు సమ్భరతి. జాతకర్మణ్యుత్థానేచ సహైవ కేవలమానుష త్వాత్. ఆశౌచే క్రియామానత్వాచ్చ. దక్షిణతః స్థణ్డిలస్యదక్షిణతః ప్రత్యేకం సమ్భరతి. శ్రుతిరపి. "యదేక మేకగ్ం సమ్భరే త్పితృదైవత్యానిస్యు రిత్యహసర్వాణి మానుషాణి ద్వే ద్వేసమ్భరతి" నిషేకాదిషు సహైవేతి.

శ్రీ. శ్రౌతే – గృహేసౌమ్యే పశ్చిమపూర్వాయతాం తథానువంశాం పూర్వ దక్షిణయో ర్ద్వారయుతా మగ్నిశాలాం కల్పయత్యస్థిరోమకేశ తుషకాష్ఠాశ్మ లోష్టపిపీలికాదీన్ వర్జయిత్వా, మృదాశుద్ధయే త్యాదిసర్వేషాం యాజ్ఞికానాం యజమానస్యాధ్వర్యోర్వాదక్షిణహస్తస్య మధ్యమాఙ్గు లేర్మధ్యపర్వణాంగుల్యా మానమాచరతీ, తి.

అస్మిన్నిత్యనేవచుల్ల్యామౌపాసనప్రతిషేధఃనచుల్ల్యామౌపాసనం జుహుయా దితిబోధాయనః. కుణేసణిలేవా

షోడశాంగులమాయామ మున్నతం గోలకంథవేత్. శూర్పాకారస్తుకృత్వాతు దక్షిణాగ్రం ప్రకల్పయేత్. ఉత్తరే సోమముద్దిశ్య షోడశాంగులమాయతమ్, భాగోన్నంతం తథాకుర్యా త్సమవృత్తం విచక్షణ. ఇతి.

సూత్రే :- శ్రామణకాగ్నే శ్చోర్ధ్వవేది ర్ద్వాత్రిగ్ంశదంగు ల్యాయాతా, చతురంగుళివిస్తారోన్నతా, మధ్యమా తత్పరిగతా పఞ్చాంగులివిస్తారా, చతురంగలోత్సేధా, అధస్తాదూర్ధ్వవేది విస్తారోన్నతా, తృతీయవేది ర్ద్వాదశాంగులం, మధ్యేనిమ్నం త్రివేదిసహితం కుణ్డం కృత్వే, తి.

అగ్నిప్రతిష్ఠాపనమ్ సమ్భారాః

శ్లో॥ అఘారే ప్రణీథిద్వయం ఘృతచరుస్థాల్యౌ శరావోక్షణే
దర్వీంచాపి స్రువం జుహూ ముపజుహూం దర్భా నథేధ్మాన్యపి
వ్రీహీ నక్షతపుష్ప చన్ద నఘృతం ప్రాగన్తతస్తణ్డులాన్
యుంజ్యా దిన్ధ నగోకరీషధమనీ ర్ధూప్శింకుశేషూత్తరే ॥

యజమానః పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రః శుద్ధేదేశే గోమయేన (౧) గోచర్మమాత్ర ముపలిప్య పైష్టాభూమి మలం కృత్య, తత్ర శుద్ధాభిస్సి కతాభిః ద్వాత్రింశదంగుల్యాయతం ద్వ్యంగులోన్నతం యథాలాభోన్నతంవా స్థణ్డిలముపకల్ప్య.

సమ్భారాసాదనమ్

అథావహారవిధనమ్. (౨) "బ్రాహ్మం" ప్రాఙ్ముఖమాసీనో ఉ గ్న్యాయతనస్యోత్తరే ఉదగగ్రానర్భానాస్తీర్య తేషుప్రణీధీద్వే, సహాజ్యస్థాల్యా

చరుస్థాలీం, ప్రోక్షణ్యా శరావమ్, స్రుక్ స్రువౌ, దర్వీద్వే, జుహూపభృతౌ, ఏవంద్వన్ద్వ మవాఙ్ముఖం ప్రాగస్తం నిధాయ పరిస్తరణ కూర్చ వినియోగ దర్భ పవిత్రే వేదైస్సమిత్పరిధీన్ ప్రాగగ్రా ననంకులా నా జ్యేన చరుతణ్డులాన్పుప్తై శ్చన్దనం వ్రీహిభిరక్షతా నిన్ధనై ర్గోకరీషా నుపవేషేణ ధమనీ మేవం సమ్భృత్య. అగ్నేర్నైఋత్యాం దాన్యోపరి జలపూర్ణ కరకం నిధాయ. తస్మిన్ప్రోక్షణ కూర్చన్నిధాయ.

సంకల్పః

ఉభయపవిత్రపాణిః ప్రాణాయామం కృత్వా. అద్యపూర్వోక్త ఏవం గుణవిశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాంశుభతిథౌ ఏతత్కర్మాఙ్గం అఘారకర్మ కరిష్యే, (ఇతి సంకల్ప్య) అపుఉపస్పృశ్య (ప్ర) కురుష్వ.

అఘారప్రయోగః

(3) ఏతోన్విన్ద్రమిత్యగ్న్యాలయంపోక్ష్య :

ఏతోన్వింద్రంస్తవామ శుద్ధం శుద్ధేనసామ్నా। శుద్ధైరుక్థైర్వా వృద్ధ్వాంసం శుద్ధ ఆశీర్వాన్మమత్తు। ఇన్ద్రశుద్ధోనఆగహిశుద్ధశ్శుద్ధాభిరూతిభిః। శుద్ధోరయిం నిధారయ శుద్ధోమమద్ధి సోమ్యః ఇన్ద్రశుద్ధోహి నోర

యిం శుద్ధోరత్నాని దాశుషే । శుద్ధోవృ తాణిజిఘ్నసే శుద్ధోవాజం సిషాససి॥

స్థణ్డిలే భూమిమావాహయామి

మయిదేవా ఇత్యాదిభిశ్చతుర్దిశం, చతురశ్చతురః, ద్వౌద్వౌవా ప్రాగగ్రానుదగగ్రాన్ దర్భానుక్షయేత్.

(౪)మయిదేవా ఇతిప్రాచ్యా ముదగగ్రాన్

మయిదేవా ద్రవిణమాయజన్తాం మయ్యాశీరస్తు మయిదేవహూతిః। దైవ్యాహో తారావనిషన్త పూర్వేరిష్టాస్స్యామ తనువాసువీరాః।

మహ్యంయజన్త్విత దక్షిణస్యాం ప్రాగగ్రాన్

మహ్యంయజన్తు మమయానిహవ్యాౖ ౖ కూతిస్సత్యా మనసోమేఅస్తు। ఏనోమానిగాం కతమచ్చనాహం విశ్వేదేవాసోఅధి వో చతావేః॥

దేవీష్షడుర్వీరిత్యుత్తరస్యాం ప్రాగగ్రాన్

దేవీష్షడుర్వీ రురుణఃకృణోత విశ్వేదేవాస ఇహవీరయధ్వమ్ । మాహాస్మహి ప్రజయామా తనూభి ర్మారధామ ద్విషతేసోమరాజన్.

ప్రోక్షణాదిలక్షణమ్.

(౩) శ్రీ. దక్షిణహస్తే నోత్తానేవ సేచనం ప్రోక్షణమ్. కరతలమవా క్కృత్వా సేచనమవోక్షణమ్, బద్ధాంగుష్ఠేనముష్టినా అభిత స్సేచనమభ్యుక్షణమ్, ఏవంకుర్యాదితి.

(౪) మయిదేవాఇతి ప్రాచ్యాందక్షిణాగ్రాన్ మహ్యంయజన్త్విత

అగ్నిర్మన్యుమితిపశ్చిమస్యాయ ముదగగ్రాన్

అగ్నిర్మన్యుం ప్రతినుదన్పురస్తాదదబ్ధో గోపాః పరిసాహినస్త్వమ్।
ప్రత్యఞ్చోయన్తు నిగుతః పునస్తేమైషాంచిత్తం ప్రబుధావినేశత్।

బర్హిష్షు సప్తఋషీనావాహయామి.

ఉద్ధన్యమానమితి. (౫) మధ్యా పర పూర్వ యమ నిర్ ఋత్యగ్ని సోమ మరు దీశానాని వక్రితేనయుగ్మ బర్హిషా ఖనతి.

ఉద్ధన్య మాన మస్యా అమేధ్య మపపాప్మానం యజమానస్యహన్తు । శివానస్సన్తు ప్రదిశశ్చతస్ర శ్శన్నోమాతాపృథివీతోకసాతా। (౬) తథాపూత హ్యాతనేనేతి మధ్యయమసోమేషు పశ్చిమాదిప్రాగన్తాస్తిస్రో మధ్యాపరపూర్వేషు దక్షిణాద్యుత్తరాన్తాస్తి స్రేవంషల్లేఖాః (౭) ప్రాదేశమాత్రంలిఖిత్వా.

పూతహ్యాతనేనసౌమ్యాః కృణుధ్వగ్ం రశనాహోతవిగ్ంశత్ ॥ అష్టాబన్ధమితివక్రితం యుగ్మధర్భం ఉత్తరపశ్చి మస్యా ముత్సృజ్య.

అష్టాబన్ధగ్ం రశనాభితో ఽ హరం యేనదేవాసో జనయన్నభిష్క్రియాః । సూర్యేణ బ్రహ్మఋతథావిదు రథైకంచక్రం యద్గుహా

---

(౫) నృ. పైతృకేతు మధ్య పూర్వా పర యమా గ్ని నిర్ఋతి సోమే శాన మరుతో బర్హిషాఖనతి.

(౬) నృ. తథా మధ్యోత్తరదక్షిణేషు పూర్వాదిపశ్చిమాన్తా స్తిస్రోలేఖాః మధ్యపూర్వాపరేషూత్తరాది దక్షిణాన్తా స్తి స్రోలేఖాః పైతృకేనఖనతి.

(౭) సూత్రేషష్ఠప్రశ్నే. ప్రాదేశమాత్రాః ప్రాగన్తాశ్చోత్తరాన్తాశ్చ తీ స్రోలేఖాలిఖిత్వా ప్రోక్ష్య, హిరణ్యశకలం వ్రీహీన్వానిధాయ, తత్రాగ్నిన్నిద ధాతీతి.

నృ. ప్రాదేశమితి – తర్జన్యంగుష్టాభ్యాంమితం. మానం ప్రాదేశమాత్ర మాయతం యాసాన్తాః ప్రాదేశమాత్రా ఇతి.

తదహం విశ్వేదేవాసో అనుదన్మానుజాతగ్గ్ం శ్రోత్రన్నేచక్రే ఆస్తాం ద్విపన్థాః।
చరాచరశుచీతే పుత్రంవృణీత పూషాయదయాతగ్గ్ం శుభస్పతీ వరేయమ్ ।

(౮) అపుఉపస్పృశ్య. ఖననేపిత్యానావాహయామి. రేఖాయాం స్కన్దమా వాహయామి. రేఖాగాయత్ర్యాప్రోక్ష్య.

తత్సవితర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్॥

(౯) జాతవేదోభువనస్యేత్యరణీం గృహీత్వా మథితం లౌకికంవాగ్ని మాదాయాహరేత.

(౮) నీ. రాక్షస రౌద్ర నైర్ఋుత పైతృకఛేదన భేదన ఖనన నిరసనాప ఘ్రాణా త్మాభిమర్శనాని కృత్వా, సర్వత్రాఅపఉపస్పృశేదితి. శ్రౌతే. సూత్ర కారవచనాదితి.

అగ్నినిర్ణయః

(౯) సుం. యస్మిన్జాతకహోమఃక్రియతే సోగ్నిర్జాతకః జాతకాగ్నా వ్యరణ్యామారోపితే జాతవేదోభువనస్యే త్యరణింగృహీత్వా. మథితే ఉ త్థానాదిహోమో విధేయః. సమిధ్యాత్మారోపితశ్చే త్తత్సమిధం లౌకికాగ్నౌ ప్రక్షిప్యాహృత్య తస్మిన్నుత్థానాదిహోమోవిధేయః. తదుత్సృష్టపక్షే లౌకికేసర్వం భవితి. తస్మిన్నాసమా వర్తనం కర్మాణిభవన్తి. వివాహాన్తే తదగ్ని రౌపాసనం భవతి. తస్మిన్స్మార్తకర్మాణి భవన్తి.

గర్భసంస్కారాః

గర్భిణ్యాఃపత్యు రౌపాసనాగ్నౌ కుర్వీత, లౌకికే, శాన్తికపౌష్టికే ఇత్యారభ్య యస్మిన్ప్రధానహోమ స్తస్మిన్నభ్యుదయశ్రాద్ధహోమః, కర్తుః కర్మణోను కూల మగ్నింశరావేగృహీత్వా పురతోనిధాయ ఇతి.

శ్రీ యస్మిన్వివాహంకురుతే సోఽగ్నిర్గృహ్య ఇతిస్మృతః జాతకర్మాదిసి ధ్యర్థం యోవ్యాహృతిభిరాహితః, సాగ్నిర్లౌకిక ఇత్యుక్త శ్శాలాగ్నిర్లౌకిక స్తథేతి. వాశబ్దాత్. పౌరుషాగ్న్యదిః ఔపానసాగ్ని శ్చేజ్జాత వేదోభువస్యేతి మన్త్రలోపః. పూర్వమేవసిద్ధానా మౌపాసనాద్యగ్నీనా మరణిగ్రహణాపేక్షాభావాత్, సమిత్సమారోపణే ధార్యగ్ని విషయేలోపః.

జాతవేదోభువనస్య రేత ఇహాసిఞ్చ తపసోయ జ్జనిష్యతే । అగ్నిమశ్వత్థా దధిహవ్యవాహగ్ం శమీగర్భా జ్జనయన్యో మయోభూః ।

(౧౦) అగ్నింశరావేగృహీత్వా గోకరీషాద్యైః, ఘృత ప్రతీక ఇతి ప్రజ్వాల్య.

ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరగ్ని ర్ఘృతైః స్సమిద్ధో ఘృతమస్యాన్నమ్ । ఘృతప్రుషస్త్వా సరితోవహన్తి ఘృతంపిబ న్థయజాయక్షిదేవాన్ ॥

ఆయుర్దా ఇతి ప్రణమ్య.

ఆయుర్దా అగ్నే హ విషోజుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి। ఘృతంపీత్వా మధుచారుగవ్యం పితేవపుత్ర మభిరక్షతాదిమమ్।

లేఖామధ్యే హిరణ్యం వ్రీహీన్వావిన్యస్య.

ఉపావరోహేత్యగ్నింనిధాయ.

ఉపావరోహజాతవేదః పునస్త్వం దేవేభ్యోహవ్యం వహనః ప్రజానన్ ఆయు ప్రజాగ్ం రయిమస్మాసుధేహ్యజస్రోదీదిహినో దురోణే ।

అగ్నిగ్రహణ పాత్రే సజలాక్షతా న్నిధాయ.

అగ్న ఆయాహ్యస్తైయోనిరితి. (౧౧) ఇన్ధనైఃప్రజ్వాల్య.

అగ్నిప్రజ్వలనవిధిః

(౧౦) స్మృత్యన్తరే. శ్లో. వస్త్రేణవాథపర్ణేన పాణిశూర్పాస్యదారుభిః నకుర్యాదగ్ని ధమనం నకుర్యాద్వ్యజనాదినా॥ సద్యోహే శ్లో॥

పర్ణేనవైభ వేద్వ్యాధిశ్శూర్పేణ ధననాశనమ్।
పాణినామృత్యుమాప్నోతి ఆయుఃక్షీణం ముఖాద్ధమేత్॥
ధమనీమన్తరేకృత్వా తృణంవాకాష్ఠమేవవా।
ముఖేనాగ్నింసమిన్ధీత ముఖతోగ్నిరజాయత ॥ఇతి॥

ఇన్ధనలక్షణమ్

(౧౧) అఖణ్డాదర్శే. శ్లో ...
ముష్టిస్థూలాన్...
కర్మసిద్ధి...

అగ్న ఆయాహివీతయే గృణానోహవ్యదాతయే॥ నిహోతాసత్సిబర్హిషి॥ అయన్తే యోనిర్ ఋత్వియోయతో జాతో అరోచథాః॥ తంజానన్నగ్న ఆరోహ థానోవర్ధయారయిమ్ ।

మయిగృహ్ణామీత్యభివన్ద్య.

మయిగృహ్ణామ్యగ్రే అగ్నిగ్‌ం రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ సువీర్యాయ। మయిప్రజాం మయివర్చోదధామ్య రిష్టాస్స్యామ తనః వాసువీరాః॥ యోనో అగ్నిఃపితరో హృత్స్వన్తరమర్త్యో మర్త్యాగ్‌ం ఆవివేశ। తమాత్మ న్పరిగృహ్ణీమహే వయ మ్మాసో అస్మాగ్‌ం అవహాయ పరాగాత్॥

అగ్నిధ్యానమ్

(౧౨) అగ్ని ధ్యానమహామన్త్రస్య, అగస్త్య భగవాన్ ఋషిః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, హుతాశనోదేవతా, రంబీజం స్వాహాశక్తిః, స్వధాకీలకం. హుతాశనప్రీత్యర్థే జపేవినియోగః.

స్వస్తిపూర్ణ ముఖాత్మనే - అఙ్గుష్ఠాభ్యాంనమః

తేజోరాశయే - తర్జనీభ్యాంనమః

స్ఖదైవచ। నీపనింబకరంజాంశ్చ తిలకం శాల్మలీమపి శ్లేషాత్మకమపిత్యక్త్వా గ్రాహ్యోన్యస్సకలద్రుమః॥

స్మృత్యన్తరే అక్షారగ్వధకార్పాస కరవీరకరంజకాన్. ఇన్ధనేతిన్త్రిణీన్నిం బం సర్వాన్కంటకిన స్త్యజేత్॥

కంటకినః - యాజ్ఞీయేభ్యోఅన్యే. గుడాకతాలహిన్తాల కేతకాశ్చ బృహద్వటః॥ ఖర్జూరోనాళికేరశ్చ సప్తైతేతృణరాజకాః॥

అపస్తమ్బః- నాప్రోక్షితమిన్ధన మగ్నా వాదధ్యాత్.

మనుః - నామేధ్యంప్రక్షి పేదగ్నౌ నచపాదౌప్రతాపయేత్। అదస్తాన్నో పదధ్యాచ్చ నచైనమతిలంఘయేత్ ॥

ధూమ్రాక్షాయ - మధ్యమాభ్యాంనమః

ధనుర్ధరాయ - అనామికాభ్యాంనమః

సహస్రార్చిషే - కనిష్టి కాభ్యాంనమః

వైశ్వానరాయ - కరతలకరపృష్టాభ్యాంనమః

ఏవం హృదయాదిన్యాసః స్వస్తై పూర్ణముఖాత్మనే - హృదయాయనమః

భూర్భువస్సువరో మితిదిగ్బన్ధః

సప్తహస్తశ్చతుశృఙ్గస్స ప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః

త్రిపాత్ప్రసన్నవదన స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః

స్వాహాన్తు దక్షిణేపార్శ్వే దేవీంవామే స్వధాన్తథా,

బిభ్రద్దక్షిణహస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచంస్రువమ్.

తోమరం వ్యజనం వామైర్ ఘృతపాత్రన్తు ధారయ

మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్.

ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చిస్సర్వకామదమ్,

ఆత్మాభిముఖమాసీనమేవం ధ్యాయేద్ధుతావనమ్,

యజ్ఞరూపధరం విష్ణుమగ్నిమండలమధ్యగమ్,

శఙ్ఖచక్రధరం దేవం శుద్ధజామ్బూనదప్రభమ్,

సర్వయజ్ఞమయం దేవం వేదాంగోపాఙ్గ శోభితమ్,

లక్ష్మ్యాసహాసుఖాసీనం ధ్యాయేద్యజ్ఞపతిం హరిమ్.

ధ్యాత్వాగ్నిమణ్డలం తస్య ధ్యాయేన్మధ్యే ప్రభాంశుభామ్,

...మధ్యే స్థితన్ధ్యాయేదాసీనంవా జనార్ధనమ్,

...నశోభినీమ్,

సుఖభోగాసనాసీనాం స్వథామేవం విభావయేత్.

◆ అగ్న యేనమః, ధ్యాయామి. ఆవాహయామి, ఆసనాదిసర్వో పచారాన్ సమర్పయామి.

పరితః పుష్పాక్షతాదిభి రిన్ద్రాదీనభ్యర్చ్య ◆ ఇన్ద్రాయనమః, అగ్న యేనమః, యమాయనమః, నిర్ఋుతయేనమః వరుణాయనమః, వాయవేనమః, కుబేరాయనమః, ఈశానాయనమః,

కర్మణేవామితి కరౌప్రక్షాళయతి.

కర్మణేవా స్థవేభ్య శ్చ కేయమ్॥

ఇదమాపశ్శివా ఇత్యపోభిమన్త్ర్య.

ఇదమాప శ్శివా శ్శివతమా శ్శాన్తాశ్శాన్తతమా శ్శుభా శ్శుబ తమాః పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమా మేధ్యా మేధ్య తమా అమృతా అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మపవిత్రేణ పూతాసూర్యస్య రశ్మిభిః॥

కరకే – పాఞ్చభౌతిక మావాహయామి.

◆ మరీచిః, పశ్చిమాభిముఖమ్. బ్రాహ్మసనసమాసీనం సర్వదేవైః పరివృతమ్. రక్తవర్ణం, త్రిపాదం, ద్వీశీర్షం, చతుశ్శ్రోత్రం, చతుశ్శృంగం ద్వినాసిక మా స్యద్వయయుతం, చతుర్నేత్రం, సప్తజిహ్వం సప్తబాహుం. సప్తర్షినామయుతం, మకుటాద్యాభరణాన్వితం, దక్షిణే స్రగక్షమాలా ఖడ్గశక్తియుతం. చతుర్హస్తం, వామే స్రువ ఖేటక ఘృతపాత్రయుత త్రిహస్త మజవాహనం. దక్షిణవామయోస్స్వాహా స్వధాభ్యాంసంయుతం. ఇధ్మహోమే స్థిత మన్నహోమేత్వాసీన మాజ్యహోమేశయానం మేవంరూపం, హుతాశనం, ధ్యాయామి.

అగ్నయేనమః హుతవహాయనమః, హుతాశినేనమః, కృష్ణవర్మనేనమః

పూర్వవ త్పుష్పాద్యై ర భ్యర్చ్య.

కూర్చాగ్ర గ్రన్థిమూలేషు, బ్రహ్మాణ మావాహయామి. విష్ణుమావాహయామి. శివమావాహయామి.

౧౩ అదితే ఽ నుమన్యస్వదక్షిణతో వేదిం పరిమృజామీతి దక్షిణ వేదిం నైరృత్యాద్యాగ్నేయాన్తమ్.

అదితే ఽను మన్యస్వదక్షిణతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి సత్యవ్రతోఽ హమస్మి॥

అనుమతేఽ నుమన్యస్వపశ్చిమతోవేదిం పరిమృజామీతి పశ్చిమవేదిం నైరృత్యా దివాయవ్యాన్తమ్.

అనుమతేఽ నుమనున్యస్వపశ్చిమతోవేదిం పరిమృజామిసత్యేనత్వా పరిమృజామి సత్యవ్రతోఽ హమస్మి॥

సరస్వతేను మన్యస్వోత్తరతో వేదింపరిమృజామీత్యుత్తరవేదిం వాయవ్యాదీశానాన్తమ్.

సరస్వతేనుమన్యస్వోత్తరతో వేదింపరిమృజామి సత్యేనత్వాపరిమృజామి సత్యవ్రతోఽ హమస్మి ॥

ఆగ్నయేనమః జాతవేదసేనమః సహాసజసేనమః అజిరాప్రభవేనమః వై శ్వానరాయనమః. నర్యాథసేనమః, పఙ్క్తిరాధసేనమః, విసర్పిణేనమః.

◆ ఇన్ద్రాయనమః .... ఈశానాయనమః

(౧౩) (నృ) దక్షిణవేదిం నైరృతిరేవాద్యన్తో యస్మిన్కర్మణితన్నైరృత్యాద్యన్తమ్.

సోమోధేనుం సోమో అర్వన్తమాశుం సోమోవీరం కర్మణ్యన్దదాతు సాదన్యం విదథ్యగ్ంసభేయం పితుశ్శ్రవణం యోదదాశదస్మై॥

ఓం భూస్సోమమావాహయామి. ఓం భువస్సోమ మావాహయామి. ఓగ్ంసువస్సోమమావాహయామి. ఓం భూర్భువస్సువ శ్శ్రమమావాహయామి.

ఆసన పాద్యపుష్పగన్ధ ధూప దీపై రభ్యర్చయేత్.

అధ్వర్యు రోంభూపతే భువనపత ఇతిప్రత్యేకం ప్రేష్య, తాభ్యా మహంభూపతి రిత్యుక్తేసతి.

ఓం భూపతేభువనపతే మహతో భూతస్యపతే బ్రహ్మాణంత్వా వృణీమహే

అహంభూపతి రహంభువనపతి రహంమహతో భూతస్యపతి ర్దేవేన సవిత్రా ప్రసూత ఆర్త్విజ్యం కరిష్యామి దేవసవిత రేతన్త్వావృణతే బృహస్పతిం దైవ్యం బ్రహ్మాణం తదహంమనసే ప్రబ్రవీమి మనో గాయత్రియై గాయత్రీత్రిష్టుభే త్రిష్టుబ్జగత్యై జగత్యనుష్టుభే. అనుష్టుప్పంక్త్యై పంక్తిః ప్రజాపతయే ప్రజాపతి ర్విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో విశ్వేదేవా

---

(౧౪) వ్యా. భూపతేభువనపత ఇతి యథాలింగం మన్త్రేణ యజమానేన వరణే కృత్వా, అధ్వర్యుర్బ్రహ్మాణ మగ్నేర్దక్షిణత ఉదఙ్ముఖ ముత్తరత స్సోమం దక్షిణాభి ముఖం చోపవేశయిత్వా పుష్పగన్ధాక్షతై రభ్యర్చ్య మన్త్రాభ్యాం మాన్యంచా ప్రత్యేకం బ్రహ్మాణం సోమంచ ప్రేష్య

(౧౫) వ్యా. బ్రహ్మసోమయో రేకస్యాభావేపి ద్విత్వమాసంబ్రహ్మాణం కృత్వా. స్వస్వస్థానే కూర్చంనిదధ్యాత్. ఉభయోరభావే ప్యేకోరథావే ప్రత్యేకం కుర్త్వా దక్షిణోత్తరయోరధోవేద్యాం ప్రాగ గ్రంథయథాస్మాత్రత్రా ప్రత్యేకం కూర్చం హస్త ప్రమాణం నిధాయ. తత్రబ్రహ్మాణం సోమమావాహ్య మనాద్యైరభ్యర్చ్య బ్రహ్మసోమా సంకల్ప్యస్వయమేవ తత్తన్మన్త్రానుక్త్వా తత్తత్కర్మకుర్యాదితి.

బృహస్పతయే బృహస్పతిర్బ్రహ్మణే బ్రహ్మభూర్భువస్సువః। బృహస్పతి ర్దేవానాంబ్రహ్మో(హం మనుష్యాణాం బృహస్పతే యజ్ఞంగోపాయ॥ ఉత్తరతః. ఓంభూపతేభువనపతే మహతో భూతస్యపతే, సోమగ్ం రాజానన్త్వా వృణీమహే (౧౬)

అహంభూపతి రహంభువనపతి రహంమహతోభూతస్యపతి ర్యజ్ఞపతి రార్త్విజ్యం కరిష్యామి దేవసవిత రేతన్త్వావృణతే బృహస్పతిన్దైవ్యగ్ం సోమం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి మనోగాయిత్రియై గాయత్రీత్రిష్టుభే త్రిష్టుబ్జగత్యై జగత్యనుష్టుభేనుష్టుక్పఙ్క్త్యైపఙ్క్తిః ప్రజాపతయే ప్రజాపతిర్విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో విశ్వేదేవాబృహస్పతయే బృహస్పతిర్బ్రహ్మణే బ్రహ్మభూర్భువస్సుః। బృహస్పతిర్దేవానాగ్ంసోమో(హం మనుష్యాణాం బృహస్పతేయజ్ఞంగోపాయ।

(౧౭) బ్రహ్మన్ప్రోక్షిష్యామీత్యన్తం తథోక్త్వాపునస్తాభ్యాం ప్రోక్షేత్యుక్త స్తథాప్రోక్షయతి.

బ్రహ్మన్ప్రోక్షిష్యామి। ప్రోక్షయజ్ఞం దేవతావర్ధయత్వన్నాకస్య పృష్ఠే యజమానో అస్తు। సప్తర్షీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోక స్త్రేమం యజ్ఞం యజమానఞ్చధేహి। ఓం ప్రోక్ష॥

సోమప్రోక్షిష్యామి, ప్రోక్షయజ్ఞం దేవతావర్ధయత్వం నాకస్యపృష్ఠే యజయానో అస్తు। సప్తర్షీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకస్త త్రేమంయజ్ఞం యజమానఞ్చధేహి। ఓం ప్రోక్ష।

---

(౧౬) భట్టభాస్కరీయే. బ్రహ్మణేభూర్భువస్సువరిత్యేతయా స్సోమనిర్దే శేనభవతి. నపుంసకత్వేన తయోరర్థైక్యపరత్వాభావాధితి.

౧౭ శ్రీ. బ్రహ్మన్సోమప్రోక్షిష్యామీతి... అన్తంయథాభవతి తథాఅగ్ని

ప్రోక్షణ్యాం కరక పాత్రా దాథావమాదాయ పురతోనిధాయ పవిత్రేస్థ ఇత్యుత్తరస్యాం వేద్యాం (౧౮) బర్హిషస్థాపయిత్వా.

పవిత్రేస్థోవైష్ణవ్యేస్థో యజ్ఞి యేస్థోవాయుపూతేస్థో విష్ణోర్మనసాపూతేస్థో యజ్ఞస్యపావనేస్థః.

తాన్పరశురసీతి సకృన్మన్త్రేణ ద్విఃప్రోక్ష్య.

పరశురసి పవిత్రేస్తో వైష్ణవ్యో దేవసవితః ప్రసున పునాత్వచ్ఛి ద్రేణపవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభి రపోదేవీ రగ్రేపువో అగ్రేగువోగ్ర ఇమంయజ్ఞం నయతాగ్రేయజ్ఞపతింధత్త యుష్మానిన్ద్రో వృణీత వృత్రతూర్యేయూయ మిన్ద్ర మవృణీధ్వం వృత్రతూర్వే ప్రోక్షితాస్థ॥

ప్రోక్షణీపాత్రమాపూర్వ. తథా.... వక్ష్యమాణవత్. "శ్రౌతవద్వా"వసూనాం పవిత్రమి త్యుదగగ్రేపవిత్రేప్రక్షిప్య, దక్షిణేనపాణినాగ్రమిత్యాది. యద్వా. శ్రౌతవదుదగ గ్రాభ్యాంపవిత్రాభ్యాం దేవోవఇతి త్రిరరతప్వాయా పోదేవీరిత్యభిమన్త్ర్య. బ్రహ్మన్ సోమ ప్రోక్షిష్యామితి. అన్యథా ఉ న్తశ్శబ్దతథాశబ్దయోర్వైయర్థ్యం పాత్రాదాథావ మాదాయేతి తూష్ణీముక్త త్వాదమన్త్రకమే వేతిచేన్న. పూర్వాపరపర్యా లోచనయాఽఽ దౌమధ్యేచ క్రియాన్తరం వక్తవ్యమ్. అమన్త్రకత్వేన సమన్త్రకత్వేనచ ప్రోక్షణ ద్వయం కర్తవ్యమ్ తథాప్రోక్షయతీత్యుక్తత్వాత్. పాత్రాదాథావ మాదాయేత్యుక్త్వా పరశు ర సీత్యాది ప్రోక్షణస్య ప్రతిపాదితత్వా త్పూర్వోక్తమార్గేణకర్తవ్యమ్.

కిఞ్చబోధాయనః అథాప్యుదాహరన్తి. అసంస్కృతాభిః ప్రోక్షణీభిః ప్రోక్షితైః పాత్రైర్హోమశ్చా సమ్మార్జితైస్స్రుక్స్రువై ర్నాధిశ్రితపక్వై రాజ్యేన ప్రచరే ద్యాతుధానారక్షాంసిపిశాచా యజ్ఞం గ్రాహయేయురితి శ్రుతిః "ప్రోక్షణీ రసాదయతి. ఆపోవైరక్షోఘ్నీః. రక్షసామపహత్యై" ఇతి.

(18) బర్హిషః ..... పరిస్తరణ కూర్చ పవిత్ర వినియోగదర్శాన్.

(19) స్ప. తాన్పరశురసీత్యారభ్య స్రువాదీన్ స్రుగ్స్వితస్యసం. ప్రత్యేక

సమిధో ముక్తబన్ధాః కృష్ణోసీతి

కృష్ణోఽస్యాఖరేష్ఠో ఽగ్నయేత్వాస్వాహా।

వేదిరసీతి పశ్చిమవేదిమ్.

వేదిరసి బర్హిషేత్వాస్వాహా।

బర్హిరసేతిబర్హిః॥

బర్హిరసి ॥

స్రువాదీన్ స్రుగ్భ్యఇతి

స్రుగ్భ్యస్త్వాస్వాహా

బర్హి షోగ్రం దివేత్వేతి.

దివేత్వా!

మధ్యమన్త రిక్షాయత్వేతి।

అన్తరిక్షాయత్వా।

మూలం పృథివ్యైత్వేతి॥

పృథివ్యైత్వా.

పోషాయత్వేత్యపో బర్హిర్భన్థనే సంస్రావ్య.

పోషాయత్వా ।

స్వధాపితృభ్యఇతి సాపసవ్యం దక్షిణతః ప్రోక్ష్య.

స్వధా పితృభ్యః॥

ఉపవీతి అపుపస్పృశ్య.

అపాంశేషం పశ్చిమస్యా ముత్తరాన్త మూర్ధ్వవేతిస్రావయేత్

ఊర్ధ్వబర్ హిషద్భ్య ఊర్జా పృధివీంగచ్ఛత॥

ఉభాభ్యామితి పాణీప్రక్షాళయతి.

ఉభాభ్యాందేవసవితః ప్రహరేమవీతయే॥

పూషాతఇతి బర్ హిర్బన్ధం విసృజ్య.

మూలాదూర్ధ్వ మాదిత్యవ్యంజనమసీతి పాణినా ఽ భిమృశ్య.

ఆదితయ వ్యఞ్జనమసి।

పశ్చిమతోవేద్యధస్తాదుత్తరాగ్ర మూర్ణామ్రదసమితి దర్భైరచ్ఛిద్రం పరిస్తీర్య.

ఊర్ణామ్రదసంత్వాస్త ృణామి।

స్వాసస్థందేవేభ్యఇతి ప్రాగగ్రగ్ం స్వాసనేచైకం నిధాయ.

29 స్వాసస్తందేవేభ్యః

(౨౦) విష్ణోస్తూపోసీతి ప్రాచ్యామ్

విష్ణోస్తూపోసి॥

దక్షిణత ఇతి యామ్యామ్.

దక్షిణతో విష్ణోస్తూ౽పోసి॥

ఉత్తరత ఇత్యుదీచ్యామ్.

ఉత్తరత ఉదీచ్యైర్వ్యఞ్జనమసి విష్ణోస్తూ౽పోసి॥

పశ్చిమత ఇతిప్రతీచ్యామ్

పశ్చిమత స్సోధత్తాన్దేవేభ్యో విష్ణోస్తూపో౽సి.

చతుర్షుపరిస్తరణకూర్చేషు

ఓం-విష్ణుమావాహయామి. మహావిష్ణుమావాహయామి, సదావి
మావాహయామి, వ్యాపినారాయణ మావాహయామి.

(౨౦) సూ. త్రివేదిసహితకుణ్డస్య మధ్యవేద్యాం ద్వివేదికుణ్డస్య అధోవేద
స్థణ్డిలస్య బహిస్సమీపే పరిస్తరణకూర్చాన్, పరిధీంశ్చనిదధ్యా
(సూత్రభాష్యాభిప్రాయః.)

(౨౧) వేద్యాంప్రాగుత్తరాగ్రం పరిస్తృణాతి ఉత్తరాగ్ర మైశాన్యామూర్ధ్వం కృత్వా.

గన్ధర్వోసీతి (౨౨) పశ్చిమస్యామ్.

గన్ధర్వోసివిశ్వావసుర్విశ్వస్మాదీషతో యజమానస్యపరిధి రిడఈడితః॥

ఇన్ద్రస్యేతియామ్యామ్.

ఇన్ద్రస్యబాహురసి దక్షిణోయజమానస్యపరిధిరిడ ఈడితః॥

మిత్రావరుణావిత్యుదీచ్యామ్.

మిత్రావరుణౌత్వోత్తరతః పరిధత్తాం ధృవేణధర్మణా యజయానస్య పరిధి రిడ ఈడితః॥

పశ్చిమపరిధ్యాం గన్ధర్వమావాహయామి. దక్షిణపరిధ్యాం ఇన్ద్రమావాహయామి, ఉత్తరపరిధ్యాం మిత్రావరుణానావాహయామి వేద్యాంప్రాగుత్తరాగ్రాన్పరిధీన్పరిదధాతి.

వాయవ్యాముత్తరాగ్రమూర్ధ్వంకరోతి.

సూర్యస్త్వేతి ప్రాచ్యా ముత్తరాన్త మధోవేద్యాం కూర్చేనాద్భిః పరిషిచ్య,

సూర్యస్త్వాపురస్తాత్పాతు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యాః॥

ఉపరిష్టాదేవా ఇత్యగ్నేరూర్ధ్వభాగ ముత్తరాన్త మద్భిఃపరిషిచ్య

ఉపరిష్టా ద్దేవారక్షన్తు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యాః॥

అధస్తాన్నాగా ఇత్యగ్నేరధశ్చ తథాద్భిఃపరిషిచ్య,

అధస్తాన్నాగారక్షన్తు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యాః॥

వీతిహోత్రమిత్యగ్న్యాలయే సమిధావగ్నీశయోరి ...

వీతిహోత్రన్త్వాకవే ద్యుమన్తగ్ం సమిధీమహ్య గ్నేబృహన్త మధ్వరే। సమిదసి,
సమిదస్యాయు షేత్వా॥

ఊర్ధ్వసమిధ్యోః ప్రజాపతిమావాహయామి.

(౨౩) పరిస్తీర్యమిత్యాదీనై న్ద్రాద్యముద్యగన్త మార్షేణా పోదత్వా.

పరిస్తీర్యమగ్నిం పరిదదామ్యగ్నే అగ్నిగ్ం సృతాం వేది మభిమన్త్రయామి.

సృతాసీత్యాదిభి ర్దక్షిణాదిత్రైనైవ ప్రాగన్తముత్తరాన్తంచపరిషిచ్య సృతాసి,
ఘృతాసి, ధృవాసి॥

తారుణీసీ త్యాగ్నేయా దీశానాన్తమ్.

తారుణాసి॥

పునస్తథాసోగృహీత్వా ప్రదక్షిణమాగ్నేయాద్యన్త మార్షేణతీర్తేన తూ
మద్భిఃపరిషించతి.

(౨౪) వానస్పత్యోసీతి మన్త్రావృత్యా ప్రణిధీ ప్రక్షాళ్య.

వానస్పత్యోసిదేవేభ్యశ్శున్ధస్వ, వానస్పత్యోసిదేవేభ్యశ్శున్ధస్వ॥

---

(౨౨) నృ. పశ్చిమ పరిధిం స్థనిష్ఠ మితోణీయాంసం దక్షిణపరి
మగ్న్యభిముఖాగ్ర మితోణీయాంస ముత్తరపరిధి మగ్న్యభిముఖాగ్ర
పరిధధాతి.

(౨౩) శ్రీ. పరిస్తీర్యమిత్యాదిభి స్త్రివిధపరిషేచనముచ్యతే. పరిస్తీ
మిత్యారభ్య ఆర్షేణాపోదత్వేత్యన్తేనైకమ్. సృతాసీత్యాదిస్తిసృభిః ప్రాగన్త
త్తరాన్తఞ్చ పరిషిచ్య. దక్షిణముత్తరం ప్రాగన్తం పశ్చిమముత్తరాన్తమ్.
వార్షేణేత్యర్థః. తారుణాసీత్యాగ్నేయాదీశాన్త మిత్యన్తేనైకమ్. ప్రదక్షిణ మాగ్నే
దఃనమితేఃకమ్. ఇదమమనకమ్. ఏవంత్రివిధపరిషేచనంకురాత్ అత

పృధివ్యాపో గృహీష్యామీతి మన్త్రావృత్యా సాక్షతమద్భిరాపూర్య
పృధివ్యాపోగృహీష్యామి కోవోగృహ్ణాతు, సవోగృహ్ణాతు, కస్మైవోగృహ్ణామి
తస్మైవోగృహ్ణామి పోషాయవః॥ అనయాపృధివ్యాపోగృహీష్యామి॥ పృధివ్యాపో
గృహీ.... పృధివ్యాపోగృహీష్యామి॥
వసూనాంపవిత్ర మిత్యుదగగ్రే పవిత్రే ప్రక్షిప్య.
వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం పవిత్రమసి సహస్ర ధారమ్॥ 32/3
వసూనాంపవిత్ర... స్రధారమ్॥
దక్షిణేనపాణినాగ్ర మితరద్వామేన (౨)గృహీత్వా దక్షిణాగ్రంకృత్వా పాణ్యో
రుత్తానాంగుష్ఠా నామికాభ్యాం మన్త్రావృత్యా దేవోవస్సవితేతి ప్రాగన్తమ్.
దేవోవస్సవితోత్పునాతు॥
అచ్ఛిద్రేణపవిత్రేణేతిపశ్చిమాన్తమ్.
అచ్ఛిద్రేణపవిత్రేణ॥
వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిరితి ప్రాగన్తం. త్రిరుత్పూయ.
వసోస్సూర్యరశ్మిభిః॥

(౨౪) నృ. యదిదారవే ప్రణధీమన్త్రావృత్యాప్రక్షాళ్య. యదిలోహ
మృణ్మయే. తదామన్త్రోలుప్యతే. మన్త్రలింగాత్, తూష్ణీంసమన్త్రకం చేత్యా
ప్యస్తమ్బవచనాచ్చ ప్రణీథిప్రక్షాళన జలపూరణ పవిత్రప్రక్షేపణోత్పవన
ప్రణయన జలసంప్రావణేషు మన్త్రాణాంద్విరావృత్తిః.
(౨౫) శ్రీ. అభివాదన వ్యుత్యస్తపాణినా కేచిత్కుర్వన్తి తదసత్. 'ఉ

ప్రదక్షిణం యథా తథా నిదధాతి.

ప్రణధిపాత్రయోః, బ్రహ్మాణమావాహయామి, సోమమావాహయామి. బ్రహ్మన్న ప ఇతి సోమాపఇతిచ బ్రహ్మాసోమావృత్విజౌ ప్రత్యేకం ప్రేక్ష్య తథాప్రణయేత్యుక్తః.

ఓం బ్రహ్మన్నపః ప్రణేష్యామి యజమానవాచం యచ్ఛ। ప్రణయ యజ్ఞం దేవతావర్ధయత్వం నాకస్యపృష్ఠే యజమానోఽస్తు। సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోక స్తత్రేమం యజ్ఞం యజమానఞ్చ ధేహి॥ ఓం ప్రణయ॥

ఓం సోమాపః ప్రణేష్యామియజ.... ఓం ప్రణయ॥

కోవఇతి ప్రణీయ (౨౬)

కోవః ప్రణయతు సవః ప్రణయత్వాపోదేవీః ప్రణయాని యజ్ఞగ్ం సగ్ంసాదయన్తునః ఇదంమదన్త్సీర్ ఘృతపృష్ఠా ఉదాహు స్సహస్ర పోష యజమానేన్యఞ్చతీః॥ కోవోయునక్తు సవోయునక్తు॥

కోవఃప్రణయతు..... సవోయునక్తు॥

వేద్యాం దక్షిణోత్తరయోః ప్రణిధీనిథాయ.

◆ (౨౭) సంవిశన్తామితి మన్త్రావృత్యాతత్తత్తీర్థేన కూర్చేన ప్రణిధౌ జల సంస్రావ్య.

---

(26)నృ. ప్రణీయ... లాలాటా న్తముద్ధృహ్య నీత్వా దక్షిణప్రణిధిమగ్ని ప్రదక్షిణకృత్య వేద్యాందక్షిణస్యాం బ్రహ్మాణఃపురతః పూర్వవన్నిదాయ తథో ప్రణిధి ముత్తరస్యాంవేద్యాం సోమస్యాగ్రే నిదధాతి.

◆ బ్రహ్మాసోమార్త్విజాభావే బ్రహ్మాణమేవవావృత్వా తేనైవమన్త్రా చ్చారయిత్వా ప్రోక్షణాదిసర్వంకర్తవ్యమ్. బ్రహ్మణస్సర్వమన్త్రోచ్చార ధికారత్వాత్. శ్రౌతేతథాదృష్టత్వాచ్చ.

(27) సంవిశన్తామితి మన్త్రావృత్యా బ్రాహ్మాణతీర్థేన బ్రహ్మప్ర దైవేనసోమ ప్రణిధౌ కూర్చేన జలం సంస్రావ్యే తి.

సంవిశన్తాన్వైవీర్విశః పాత్రాణి దేవయజ్యాయై, సంవిశన్తాన్వైవీర్వి... యజ్యాయై॥

గాయత్ర్యా స్రువాదీన్ప్రోక్షయేత్.

తత్సవితుర్వరేణ్యం..... ప్రచోదయాత్॥

భూస్రువం గృహ్ణామీతి స్రువాదీన్గృహీత్వా.

భూస్స్రువంగృహ్ణామి భువస్స్రువంగృహ్ణామిసువస్స్రువంగృహ్ణామి భూర్భువస్సువస్స్రువంగృహ్ణామి రాయస్పోషాయత్వా స్రువంగృహ్ణామి। విష్ణోర్హస్తోఽసి పూష్ణోహస్తాభ్యాం బృహస్పతి రుత్తానగ్గ్ం స్రువంగృహ్ణామి॥

వర్షిష్ఠే అధినాకేతి వేద్యధస్తాత్సమిధౌన్యస్య.

వర్షిష్ఠే అధినాకే ఽ గ్నిస్తేతనువం మాతిధాగగ్నేహవ్యగ్ం రక్షస్వ॥

వర్షిష్ఠసమిధోరగ్నిమావాహయామి.

అహీనోనిర్వపామీతి స్రువం ప్రక్షాళ్య.

అహీనోనిర్వపామి సుప్రతీక మజస్రేణభానునా దీత్యసాత్ప్రదద్యామ్। పశ్చిమాతాగ్ం సోమమహిష్యామరణ్యేసిద్ధేసత్రేయాజిమాన్నా క్షీమేభవాన్భవ॥

నిర్దగ్ధమితి దర్భోల్కేన పర్యగ్నింకృత్వా.

నిర్దగ్ధగ్ం రక్షో నిర్దగ్ధాఅరాతయః॥ నిర్దగ్ధస్సోఽ స్తియోఽ స్మా న్ద్వేష్టి యంచ వయంద్విష్మః॥

నిష్టప్తమితి పునరగ్నౌ ప్రతాప్య సమిధోర్నిదధ్యాత్.

నిష్టప్తగ్ం రక్షో నిష్టప్తాఅరాతయః నిష్టప్తస్సోఽ స్తియోఽ స్మాన్ద్వేష్టి యఞ్చవయన్ద్విష్మః॥

స్రువేసోమమావాహయామి. జుహ్వాదిపాత్రేషు దివాకరమావాహయామి. అదితిరస్యఛిద్రపత్రే త్యాజ్యస్థాలీంగృహీత్వా.

అదితిరస్యఛిద్రపత్ర

(౨౮) ఉత్తరే భూతకృతస్థాపోఢ మిత్యఙ్గారంవ్యస్య.

భూతకృత స్తాపోఢం జన్యంభయమపోఢాసేనా అభీత్వరీః॥
సగరా స్థేతివిన్యస్య.

సగరాస్థ॥

మహీనామితిపచతి.

మహీనాంపయోస్యోషధీనాగ్ంరసస్తస్యతే ఉ క్షీయ మాణస్య నిర్వపామి దేవయజ్యాయై॥

(౨౯) వసూనాం పవిత్రమిత్యుదగగ్రం పవిత్రంప్రక్షిప్య.

వసూనాంపవి..... ధారమ్॥

పూర్వవత్పవిత్రేణ దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పూయ.

దేవోనస్స ...... సూర్యస్యరశ్మిభిః॥

(౨౮) దర్పణే. భూతకృతస్థేత్య ఙ్గారముపవేషేణా దక్షిణంనివర్త్య ఇతి. ఉపవేషోనామధృష్టి :. తల్లక్షణమ్. యాజ్ఞికంయత్కిఞ్చిత్కాష్ఠం ద్వితాలదీర్ఘం ధృష్టిరీతి. శ్రీనివాసదీక్షితియే శ్రౌతవచనమ్.

(౨౯) పూర్వవత్ ..... ప్రణీధిపాత్రవత్.

(౩౦) సర్వత్రా జ్యాది హోమద్రవ్యాణామేవం కర్తవ్యమ్.

ఆజ్యస్థాల్యాః పృష్ఠగతభస్మేదం విష్ణురితి వేదేనశోధయిత్వా.

ఇదంవిష్ణుర్విచ..... సురే ॥

- (దర్పణే) అంగారాన్ప్రత్యూహ్య.

వేదముత్తరేనిధాయ ఉద్భువస్థోదహమితిబర్హిర్దగ్ధ్వా.

ఉద్భువస్థోదహం ప్రజయాప్రపశుబిర్భూయాసగ్ం హరస్తేమావికా దుద్యన్స్వర్గోలోక స్త్రిషులోకేషు రోచయ॥

(30) అఙ్గారమన్తరితమిత్యా జ్యస్యదర్పయతి.

అన్తరితగ్ంరక్షో ఽ న్తరితాఅరాతయో ఽ పహతావృద్ధి రపహతం పాపం కర్మాపహతం పాపస్యపాపకృతః పాపం కర్మయోనః పాపంకర్మచికీర్షతి ప్రత్యగేనమృచ్ఛ॥

ఉదగుద్వాస్యా గ్నింపరిసమూహ్య.

ఆజ్యస్థాల్యాం - భూమిమావాహయామి, ఆజ్యే- హుతాశనమావాహయామి.

ఉపవేషేణ దక్షిణతోఙ్గారంగాయత్ర్యావ్యస్య.

తత్సవితుః .... చోదయాత్॥

పంచగాయత్రీ ముచ్చరేత్. (౩౧) తయైవచరుస్థాలీ మధిశ్రిత్య దర్భోల్కేనపక్వాభిఘార్యోత్తరతో ఽ వతారయతి.

చరోరిన్ద్రాగ్నీ మావాహయామి.

(౩౨) స్రుచాంపశ్చిమతః ఆజ్యస్థాలీంనిధాయ. పూర్వవత్పవిత్రేణాజ్యం పాత్రేత్రిరుత్పూయ.

దేవోవస్స...... తు, ఆఛిద్రేణ...... త్రేణ. వసో...... రశ్మిభిః

ఘర్మోసీతి గ్రన్థిం విసృజ్య.

ఘర్మోసిరాయస్పోషావని రిహోర్జన్యృగ్ంహ, ఇహప్రజాం పశూన్వృగ్ంహా॥

ఉత్తర పశ్చిమే వేద్యార్ధే నిధాయ. అపుఉపస్పృశ్య.

అద్భిఃప్రోక్ష్యా ప్యాయన్తామితి పవిత్రం జుహోతి.

ఆప్యాయన్తామాప ఓషధయో మరుతాంపృషతయస్థ దివంగచ్ఛతతోనో

3(7 వృష్టిమేరయస్వాహా॥

వీతి హోత్రమితి సమిదగ్రం ఘృతాక్త (౩౩) మగ్నావాయవ్యే స్థాపయిత్వా.

వీతిహోత్రన్త్వాకవే ద్యుమన్తగ్ం సమిదీమహగ్నే బృహన్తమధ్వరే। సమిదసి,

సమిదస్యాయుషేత్వా॥

దేవస్యత్వేతిస్రువేణ హోమ్యం అగ్నింప్రాజాపత్యమితిస్మృత్వా మన్త్రాన్తేఘృతం

విహరా మీతి ద్విధా విహరతి.

దేవస్యత్వా సవితుఃప్రసవే ఽ శ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యామ్।

ఘృతంవిహరామి॥

దక్షిణప్రణిధౌ బ్రాహ్మేణతీర్థేన ప్రజాపతిపురోగానావాహయామీతి.

---

(౩౧) సుం. పాకదర్వీబల్యాదర్శనో త్తారావరోపణాని గాయత్ర్యా సమాచరేత్. అథవా లౌకికాగ్నౌ కృతపాకం చరుమాఘూరాగ్నావధిశ్రిత్య సకలం కుర్యాదితి.

(౩౨)(నృ) స్రుచామ్.... స్రువాదిపాత్రాణామ్. స్రువోపభృజ్జుహూ ర్నా తుస్రువోభేదా స్రుచస్త్రియ, ఇత్యమరకోశాత్.

(౩౩) నృ. సమిదగ్రంఘృతాక్తమ్.... ఆజ్యప్లుతమగ్నేర్వాయవ్యాందైవికే, నైరృత్యాంపైతృకే ఽ గ్నౌస్థాపయిత్వేతి.

ఓం ప్రజాపతి మావాహయామి, ఓం ఇన్ద్రమావాహయామి. ఓం అగ్నిమావాహయామి. ఓం సోమమావాహయామి.

ఉత్తరప్రణిధౌ దైవేనతీర్థేన అగ్న్యాదీ (౩౪) నౌపాసనయజ్ఞం యజ్ఞ దైవతవిశ్వాన్దేవాన్సర్వ దేవానావాహయామీత్యన్తం ప్రణవపూర్వ మావాహ్య:

ఓం అగ్నిమావాహయామి. ఓం సోమమావాహయామి. ఓం అగ్నీ షోమా వావాహయామి. ఓంప్రజాపతిమావాహయామి. ఓం బ్రహ్మాణ మావాహయామి, ఓం ఇన్ద్రమావాహయామి. ఓం వసూనావాహయామి. ఓం మరుత ఆవాహయామి. రుద్రానావాహయామి. (అప ఉపస్పృశ్య) ఓం విష్ణుమావాహయామి. ఓం బృహస్పతి మావాహయామి. ఓం మిత్రమా వాహయామి. ఓం వరుణమావాహయామి. ఓం ఆదిత్యానావాహయామి. ఓం అశ్వినావావాహయామి. ఓం పూషణమావాహయామి. ఓం కక్షమావాహయామి. ఓం కక్షదైవత సోమమావాహయామి. ఓం ఔపాసనయజ్ఞ మావాహయామి. ఓం యజ్ఞదైవత విశ్వాన్దేవానావాహయామి ఓం సర్వదేవానావాహయామి.

ఆవాహితదేవాన్ సర్వోపచారై రభ్యర్చ్య.

(౩౫) యథావాహనగ్ం ఆజ్యభాగయోః స్రువేణాజ్యమూర్ధ్వన్నీ

---

(౩౪) సూత్రే. పైతృకేవైశ్వదేవయజ్ఞం యజ్ఞదైవతవిశ్వాన్దేనా నావాహ యామీత్యన్తమావాహయేత్. నృ. పైతృకేకర్మణి ఔపాసనయజ్ఞ పదంవిహాయ. తత్తత్థానే వైశ్యదేవయజ్ఞమిత్యుక్త్వా యజ్ఞదైవతవిశ్వాన్ధేవానిత్యన్త మావాహయేత్. ససర్వదేవాన్తమ్. అయమేవపైతృ కేవి శేషః అన్యత్పూర్వవత్. ఏవంతత్తత్కర్మ దేవతావాహనమపికర్తవ్యమ్. తథాపైతృకేదృష్టత్వాదితి.

(౩౫)నృ. యథాదక్షిణోత్తరయోః ప్రణిధ్యో రావాహనం తథాఽఽ జ్యస్థాల్యాం పూర్వమేవ విహృతయోఃదక్షిణోత్తర భాగయోః ప్రత్యేకంస్రువేణాజ్యం

త్వా జుష్టంనిర్వపామీతి చతుర్థ్యన్తేనతత్తన్నామ్నా తత్తద్భాగయోః ఆజ్యపాత్రే నిర్వాపంకరోతి.

దక్షిణభాగే.

ఓం ప్రజాపతయే జుష్టంనిర్వపామి. ఓం ఇన్ద్రాయ జుష్టం నిర్వపామి, ఓం అగ్నయేజుష్టం నిర్వపామి, ఓం సోమాయ జుష్టం నిర్వపామి. ఉత్తరభాగే.

ఓం అగ్న యేజుష్టం నిర్వపామి, ఓం సోమాయజుష్టం నిర్వపామి ఓం అగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టం నిర్వపామి, ఓం ఇన్ద్రాయజుష్టం నిర్వపామి ఓం వసుభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, ఓం మరుద్భ్యో జుష్టం నిర్వపామి, ఓం రుద్రేభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, (అపుఉపస్పృశ్య) ఓం విష్ణవేజుష్టం నిర్వపామి, ఓం బృహస్పతయేజుష్టం నిర్వపామి, ఓం మిత్రాయజుష్టం నిర్వపామి, ఓం వరుణాయజుష్టం నిర్వపామి, ఓం ఆదిత్యే భ్యోజుష్టం నిర్వపామి, ఓం అశ్విభ్యాం జుష్టం నిర్వపామి. ఓం పూష్ణేజుష్టం నిర్వపామి, ఓం ఔపాసన యజ్ఞాయజుష్టం నిర్వపామి, ఓం యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యోదేవేభ్యోజుష్టం నిర్వపామి, ఓం సర్వదేవభ్యో జుష్టం నిర్వపామి.

తృప్యధిద్వయేనద్విధాగ్నౌ (౩౮) హోమ్యందర్శయత్వా.

తృప్యధిశ్రయామి, తృప్యధిశ్రయామి.

అగ్నేర్జ్యోతిర్ద్వయేన సమిదుల్కేన (౩౭) ద్విధాదహతి.

◆ గృహీత్వా. ఊర్ధ్వం ..... కిఞ్చిదుపరిష్టాద్యథాస్యా త్తథోర్ధ్వంనీత్వా, సముధృత్వ నిర్వపామీతి చతుర్థ్యన్తేన తత్తన్నామ్నా తత్తద్భాగయో రేవనిర్వాపమ్.... ప్రతిక్షేపం కరోతీతి.

(౩౮) హోమ్యమ్ ..... ఆజ్యమ్

(౩౭) ద్విధా ..... దక్షిణోత్తరభాగయోః

అగ్నేర్జ్యోతిరసి, అగ్నేర్జ్యోతిరసి ॥

సమిదసిస్వాహేతి సమిధంజుహోతి.

సమిదసిస్వాహా॥

స్రువేణాజ్యంగృహీత్వాఽమృతమసీత్యాదిభిస్త్రిస్త్రిక్రమేణ హోమ్యం ప్రదక్షిణమభిమన్త్ర్య.

అమృతమసీత్యనుత్తానమ్.

అమృతమసివారుణమసి॥

అన్తరిత మిత్యుత్తానమ్.

అన్తరితగ్ంరక్షోఽన్తరితా అరాతయః

ప్రత్యుష్ట మిత్యనుత్తానమ్.

ప్రత్యుష్టగ్ంరక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయః॥

ఆజ్యంగృహీత్వోత్తానంస్రుతోదక్షిణతోవా మతఃప్రణీతాయాం సంధాయ, చిత్పతిస్త్వాదిభి స్త్రిభిరేవం త్రిధాగ్న్యానంవపతి.

చిత్పతిస్త్వాపునాత్వచ్ఛిద్రేణప విత్రేణ వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిః॥ వాక్పతిస్త్వాపునాత్వ చ్ఛిద్రేణపవిత్రేణ వసోసూర్యస్యరశ్మిభిః॥ దేవస్త్వాసవితా పునాత్వచ్ఛిద్రేణపవిత్రేణ వసోసూర్యస్యరశ్మిభిః॥

గాయత్ర్యా సమిధః ప్రోక్ష్య.

తత్సవితు .... దయాత్॥

ఏకవిగ్ంశత్యాహుతీః ప్రమాణాః కరసంపూర్ణావా సమిధో గృహీత్వా మూలాగ్రాభ్యాం ఘృతగ్ం స్పర్శయిత్వా ఉ (౩౫) ధ్యర్థ్యాక్షత అభ్యచరుభి

రిమామే అగ్నఇతి మన్త్రావృత్యా మూలమధ్యాగ్రాణిస్పర్శం స్పర్శ మథోనీత్వోర్ధ్వభాగే మధ్యేచసందధాతి.

ఇమామే అగ్నఇష్టకా ధేనవస్సన్త్వే కాచశతంచ సహస్రంచా యుతంచ నియుతంచ ప్రయుతంచా ర్బుదంచన్యర్బుదంచ సముద్రశ్చ మధ్యం చా న్తశ్చ పరార్థశ్చేమామేఅగ్న ఇష్టకా ధేనవస్సన్తు॥

ఏకవింశత్సమిత్సు సర్వాన్దేవానావాహయామి.

దైవేనతీర్థేన దక్షిణస్యామద్భిః ప్రాగన్తమదితేనుమన్యస్వేతి.

అదితేనుమన్యస్వ।

పశ్చిమస్యాముత్తరాన్త మనుమతేనుమన్యస్వేతి

అనుమతే ఽ నుమన్యస్వ.

ఉత్తరస్యాంప్రాగన్తం సరస్వతేఽ నుమన్యస్వేతి

సరస్వతేఽ నుమన్యస్వ.

దేవసవితఃప్రసువేతి పూర్వస్యాముదగన్తమ్.

దేవసవితః ప్రసువ॥

పునరాగ్నేయాద్యన్తం సర్వతశ్చతూష్ణీం ప్రదక్షిణం పరిషిఞ్చతి షష్టిశతేతి సమథోఽ భిమన్త్ర్య

షష్టిశతసహస్రాణ్యయుత మక్షయమర్బుదయానమ।

---

(౨౮) న్య. అభ్యర్చ్య, వక్ష్యమాణవత్సంపూజ్య అక్షతాఇతినవిద్యతే ఽ క్షతం యేషాంతణ్డులానాం తేఽ క్షతావ్రీహ్యాజ్యంచచరుశ్చతై రక్షతాజ్యచరుభిః. మూలంమధ్యమగ్రఞ్చ. మూలమధ్యాగ్రాణి. స్పర్శంస్పర్శం.... స్పర్శనం కుర్వన్. అధః సమిధామధస్తాత్. అక్షతాదినీత్వా. తాసామూర్ధ్వభాగే మధ్యభాగేచ క్రమేణసందధాతి, సమ్యఙ్నిదధాతి. అత్రమన్త్రావృత్తిర్భవతి, పైతృకేత్వేతదేవ వైపరీత్యేనభవత్య గ్రమధ్యమూలానీతి.

అయన్త ఇధ్మఇతీధ్మానసంకులాన్ (౩౮) శరోంగారేగ్నౌజుహుయాత్.

అయన్త ఇధ్మ ఆత్మాజాతవేదస్తేనేధ్యస్వ వర్ధస్వహోచే వర్ధయచాస్మా న్ప్రజయాపశుభిర్ బ్రహ్మవర్చ సేనాన్నాద్యేన, బ్రహ్మన్ సోమ ఇధ్మమాధాత్సే (ప్ర) అధభ్స్వ సమేధయస్వాహా॥

(౩౮)న్స. శరోంగారే.... జాజ్వల్యమానే ఽ గ్నౌ నాత్యగ్రం ప్రహరేత్, ఇతి.

సప్తజిహ్వాః

శ్రీ యజ్ఞాదికారే, భృగుః. శ్లో. యత్ర యత్రచ కాష్ఠాది తత్రకర్ణ విదుర్బుధాః. ధూమస్స్వల్పతరోయత్ర నాసికామపి తద్విదుః. మన్దప్రజ్వలనంయత్ర తత్రనేత్రం ప్రచక్షతే. అంగారపుంజమగ్నేస్తు శిరశ్శంసన్తిపణ్డితాః, మహతజ్వలనం యత్ర ముఖంతత్రవిశిష్యతే. జ్వాలాజిహ్వాశతయుతం ధ్యాయన్నేవహునేత్సుధీః. కర్ణే యదిహునేద్వ్యాధిః నాసికాయాం మహద్భయమ్. చక్షుష్యన్ధోభవేత్కిన్తుమస్తకేసర్వ నాశనమ్. అన్యైఃకరాగ్రైర్ధారిరద్యం తస్మాదన్యైర్విచర్యాచ శరోంగారేణ సమ్మన్త్ర్య జిహ్వాగ్రేజుహుయాత్సుధీః. హిరణ్యాకనకారక్తా కృష్ణాచైవతుసుప్రభా. అతిరక్తాబహురూపా స్సప్తజిహ్వాః ప్రకీర్తితాః॥ దక్షః. హిరణ్యావారుణే జిహ్వా మధ్య మాకనకాస్మృతాః, సుప్రభాపూర్వధిగ్జిహ్వా అతిరక్తాగ్ని గోచరా. రక్తాచైవోత్తరే జిహ్వా కృష్ణాయామ్యదిశిస్థితా. ఈశాన్యే బహురూపాచ సప్తజిహ్వాః ప్రకీర్తితాః॥ వివాహేవారుణీజిహ్వా మధ్యమాజాతకర్మణి, ఉత్తరా చోపనయనే దక్షిణాపితృకర్మసు ఈశాన్యాశాన్తిహోమేచ ఆగ్నేయీచో గ్రకర్మణి. పూర్వదిక్సర్వకామార్థా ఏతద్ధోమస్య లక్షణమ్. అన్యత్ర, సప్తజిహ్వాశ్చనజ్ఞాత్వా హోమంయః కురుతేద్విజః, హోమోనిష్ఫల తాంయాతి హోతాచ నరకం వ్రజేత్, ఈశానేన్ద్రాగ్ని నిర్ఋతి వరుణానిల మధ్యగాశి,

తిలం సర్వామరప్రియమ్, అన్యానిబహురూపాయహం జుహోతి మనసాస్మరన్, సమిద్ధోమేస్తితో వహ్నిశ్చేతే స చఘృతాహుతౌ, ఆశీసశ్చరు హోమేషు తిలసర్షపసక్తుషు, అన్యథాగ్నౌ

(౪౦) యస్మై దేవతాయై హవిర్నిరూప్యేత తాందేవతాం మనసాహ వైధ్యాయన్నిర్వపేత్. యథాహవాస్య సుషుమ్నా జ్యోతిష్మతీ ప్రాణవతీరేతోధా ఇత్యేతా ఆహుతిం గృహీత్వా రశ్మయిశ్చత స్రః పృశ్నిసందధీరన్, సహవా శుద్ధామృతవహోచినుహి దివ్యలోక పావనీత్యేతాభి శ్చన్ద్రమసమాప్యాయయతి. అసౌనురాజాసోమ ఆప్యాయితో మూలగామీ వపాయామ్యమృతోద్గారీ సురప్రియేత్యేతాభి రమృతేన తాన్దేవతా స్తర్పయతి.

సృవేణాజ్యం స్రావయన్ పరిధీము వస్ప ృశ్య వాయవ్యాదాగ్నే యాన్తముపాంశునా ప్రజాపతయేస్వాహేతి.

ఓం ప్రజాపతయేస్వాహా॥

నైరృత్యాదీశానాన్తం పరిధిముపస్పృశ్య (కణ్ఠరవేణ) ఇన్ద్రాయ స్వాహేతి.

హుతం యత్తత్పూర్వంభవతినిష్ఫలమ్. చతురంగుళిసంస్రావా స్యవిచ్ఛిన్నాఘృతాహుతిః అంగుష్ఠ పర్వమాత్రాతు గృహీతాన్నాహుతిస్స్మృతా, అన్న మక్షప్రమాణం స్యాల్లాజం ముష్టిమితిర్భవేత్, తిలసర్షపసక్తూనాం శుక్తిమాత్రా హుతిర్భవేదితి. కిఞ్చ:సాంగుష్ఠ యానామికయా సమాలింగ్య స్రువ స్తథా, ప్రదేశినీమధ్యమేచ స్రువస్యాధః ప్రసార్యచ వేదాంగుల ప్రమాణఞ్చ యజేదాజ్యాహుతిర్బుధః. అంగుష్ఠానామికామధ్యేస్సమిధం జుహుయాచ్చరు మితి.

(40) శ్రీ అత్రోద్దేశత్యాగం కేచిద్వదన్తి. కేచిత్తు. మాన్త్రవర్ణికదేవేభ్య స్స్వాహాన్తంహూయతేహవిః. సఏవోద్దేశ ఇత్యుక్తస్త్యాగశ్చహవిషస్మృతః. ఇతి. శ్రౌతేచ యజమానస్యైవ సమన్త్రేక్రతౌ శ్రూయమాణాః కామాః బ్రహ్మచర్యం ద్రవ్యోపస్థానం దక్షిణాదాన మకర్మకరణా మంత్రాప్రత్యగాశిషశ్చేతి. "అగ్నేరహం" దేవయజ్యే, త్యాది మీమాంసకమతానుసారేణ కుర్వన్తి. కరణేభ్యుదయః అకరణేనదోషః, అనుక్తత్వాదితి.

- జుహుయాత్.

ఓం ఇన్ద్రాయస్వాహా॥

ఇత్యాఘారౌజుహు యాత్ చక్షుషీబుద్ధ్వా.

అగ్నయేస్వాహా సోమాయస్వాహే త్యాజ్యభాగావుత్తర దక్షిణయోర్జుహోతి.

అగ్న యేస్వాహా॥ సోమాయస్వాహా॥

యుక్తోవహేతి పశ్చిమాదిసౌమ్యాన్తమ్.

యుక్తోవహజాత వేదః పురస్తాదగ్నేవిద్ధికర్మక్రియమాణం యథేదమ్॥ త్వంబిషగ్భేషజ స్యాసికర్త త్వయాగా అశ్వాన్పురుషాన్న నేమస్వాహా॥

యాతిరశ్చీతి సౌమ్యాదీన్ద్రాన్తమ్.

యాతిరశ్చీనిపద్యసేహంవిధరణీఇతి। తాన్త్వా గృతస్యధారయా యజే సగ్ంరాదనీమహగ్గం స్వాహా॥

సగ్ంరాధన్యై దేవ్యైస్వాహే తీన్ద్రాదియామ్యాన్తమ్.

సగ్ంరాధన్యైదేవ్యైస్వాహా॥

ప్రసాధన్యైదేవైస్వాహేతి యామ్యాదివారుణాన్తం స్రావయ≡ హుత్వా.

ప్రసాధన్యైదేవ్యైస్వాహా॥

మధ్యమాస్యమితిబుద్ధ్వా, తత్ర వ్యాహృతీర్జుహోతి.

భూస్స్వాహా। భువస్స్వాహా। సువస్స్వాహా। భూర్భువస్సువ స్స్వాహా॥

తదగ్నిముఖమితి బ్రహ్మావాదినోవదన్తి.

సత్యేనే త్యాజ్యంప్రదక్షిణం స్రువేణాభిమన్త్ర్య,

సత్యేనత్వా உభిఘారయామి తస్యతేభక్షీయ॥

ఆజ్యేన అగ్నయేస్వాహేత్యాదిభిర్జు హోతి.

ఓం అగ్న యేస్వాహా ఓం సోమాయస్వాహా. ఓం అగ్నీషోమాభ్యాగ్ స్వాహా. ఓం ప్రజాపతయేస్వాహా. ఓం బ్రహ్మణేస్వాహా. ఓం ఇన్ద్రాయస్వాహా, ఓం వసుభ్యస్స్వాహా. ఓం మరుద్భ్యస్వాహా. ఓం రుద్రేభ్యస్స్వాహా. (అప ఉపస్పృశ్య) ఓం విష్ణవేస్వాహా. ఓం బృహస్పతయేస్వాహా. ఓం మత్రాయస్వాహా, ఓం వరుణాయస్వాహా, ఓం ఆదిత్యేభ్యస్వాహా, ఓం అశ్విభ్యాగ్ం స్వాహా. ఓం పూష్ణేస్వాహా. ఓం కక్షాయస్వాహా. ఓం కక్షదైవతసోమాయ స్వాహా. (౪౧) ఓం ఔపాసన యజ్ఞాయస్వాహా. ఓం యజ్ఞదైవతవిశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా. ఓం సర్వదేవేభ్యస్స్వాహా॥

దర్వ్యాభిఘార్య, చరుగ్ంసావిత్ర్యా ద్విర్గృహీత్వా, జుహ్వాముపస్తీర్య.

ఓం భూర్భువస్సువః తత్సవితుర్వ ..... ప్రచోదయాత్॥

అవదాయ పునరభిఘార్య వ్యాహృతిచతుష్టయస్య ప్రత్యేకం ప్రత్యేక మక్షమాత్రం గృహీత్వా జుహ్వావ్యాహృతీర్జుహోతి.

ఓం భూస్స్వాహా. ఓం భువస్స్వాహా. ఓం సువస్స్వాహా. ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా॥

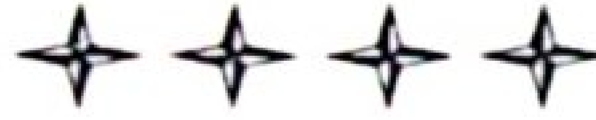
అతోదేవా ఇదంవిష్ణు రిత్యాజ్యేన సమృద్ధ్యైజుహూతి.

తద్విష్ణోఃపరమంపదగ్ం సదాపశ్యన్తిసూరయః దివీవచక్షు రాతతగ్గ్ం స్వాహా॥ తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాం సస్సమిన్ధతే। విష్ణోర్యత్పరమం పదగ్గ్ం స్వాహా॥

దైవతీర్థేన ఉత్తరపరిషేకంకుర్యాత్.

అదితేన్వమగ్గ్‌స్థాః, అనుమతే న్వమగ్గ్‌స్థాః సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్తాః॥ దేవసవితః ప్రాసావీః॥

ఇతి సర్వహోమానా మాది రాఘారో విజ్ఞాయతే.

(౪౧) సూత్రే. పైతృకేవైశ్వదేవయజ్ఞాయస్వాహా యజ్ఞదైవతవిశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహేత్యన్తం హుత్వాపక్వంజుహూయాదితి.

• సర్వహోమానాం..... దైవికపైతృకాదిహోమానాం. ఆదిరాఘారోభవేది తివిజ్ఞాయతే.

అఘారప్రాశ్చిత్తమ్.

అథనిషేకాది సంస్కారాణాం ప్రాయశ్చిత్తం వ్యాఖ్యాస్యామః (౧) స్నాత్వా సఙ్కల్ప్య పుణ్యాహేవిధివత్సంస్కారాన్కుర్యాత్. చతుర్దిశం చతుర్హస్తం గోచర్మేత్యుక్తమ్. గోచర్మమాత్రోపలిప్తేపూర్వవదగ్నింనిధాయా (౨) భిముఖమాసీనమగ్నింధ్యాత్వా ఉ ఉ ఘారం జుహుయాత్. సర్వస్యాదావా ఘారే (౩) క్రియాలోపే విపర్యాసేచ (౪) వ్యాహృతీ ర్మహావ్యాహృతీ ర్గాయత్రీం సావిత్రీం మిన్దాహుతీఃవైష్ణవఞ్చ ద్విరావర్త్య హుత్వా పునరాఘారం జుహోతి. స్తణ్డిలే పరి

(1) వృ. స్నాత్వాసఙ్కల్ప్యేతి..... యజమానః పూర్వంనిత్యం నైమిత్తకం స్నానంకృత్వా ప్రాణానాయమ్య. ఇదంకర్మ కరిష్యామీతి సఙ్కల్ప్య. పుణ్యంచ తదహస్తస్మిన్ పుణ్యాహే. శుభేదినే.

(2) వృ. అభిముఖమితి... హోమకాలే యస్యాందిశ్యాసీన స్తద్దింగ్ముఖం స్యాభిముఖమాసీనం పద్మాసనస్థం యథాస్యాత్తథాచత్వారిశృఙ్గేతి మన్త్రేణ ధ్యాత్వాపరితః పుష్పాదిభి రిన్ద్రాదినామభి రభ్యర్చ్య అఘారంజు హుయాత్.

(3) వృ. క్రియేతి.... తత్తదన్తర్భూతాయాః కస్యాశ్చిత్క్రియాయాః. లోపో... హీనన్తత్క్రియాలోపేచ, విపర్యాసే.... తన్త్రవైపరీత్యే.

(4) భూస్వాహేత్యాదయో వ్యాహృతయః భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచ స్వాహేత్యాదయో మహావ్యాహృతయః. తత్సవితురితి గాయత్రీ. ఓం భూర్భువస్సువస్తత్సవితురితి సావిత్రీ. మిన్దాహుతీః, వైష్ణవమన్త్రాః ప్రసిద్ధాః.

స్తరణా (౧) దిసంభారేచ ప్రమాణవర్జితే హీనే మిన్ద్వాహుతీస్సావిత్రీం వ్యాహృతీశ్చ జుహుయాత్. ఋత్విజోరభావే దక్షిణోత్తరయోః ప్రాగగ్రంకూర్చంనిధాయ బ్రహ్మాసోమౌ సఙ్కల్పయతి. సర్వం (౨) యుగ్మంప్రాచ్యాముదీచ్యాం వాగ్రమన్తంచ దైవికే, సర్వమయుగ్మందక్షిణస్యాం పశ్చిమస్యాం వా గ్రమన్తం చపైతృకేకరోతి. హోమే (౩) న్యూనాఽతిరిక్తేచ పూర్ణాహుతి మిన్ద్వాహుతీజుహోతి. (౪) విశేషేఽనుక్తేస్రువేణహోతవ్యమ్. (౫) ఆజ్యంహవి ర్వ్యాహృతిర్మన్త్రంప్రా

(౧) స్ప. స్థణ్డిలేకుణ్డేచవా పరిస్తరణాదిర్యేషాం ప్రోక్షణకూర్చ పవిత్రాదిబర్హిషా మిధ్మానాం పరిధ్యాదీనాం ప్రణిధిపాత్రాదీనాం అన్యేషామపి సమ్భారాణామ్ తస్మిన్పరిస్తరణాదిసమ్భారేచ.

(౨) సర్వం యుగ్మమితి మయిదేవాదిభిః క్రమేణచతుర్దిశం దర్భానుక్షయే దిత్యత్రసర్వమ్.... బర్హిషఃప్రత్యేకం యుగ్మం. యుగళం ద్వౌద్వౌ చతురశ్చతురో వాపరిస్తరణబర్హిషః పరిధీంశ్చపరిమార్జనం పరిషేచనం కుణ్డస్యస్థణ్డిలస్యవా ప్రాచ్యాంవోదీచ్యాంవా శబ్దశ్చార్థే (అగ్రమితి) పరిస్తరణాదీనాంబర్హిషాం పరిధీనాం చాగ్రణి అన్తమితి. అదితే నుమన్యస్వ దక్షిణతో వేదింపరిమృజామీ త్యాదిపరి మార్జనాని. ఉద్ధన్యమానమితి ఖననం. తత్తల్లేఖానాం చాన్త మన్యత్పూర్వమగ్ర మన్తంచ దైవికకర్మణి. తద్వైవసర్వమయుగ్మ.... మయుగళమేకైకం త్రీంస్త్రీన్వాదర్భాన్పూర్వ మన్యత్పరి స్తరణాదికంచ దక్షిణస్యామిత్యనేన పశ్చిమస్యాంచేత్యేతస్య గ్రహణం భవతి సామాన్యాత్ యద్దైవికే తద్విపరీత్యేన పైతృకేభవతీతిన్యాయాచ్చ నైరృత్యాద్యన్తమితి నిర్దిష్టత్వాత్. తస్మాద్దక్షిణస్యాం పశ్చిమస్యామగ్రన్తం పైతృకకర్మణంకరోతి. బ్రహ్మాసోమ కూర్చౌ పుత్సవనపవిత్ర ప్రణిధిపవిత్రేచ పరిషిష్టసమిధా పూర్వసమిధా వాఘారాహుతి యుక్తోపహోద్యాహుతీశ్చ పూర్వవదేవ దైవికేపైతృకే ప్యేతేషా మగ్రమన్తంచకరోతి విపరీతో నకర్తవ్యః తేషాంసర్వదా దైవికత్వాత్

(౩) న్యూనే..... సంఖ్యేహీనేతత్తదాహుతి ప్రమాణహీనేచ అతిరిక్తేచ.... అ ధికే.... సంఖ్యాధికే. ఆహుతిప్రమాణాధికేచ.

(౪) విశేష .... స్రువాదిపాత్రవిశేష

(౫) యత్రేదంహవిరిత్యనుక్తంభవతితత్రాజ్యమ్.

యచ్ఛ్రితేసుక్తేవైష్ణవం ప్రాయశ్చిత్తమ్. అగ్నివాక్యేచరావాహోమేషు క్రిమి రోమ పిపీలికా (౧౦) దిపతనే తదప్యపోహ్య బర్హిషత్రీప్య ప్రాజాపత్యమాగ్నేయమ్. అగ్న్యాయతనే గోవరాహాశ్వ సర్పమణ్డూక మార్జార (౧౧) ద్యైర్గమనే (౧౨) తత్పదానీదం విష్ణురితి ప్రోక్ష్య వైష్ణవం రౌద్రబ్రా. పరిస్తరణా (౧౩) ఉ దిసమ్భారాణాం దాహేభేదే ఛేదే (౧౪) నాశేచ తత్తత్స్థానే సంయోజ్య మిన్ద్వాహుతీ ర్ద్విరావర్త్య జుహుయాత్. అఘారేకృతే తస్మిన్నగ్నౌ సముత్పన్నే ఉ గ్నింధ్యాత్వా తదుస్మా ఉ యస్తేయోనిరితి సమిధ మారోప్యోద్బుధ్యస్వేతి లౌకికాగ్నౌ సమిధం నిధాయోజ్జ్వాల్య పరిషిచ్య, మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నే మిన్ద్వాహుతీ వ్యాహృతీశ్చ జుహుయాత్. (స్మృ) పునస్తదాది తత్తత్కర్మకుర్యాత్ (౧౫) సర్వహోమానామన్తే స్విష్టకృత్ప్రభృత్యష్ట హోమేహీనే విష్ణోర్నుకాదీన్ మిన్ద్వాహుత్యాశ్రావితాదీన్ జుహోతి.

ఇత్యాఘార ప్రాయశ్చిత్తమ్.

(౧౦) అస్థ్యాదయోవా సర్వే స్వేదజా శృఙ్గాదయశ్చ

(౧౧) ఆదిశబ్దేన మహిషరాసకాకాదిభిశ్చ

(౧౨) తత్పాదాని.... తత్పాదనిక్షేపణస్థానాని

(౧౩) ఆదిశబ్దేన పరిధివర్హిష్ఠ సమిదూర్ధ్వసమిధాదయో అన్యేచవేదకూర్చ పవిత్రాదయ స్సమ్భారాః

(౧౪) నాశే - సర్వనా శే పూర్వవద్గృహీత్వా తథానిదధ్యాత్, నోచేత్తంతమేవ తత్తత్స్థానేసంయోజ్య. సుం. వర్షవాతాదిభి స్థానాచ్చలనే సమ్భవే సత్యత్రపరిస్తర ణాదీనాదాయాగ్ని మపి స్థాల్యాముద్ధృత్యాదాయా న్యత్రస్థణ్డిలంకృత్వా. తూష్ణీముల్లిఖ్యాగ్నింనిధాయ. పరిస్తరణాన్యథాక్రమం నిధాయ విష్ణోర్ను కాదిహుత్వా. కర్మశేషం సమాచరేదితి.

(౧౫) సర్వేషాంహోమానాం న్యూనాతిరిక్తస్య క్రియాలోపస్య విపర్యాసస్యచ పూర్వోక్తాహుతీ ర్వ్యాహృతీ ర్మహావ్యాహృతీర్గాయత్రీం సావిత్రీం మిన్ద్వాహుతీ ర్వైష్ణవంచ ద్విరావర్త్య. గౌరవే జుహుయాత్. లాఘవే సకృదేవ జుహుయాత్. అపివావైష్ణవం అథర్వణవేదం ఇదంవిష్ణురిత్యేకాం వ్యాహృతీశ్చ సర్వప్రాయశ్చితం జుహుయాత్.

సామాన్యహోమః

అథసామాన్యతః క్రియాయాహోమమన్త్రాః

♦ ధాతాది ♦

♦ ధాతాదదాత్విత్యార్భ్య కుహూర్దేవానామిత్యన్తం ధాతాదిషోడశ ♦

ధాతాదదాతునోరయి మీశానో జగతస్పతిః। సనః పూర్ణేనవావ నత్స్వాహా॥ ౧ దాతాప్రజాయా ఉతరాయ ఈశే ధాతేదంవిశ్వం భువనంజజాన। ధాతాపుత్రం యజమానాయదాతా తస్మాఉహవ్యం ఘృతవద్విధేమస్వాహా॥ ౨ ధాతాదదాతునోరయింప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్। వయందేవస్యధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసస్స్వాహా॥ 3. ధాతాదదాతు దాశుషేవసూని ప్రజాకాయాయ మీఢుషేదురోణే। తస్మైదేవా అమృతాస్సంవ్యయన్తాం విశ్వేదేవాసో అదితిస్సజోషా స్స్వాహా॥ ౪ అనునోద్యానుమతి ర్యజ్ఞం దేవేషుమన్యతామ్। అగ్ని శ్చహవ్యవాహనో భవతాందాశుషేమయస్స్వాహా॥ ౫ అన్విదనుమతేత్వం మన్యాసై శంచనఃకృధి। క్రత్వేదక్షాయనోహిను ప్రణ ఆయూగ్ం షితారిషత్స్వాహా॥ ౬ ఆమావాజస్య ప్రసవోజగమ్యా దాద్యావా పృథివీ విశ్వవమ్భూ। ఆమాగన్తాం పితరా మాతరాచామాసోమో అమృతత్వాయ గమ్యాత్స్వాహా॥ ౭ సమావవర్తిపృథివీ సముషాస్సము సూర్యస్సము విశ్వమిదంజగత్॥ వైశ్వానరజ్యోతిరభ్యాయానం విభుంకామంవ్యశ్నవై భూస్స్వాహా॥ ౮ అనుమన్యతామనుమన్యమానా ప్రజావన్తగ్ంరయి మక్షీయమాణమ్॥ తస్యైవయగ్ంహేడసి మా(పి భూమ సా నోదేవీ సుహవాశర్మయచ్ఛతుస్వాహా॥ ౯ యస్యామిదంప్రదిశి యద్విరోచతేనుమతిం ప్రతిభూషన్త్యాయవః॥ యస్యాఉపస్థ ఉర్వన్తరిక్షగ్ం సానోదేవీ సుహవాశర్మయచ్ఛతుస్వాహా॥ ౧౧ రాకామ హగ్ం సుహవాగ్ంసుష్టుతీహువే శృణోతునస్సుభగా బోధతుత్మనా। సీవ్యత్వప

స్సూచ్యాఽచ్ఛిద్యమానయా దదాతువీరగ్ం శతదాయముక్థ్యగ్గ్ం స్వాహా॥౧౧
యాస్తేరాకే సుమతయస్సు పేశసో యాభిర్దదాసి దాశుషేవసూని।
తాభిర్నోఅద్య సుమనాఉపాగహి సహస్రపోషగ్ం సుభగేరరాణాస్వాహా॥
౧౨ సినీవాలిపృథుష్టుకే యాదేవానామసిస్వసా। జుషస్వహవ్య మాహుతం
ప్రజాన్దేవిదిదిడ్ఢినస్స్వాహా॥ ౧౩ యాసుపాణిస్వఙ్గురి స్సుషమాబహుసూవరీ।
తస్యైవిశ్పత్నియై హవిస్సినీ వాల్యైజుహోతనస్వాహా॥ ౧౪ కుహూమహాగ్ం
సుభగాం విద్మనాపస మస్మిన్యజ్ఞే సుహవాంజోహవీమి। సానోదదాతు
శ్రవణం పితృణాం తస్యాస్తేదేవి హవిషావిధేమస్వాహా॥ ౧౫ కుహూర్దేవానా
మమృతస్యపత్నీ హవ్యానో అస్య హవిషశ్చి కేతు। సందాశుషేకిరతు భూరి
వాయగ్ం రాయస్పోషం చికితుషేదధాతుస్వాహా॥ ౧౬

పఞ్చవారుణమ్

◆ ఇమమ్మేవరుణేత్యారభ్య త్వమగ్నే అయాసీత్యన్తం పఞ్చవారుణమ్ ◆

ఇమంమేవరుణశ్రుధీహవ మద్యాచమృడయ। త్వామవస్యురాచకేస్వాహా॥
౧ తత్వాయామి బ్రహ్మణావన్దమాన స్తదాశాస్తే యజమానోహవిర్భిః
అహేడమానో వరుణేహబోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుః ప్రమోషీస్స్వాహా॥౨
త్వంనో అగ్నే వరుణస్యవిద్వాన్దేవస్యహే డోవయాసిసీష్ఠాః॥ యజిష్ఠోవహ్నితమ
మశ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా॥ ౩ సత్వన్నో
అగ్నేవమోభవోతీ నేదిష్ఠోఅస్యా ఉషసోవ్యుష్టౌ। అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం
రరాణోవ్రీహిమృడీకగ్ం సుహవోనేధిస్వాహా ॥ ౪ త్వమగ్నేఅయాస్య యాసన్మ
నసాహితః। అయాసన్ హవ్యమూహిషేయానోధేహిభేష జగ్గ్ంస్వాహా॥ ౫

* మహాహోమః *

* ప్రాజాపత్యమ్ *

* ప్రజాపతే నత్వ త్ప్రజాపతిర్జయానిత్యుపాంశుయాజే ప్రాజాపత్యే *

ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్గ్ంస్యామ పతయోరయీణాగ్ంస్వాహా ౧. ప్రజాపతిర్జయానింద్రాయ వృష్ణేప్రాయచ్ఛదుగ్రః పృతనాజ్యేషు, తస్మైవిశస్సమనమన్త సర్వాస్సఉగ్ర స్సహిహవ్యోబభూవస్వాహా ౨. భూస్స్వాహా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహా భూర్భువస్సువస్స్వాహా॥

జయాః

చిత్తశ్చస్వాహేత్యాది రథంతరంచస్వాహేత్యంతం ద్వాదశజయాః

చిత్తంచస్వాహా॥ ౧. చిత్తిశ్చస్వాహా । ౨. ఆకూతంచస్వాహా ౩. ఆకూతిశ్చస్వాహా ౪. విజ్ఞాతంచస్వాహా ౫. విజ్ఞానంచస్వాహా ౬. మనశ్చస్వాహా । ౭. శక్వరీశ్చస్వాహా ౮. దర్శశ్చస్వాహా॥ ౯. పూర్ణమాసశ్చస్వాహా ౧౦. బృహచ్చస్వాహా ౧౧. రథంతరంచస్వాహా ౧౨.

అభ్యాతానాః

అగ్నిర్భూతానా మధిపతిస్సమావతు. తస్మి న్బ్రహ్మన్నస్మిన్ క్షత్రే
ఽస్యామాశిష్యస్యాంపురోధాయా మస్మిన్కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ం స్వాహా॥
౧. ఇన్ద్రోజ్యేష్ఠానామధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్.... దేవహూత్యాగ్ం స్వాహా॥.౨
౨. యమఃపృథివ్యా అధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్.... దేవహూత్యాగ్ం స్వాహా॥
౩. వాయురన్తరిక్షస్యాధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥
౪ సూర్యోదివోధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్ .... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౫
చన్ద్రమానక్షత్రాణా మధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్ దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥౬
బృహస్పతిర్బ్రహ్మణోధిపతి స్సమావతు. తస్మిన్ ... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥౭
మిత్రస్సత్యానామధిపతిస్సమా వతు. తస్మిన్ ... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥౮
వరుణో ఽపామధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్ .... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥౯
సముద్రస్స్రోత్యానామధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్.. దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౦.
అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానా మధిపతి తన్మావతు. తస్మిన్...
దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౧.
సోమ ఓషధీనా మధిపతి స్సమావతు. తస్మిన్ ... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౨.
సవితాప్రసవానా మధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౩.
రుద్రఃపశూనా మధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్... దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౪.
(అపఉపస్పృశ్య) త్వష్టారూపాణా మధిపతిస్సమావతు. తస్మిన్...
దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౫.
విష్ణుః పర్వతానామధిపస్సమావతు. తస్మిన్...దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా॥ ౧౬

రాష్ట్రభృతః

ఋతాషాదృతాది భువనస్య సనఇతి వర్జయిత్వా ప్రత్యేకం తాభ్యోన్తారాష్ట్రభృతో (౨) ద్వాదశ.

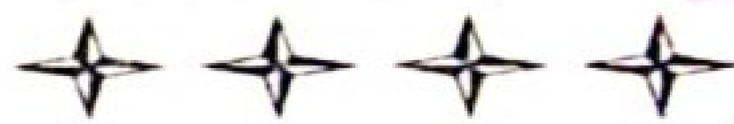
ఋతాషాదృతధామాల గ్నిర్గన్ధర్వస్తస్యౌషధయో ల ప్సరసఊర్జోనామస ఇదంబ్రహ్మక్షత్రం పాతుతాఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాన్తు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౧ సగ్ంహితోవిశ్వసామాసూర్యో గన్ధర్వస్తస్యమరీచయోల ప్సరస ఆయువోనామగుఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతుతాఇదంబ్రహ్మక్షత్రం పాన్తుతస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౨ సుషుమ్నస్సూర్యరశ్మిశ్చన్ద్రమాగన్ధర్వ స్తస్యనక్షత్రాణ్యప్సరసో బేకురయోనామసఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తాఇదంబ్రహ్మక్షత్రం పాన్తు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ 3. భుజ్యుస్సుపర్ణో యజ్ఞోగన్ధర్వ స్తస్య దక్షిణాఅప్సరస స్త వానామసఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాన్తు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౪ ప్రజాపతిర్వి శ్వకర్మా మనోగన్ధర్వస్తస్యర్క్సా మాన్యప్సరసో వహ్నయోనామ సఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రపాంతు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౫ ఇషిరోవిశ్వవ్యచావాతోగన్ధర్వస్తస్యాపోల ప్సరసోముదానామస ఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తాఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాంతుతస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥౬ భువనస్యపతే యస్యత ఉపరి గృహాఇహచ, సనోరాస్వాజ్యానిగ్ం రాయ స్పోషగ్ం సువీర్యగ్ం సంవథ్సరీణాగ్ం, స్వస్తిగ్గ్ంస్వాహా॥ ౭ పరమేష్ఠ్యధి పతిర్మృత్యుర్గన్ధర్వస్తస్య విశ్వమప్సరసోభువోనామ సిదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాంతు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౮ సుక్షితిస్సు భూతిర్భద్రకృథ్సువర్వా న్పర్జన్యోగన్ధర్వ స్తస్యవిద్యుతో ల ప్సరసోరుచోనామ,

సఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదంబ్రహ్మక్షత్రంపాంతు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౯ దూరేహేతిరమృడయోర్మృత్యుర్గ న్ధర్వస్తస్య ప్రజాఅప్సర సోభీరువోనామసఇదం బ్రహ్మక్ష త్రంపాతుతాఇదం బ్రహ్మక్ష త్రంపాంతు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౧౦ చారుః కృపణకాశీ కామోగన్ధర్వ స్తసాధ్యయో ౭ ప్పరస శ్శ్చయన్తీర్నామస ఇదంబ్రహ్మక్షత్రంపాతు తాఇదంబ్రహ్మ క్షత్రం పాంతు తస్మైస్వాహా, తాభ్యస్స్వాహా॥ ౧౧ సనో భువనస్యపతేయస్యత ఉ పరి గృహాఇహాచుఉరుబ్రహ్మణే స్మైక్షత్రాయ మహిశర్మయచ్ఛ తుస్వాహా॥ ౧౨ వ్యాహృతిః భూస్స్వాహా, భువస్స్వాహా, సువస్స్వాహా, భూర్భువస్సువస్స్వాహా॥

ప్రాజాపత్యాది రాష్ట్రభృదన్తం మూలహోమః

బభూవ పైతృక, యచ్ఛాన్తే వ్యాహృతిః.

సామాన్యహోమ స్సమాప్తః

౧ సుం. పితరఃపితామహాః పరేపర ఇత్యస్మిన్మన్త్రేయజమానో జీవపితృక శ్చేత్పితృపదంవినా పితామహాః పరేపర ఇతి వదే త్తస్యపితామహోపిజీవితశ్చే త్పితామహపదం వర్జయిత్వా, పరేపర ఇతివక్తవ్యమ్.

౨ శ్రీ ననుప్రత్యేకంతాభ్యోన్నా రాష్ట్రభృతోద్వాదశేతుయుక్తత్వాత్, ద్వాదశాహుతయ ఇతివదన్తి. తదసత్. ఋతాషాదృతధామేత్యారభ్య తస్మైస్వాహేతి పూర్వా నాహుతింజుహోతి. తాభ్యస్స్వాహేత్యుత్తరామితి. బోధాయనవచనాత్. లింగభేదేనవిద్యమానత్వాత్. మన్త్రేషుపఠితత్వాత్. "తస్మైస్వాహా తాభ్యస్స్వాహేతిజుహోతీతి" శ్రుతౌ శ్రూయమాణత్వాచ్చ ఆహుతిద్వయమపికర్తవ్యమేనేతి.

న్న. యత్రయత్రైతే ధాతాదయోమన్త్రాః కర్మాఙ్గత్వేన వివక్షితా భవన్తి తత్రతత్ర కర్మణ్యేతే మన్త్రాహూయన్తేనసర్వ త్రేతి.

అన్తహోమః

అస్యకర్మణః పరిసమాప్తౌ కర్మసాద్గుణ్యార్థముపరిష్టాదన్త హోమం కరిష్యే. అప ఉపస్పృశ్య.

అదితేఽ నుమన్యస్వ.... దేవస వితఃప్రసువ॥

స్విష్టాకారాః

యదస్యేత్యాది వాస్తుపతయ ఇత్యన్తం ద్వాదశమాన్త్రా స్విష్టాకారాః

యదస్యకర్మణోత్యరీరిచం యద్వాన్యూన మిహాకరమ్। అగ్నిష్టత్స్విష్టకృ ద్విద్వాన్సర్వగ్గ్ంస్విష్టగ్ం సుహుతజ్కరోతుస్వాహా॥ ౧ అగ్నయేస్విష్టకృతే సుహుతహుదాహుతినాంకామానాగ్ం సమర్ధయిత్రేస్వాహా॥ ౨ అగ్నయే స్వాహా" ౩ అగ్నయే ఽ న్నాదాయస్వాహా॥ ౪ అగ్నయేన్నఽ పతయేస్వాహా" ౫ ప్రజాపతయేస్వాహా॥ ౬ ఇన్ద్రాయస్వాహా" ౭ విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్స్వాహా॥ ౮ సర్వాభ్యోదేవతాభ్యస్స్వాహా॥ ౯ సర్వత్రైవాదిష్టగ్ంసర్వత్రైవానా దిష్టందైవతమము ష్మైస్వాహా॥ ౧౦ అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా॥ ౧౧ వాస్తుపతేనమో వాస్తు పతయేస్వాహా॥ 12.

మిన్దాహుతీ

యన్మఆత్మనః పునరగ్నిశ్చక్షురితి ద్వేమిన్దాహుతీ

యన్మ ఆత్మనోమిన్దాఽ భూ దగ్నిస్తత్పునరాహా ర్జాతవేదావిచర్షణి స్స్వాహా॥ ౧. పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరిన్ద్రోబృహస్పతిః॥ పునర్మే అశ్వినాయువం చక్షురాధత్తమక్ష్యోస్స్వాహా॥౨

ఋద్ధిః

ఇష్టేభ్య ఇత్యాది దశాన్తే వ్యాహృతి ఋద్ధిః

ఇష్టేభ్యస్స్వాహా॥ ౧ వషడనిష్టేభ్యస్స్వాహా॥ ౨ భేషజందురిష్ట్యైస్వాహా॥ ౩ నిష్కృత్యైస్వాహా॥ ౪ దౌరార్ద్యైస్వాహా॥ ౫ దైవీభ్యస్స్వాహా॥ ౬ తనూభ్యస్స్వాహా॥ ౭ ఋద్ధ్యైస్వాహా॥ ౮ సమృద్ధ్యైస్వాహా॥ ౯ సర్వసమృద్ధ్యైస్స్వాహా॥ ౧౦ భూస్స్వాహా॥ భువస్స్వాహా సువస్స్వాహా॥ భూర్భువస్సువస్స్వాహా॥

విచ్ఛిన్నమ్

ఆశ్రావితం బ్రహ్మ యదకర్మేతి కృతా న్తం యత్ప్రమత్త ఇత్యాదియత ఇన్ద్రఇత్యన్తం (౧) నవవిచ్ఛిన్నమ్.

అశ్రామితమత్యాశ్రావితం వషట్కృతమభ్యనూక్తంచ యజ్ఞే॥ అతిరిక్తంకర్మణోయచ్చహీనం యజ్ఞః పర్వాణి ప్రతిరన్నే తికల్పయన్స్వాహాకృతాఽఽహుతి రేతుదేవాన్స్వాహా॥ ౧ బ్రహ్మప్రతిష్ఠా మనసో బ్రహ్మవాచో బ్రహ్మయజ్ఞానాగ్ం హవిషామాజ్యస్య॥ అతిరిక్తంకర్మణో యచ్చహీనం యజ్ఞః పర్వాణి ప్రతిరన్నేతికల్పయన్స్వాహా కృతా ఽఽ హుతిరేతుదేవాన్స్వాహా॥ ౨ యదకర్మయన్నాకర్మ యదత్యరే చియన్నాత్యరేచి॥ యదతిరిక్తం యచ్చహీనం తత్త్వంవిష్ణు ర్యజ్ఞోయ. జ్ఞం

౧ నృ. కృతాహుతిరేతుదేవాన్ స్వాహేతి శబ్దోస్తీయస్యత త్కృతానుతు మాశ్రావితాది. తత్రయం యత్ప్రమత్తాదిష్కటంచ, విచ్ఛిద్యతే న్యూనాతిరిక్తమేభిరితి విచ్ఛిన్నమితి సంజ్ఞా అశ్రావితాదీనాం నవానాం భవతి.

శ్రీ. అహుతిద్వయ శజ్కానివృత్యర్థం కృతాన్తమిత్యుక్తమ్. జ్ఞం

ప్రతిష్ఠాపయస్వాహా కృతాఽ హుతిరేతు దేవాన్స్వాహా ౩ యత్ర్వమత్యోన్తరగా మికిఞ్చి దస్మిన్ యజ్ఞేమన్త్రతః కర్మతోవా॥ అనయాహుత్యా తచ్ఛమయామి సర్వం తృప్యయన్తుదేవా ఆవృషన్తాం ఘృతేనస్వాహా॥ ౧ మనోజ్యోతిర్జుష తామాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమందధాతు। యాఇష్టాఉషసోనిమ్రు చశ్చ తాస్సన్దధామిహవిషా ఘృతేనస్వాహా॥ ౫ అయాశ్చాగ్నేఽ స్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వమయా అసి। అయసామనసాధృతోఽ యసాహవ్యమూహిషే యానోధేహి భేషజగ్గంస్వాహా॥ ౬ యదస్మిన్యజ్ఞేన్తరగామికిఞ్చి దస్మిన్యజ్ఞే మన్త్రతః కర్మతోవా॥ అనయాహుత్వా తచ్ఛమయామిసర్వన్తృప్యంతుదేవా ఆవృషన్తాంఘృతేనస్వాహా॥ ౭ స్వస్తిన ఇన్ద్రోవృద్ధశ్రవాః స్వస్తిన। పూషా విశ్వవేదాః। స్వస్తినస్తార్ క్ష్యోఅరిష్టనేమి స్స్వస్తినోబృహస్పతిర్దధాతుస్వాహా॥ ౮ యతఇన్ద్రోవీర్యమకృణో దూర్ధ్వో అధ్వరహోతా॥ అగ్నేర్వేదోర్ధ్వస్తయా స్విష్టకృద్దేవేభ్య ఇన్ద్రఆజ్యేన హవిషాఘృతేన స్వాహా॥ ౯

సప్తసమిధః బైల్వమ్ = మారేడు, పాలావమ్ = మొదుగు, నైయ్యగ్రోధమ్ఽ అశ్వత్థమ్ఽ రావి. ఔదుమ్బరమ్ ఽ మంచి- మేడి

ఏధోసీతిబైల్వమ్. ఏధోస్యేధిషీమహిస్వాహా॥

సమిదసీతిపాలాశమ్. సమిదసితోజోసి తేజోమయిధేహి స్వాహా।

యమస్యేతినైయ్యగ్రోధమ్. యమస్యధీమహి మృత్యోర్మేపాహిస్వాహా।

సూర్యస్యేత్యశ్వత్థమ్. సూర్యస్యధీమహి చక్షుర్మేపాహిస్మాహా॥

సోమస్యేత్యౌదుమ్బరమ్. సోమస్యధీమహి చిత్తమ్మేపాహిస్వాహా॥

---

౨ సృ. సప్తసమిధౌ ఘృతాక్తాః ప్రహరతి, సర్వేషామలాభే యధాసంభవం అన్వేషాం ప్రతినిధిః పాలాశో అశ్వత్థోవాభవతీతి.

వాయోరితిశమిామ్ - వాయోర్ధీమహి ప్రాణాన్మేపాహిస్వాహా॥ ౯
బ్రహ్మణితిఖాదిరమ్. - బ్రహ్మణోధీమహి బుద్ధింమేపాహిస్వాహా॥ ౭

పూర్ణాహుతీ

సప్తతేఅగ్నే ఋతుధానేతి ద్వేపూర్ణాహుతీ.

47 సప్తతేఅగ్నే సమిదస్సప్తజిహ్వా స్సప్తఋషయ స్సప్తధామప్రియాణి। సప్తహోత్రా సప్తధాత్వాయజన్తి సప్తయోనీ రాపృణస్వాఘృతేనస్వాహా॥ ౧
ఋతధానవిద్యా ననుష్టబ్ధ ృతేన। పూర్ణమాహుతిం జుహోమి మనసా ప్రజాపతయేస్వాహా॥ ౨

స్రువేణాజ్యం ప్రత్యేకముపజుహ్వా గృహీత్వాతయాఽ గ్ని ర్భుక్తమిత్యాది పఞ్చభిర్ హుత్వా

అగ్నిర్భుక్తగ్గ్ంస్వాహా॥ ౧ వేదిర్భుక్తగ్గ్ంస్వాహా॥ ౨ ద్యౌర్భుక్తగ్గ్ంస్వాహా॥ ౩ పృథివీభుక్తగ్గ్ంస్వాహా॥ ౪ ఓషధివనస్పతిగన్ధర్వాప్సరసశ్చైవ భుక్తగ్ంస్వాహా॥ ౫

జుహ్వాందర్వ్యాచరుముపస్తీర్య ద్విరవదాయాభిఘార్య తయాఽ గ్నిజీర్ణ మిత్యాది పఞ్చభిర్జుహోతి.

అగ్నిర్జీర్ణగ్గ్ం స్వాహా॥ ౧ వేదిర్జీర్ణగ్ంస్వాహా॥ ౨ ద్యౌర్జీర్ణగ్గ్ంస్వాహా॥ ౩ పృథివిజీర్ణగ్గ్ంస్వాహా॥ ౪ ఓషధివనస్పతి గన్ధర్వాప్సరసశ్చైవ జీర్ణగ్ంస్వాహా॥ ౫

స్రువేణాజ్యంగృహీత్వా వేద్యాంపశ్చిమాద్రిప్రాగన్తం సమజ్జ్వాంబర్హిరితి స్రావయన్ జుహోతి.

...విష్ణుంమరుద్భిః॥

తతోవామేన స్రువంగృహీత్వాదక్షిణే నాజ్యపాత్రం సంగృహ్య
అగ్నేరుపరిధారయ న్నాజ్యశేష మిన్ద్రాయజుహోమిస్వాహేతి జుహుయాత్॥

ఇన్ద్రాయజుహోమిస్వాహా॥

• తత్పాత్రేణాధావమాదాయ స్రువేణాన్తరిత మగ్నిస్త ృప్యత్వి త్యుపాగ్నిః

అగ్నిస్త ృప్యతు॥

పశ్చిమతోవేదిస్త ృప్యత్వితివేద్యామ్.

వేదిస్త ృప్యతు॥

ద్యౌ స్త ృప్యత్విత్యాకాశే,

ద్యౌస్తృప్యతు॥

పృధివీతృప్యత్వితి వేద్యాఃపశ్చిమే భూమౌ

పృధివీతృప్యతు॥

బ్రహ్మాద్యాస్త ృప్యన్తామితి దక్షిణస్యాం వేద్యాం తర్పయతి.

బ్రహ్మాద్యాస్తృప్యన్తామ్॥

ప్రణీతాయాందక్షిణస్యాం స్రువేణ దైవేనతీర్థేనా పోగృహీత్వా ఓషధివనస్పతి
గన్ధర్వాప్సరశ్చైవ తృప్యన్తామిత్యుత్తరస్యాం వేద్యాం తర్పయిత్వా.

ఓషధివనస్పతిగన్ధ ర్వాప్సరసశ్చైవ తృప్యన్తామ్॥

తథోత్తరస్యాంప్రణీతాయాం సాపసవ్య మాపోగృహీత్వా పైతృకేణ తీర్థేన
మేదక్షిణతః పితరఃపితామహాః ప్రపితామహాశ్చాక్షయ్యమస్తు తృప్యన్తామితి
దక్షిణస్యాంభూమ్యాం తర్పయతి॥

మేదక్షిణతః పితరః పితామహాః ప్రపితామహాశ్చాక్షమ్యమస్తు తృప్యన్తామ్॥

(అప ఉపస్పృశ్య) ప్రాసావీరిత్యనైశ్చతర్భిః దైవేనతీర్థేన ప్రాగన్తము దగన్తం ప్రవాహణఞ్చకృత్వా.

అదితేఽ న్వమగ్గంస్థాః, అనుమతేన్వమగ్గస్థాః, సరస్వతేఽ న్వమగ్గంస్థాః॥ దేవసవితఃప్రాసావీః॥

(3) దక్షిణాదిప్రణిధ్యో (•) రుపాన్తాఙ్గుష్ఠానామికాభిః తూష్ణీంపవిత్ర మక్షతం గృహీత్వాగ్రన్థింవిసృజ్య (అపఉపస్పృశ్య) పవిత్రమసిపూర్ణమసి సదసి సర్వమసీతి పర్యాయతోజుహోతి.

పవిత్రమసిపవిత్రం మే భూయాత్స్వాహా। పూర్ణమసి పూర్ణంమే భూయాత్స్వాహా॥ సదసిసన్మేభూయాత్స్వాహా॥ సర్వమసిసర్వంమే భూయాత్స్వాహా॥

అక్షితమసీతిప్రణిధి (౪) ముత్తరాం చాలయిత్వా

అక్షితముక్షిత్యైజుహోమి అక్షితమసిమామేక్షేష్ఠాః॥

- తత్పాత్రేణ.... తదాజ్యపాత్రేణ.
- ఉపాగ్ని.... అగ్నేస్సమీపే.

3 నృ. తూష్ణీం దక్షిణ ప్రణిధి పవిత్రంగృహీత్వా పవిత్రమసీతిహుత్వా తూష్ణీందక్షిణ ప్రణిధ్యక్షతాన్గృహీత్వా పూర్ణ మసీతిహుత్వా. తూష్ణీముత్తరప్రణిధి పవిత్రంగృహీత్వా సదసీతిహుత్వా, తూష్ణీముత్తర ప్రణిధ్యక్షతా న్గృహీత్వాసర్వ మసీతిహుత్వా ఏవం పర్యాయతో జుహోతి. ఇతి.

(•) ఉపాన్తా.... మధ్యమా.

◆ తదాధావేనప్రాచ్యాందిశీ త్యాదిభిర్యథాదిశం పరిషిచ్య.

ప్రాచ్యాం దిశి దేవా ఋత్విజోమార్జయన్తామ్। దక్షిణాయాందిశిమాసాఃపితరోమార్జయన్తామ్। ప్రతీచ్యాందిశిగృహాః పశవోమార్జయన్తాముదీచ్యాందిశ్యాప ఓషధయో వనస్పతయోమార్జయన్తామూర్ధ్వాయాందిశియజ్ఞస్సంవత్సరో యజ్ఞపతిర్మార్జయన్తా మధోధరాధరైర్నాగేభ్యోమార్జయన్తామ్॥

(౫) మాహంప్రజామితి ఉత్తరప్రణిధి గృహీత్వా దక్షిణప్రణిధౌ స్వల్పమాధావం స్రావయిత్వా.

మాహంప్రజాంపరాసిషం యానస్యయావరీస్తన సముద్రేవో నినయాని స్వంపాథోఆపిథ। తంతుంతన్వన్రజసో భానుమన్వహి జ్యోతిష్మతః పథోరక్షధియాకృతాన్। అనుల్బణంవయత జోగువామ పోమనుర్భవజనయా దైవ్యంజనమ్॥

స్వాంయోనిమితిదక్షిణప్రణిధ్యాం (స్థితం) ◆ జల ముదకపాత్రేస్రావయిత్వా.

స్వాంయోనిమపిగచ్ఛతాచ్ఛిద్రః ప్రజయాభూయాసం మాపరాసేచి మత్పయః॥

ఆపోషిష్ఠాదినా తదద్భిః (ఆత్మానం) ప్రోక్ష్య

---

౪ పూర్వస్థానాత్. కిఞ్చిత్ప్రాచీంకృత్వా, జలం స్రావయిత్వా

◆ తదాధావేన.... స్రావితజలేన

౫ ఉత్తరప్రణిధి మగ్నేఃపూర్వతోనీత్వా.

◆ ఉదకపాత్రే.... కరకే

౬ ప్రణిధ్యాధిపాత్రవిసర్జనం.... పాత్ర పేటికాయాంనిధానమ్. స్రువాదీనాం ధారణం యావజ్జీవం. అనాహితాగ్నేస్స్రువాదీని ధేనుర్వహాణామిత్యాదధీతేతి పరిధానీయే కర్మణి నిర్దిష్టత్వా ఇతి.

ఆపోహిష్ఠామయోభు.... జన యథాచనః।

పునర్దేవేభ్యోహవ్యంవహేత్యగ్నేర్దర్భనేన స్రువం విసృజ్య.

పునర్దేవేభ్యో హవ్యం వహ॥

తూష్ణీం గృహీత్వా. వర్‌షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠాగ్రమితి వర్‌షిష్ఠసమిథౌ జుహుయాత్.

వర్‌షిష్ఠా గహర్వేష్ఠోగ్రంవచో అపావధీం త్వేషంవచో అపావధీగ్ం స్వాహా॥

తూష్ణీంగృహీత్వా, ఊర్ధ్వంయజ్ఞన్నయత మిత్యూర్ధ్వమిథౌ

ఊర్ధ్వయజ్ఞంనయతం మాజీహ్వరత మత్రరమేధాం వర్ష్మన్పృథివ్యా దివో వావిష్ణు వుతవాపృథివ్యాస్స్వాహా॥

పశ్చిమతఃపరిధిమపనయేత్యేవం దక్షిణ ఉత్తరతః పరిధీనపనీయ నాత్యగ్రం తూష్ణీమగ్నౌ ప్రత్యేకం (౭) ప్రహృత్య.

పశ్చిమతః పరిధిమపనయ। దక్షిణతః పరిధిమపనయ। ఉత్తరతః పరిధిమపనయ॥

పశ్చిమతో విష్ణోస్సదనమసీత్యేవం దక్షిణత ఉత్తరత ప్రాచ్యామితిచ. పరిస్తరణబర్‌హిష ఉద్ధృత్య.

పశ్చిమతో విష్ణోస్సదనమసి దక్షిణతో విష్ణోస్సదనమసి। ఉత్తరతో విష్ణోస్సదనమసి। ప్రాచ్యాం విష్ణోస్సదనమసి॥

సర్వానన్యాన్పస్తరణబర్హి షశ్చాపనీత్వా, సమూహ్య కూర్చాశ్చే ద్గ్రన్థీన్విసృజ్యాౖప ఉపస్పృశ్య అద్భిఃప్రోక్ష్య, ఆప్యాయంతామితి నాత్యగ్రం సకృదేవ జుహోతి.

ఆప్యాయన్తామాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయుస్థదివం గచ్ఛతతో నోవృష్టిమేరయస్వాహా॥

శుధ్యంతాంపితృసదనగ్ంశుధ్యన్తాం దేవసదన మిత్యవిచ్ఛిన్నంఉల్మకా నాస్త్రీర్య నైరృత్యేదహే దవిచ్ఛిన్నేన బ్రహ్మవర్చసాయేతి.

శుధ్యన్తాం పితృసదనగ్ం శుధ్యన్తాం దేవసదనమ్॥

భూతిస్మేతి భస్మగృహీత్వా.

భూతిస్మాతేలభతే నిత్యగ్ం సర్వయజ్ఞకృతంభవేత్। అగ్ని మారుత యోర్భూతిః॥

లలాటహిక్కబాహుకణ్ఠాదీ నాదిత్యసోమోనమ ఇత్యూర్ధ్వాగ్రమాలిప్య.

ఆదిత్యస్సోయోనమః॥ త్ర్యాయుషంజమదగ్నేః కశ్యపశ్యత్రాయుషమ్॥ యద్దేవానాంత్ర్యాయుషం తన్మేఅస్తుత్ర్యాయుషమ్। దీర్ఘాయుత్వాయ బలాయ శతాయ శతంవర్చసే త్ర్యాయుషమ్॥

అపోహిష్ఠే త్యాత్మానం ప్రోక్ష్య.

ఆపోహిష్ఠా.... ధాచనః॥

ఓంచమే స్వర ఇతి, బాలకృతంవేతి, యత్తేఅగ్నే ఇతి.(౮)చాగ్నిం. ఉపస్థాయి

ఓం చమే స్వరశ్చమేయజ్ఞోపచతేనమశ్చ. యత్తేన్యూనంతస్మైత ఉపయత్తే తిరిక్తంతస్మైతేనమః. బాలకృతంవాఽ చరితంవానత్యహీనం వాపుష్పహీనంవా హోత్రుహీనంవాఽ వషదర్ధహార ముపా(గ్నయే జాతవేదసే భగవాన్ప్రజ్వలిత ఓన్నమః॥ యత్తే అగ్నే తే జస్తేనాహం తేజస్వీభూయాసం। యత్తే అగ్నే వర్చ స్తేనాహం వర్చస్వీభూయాసం।

౭ శ్రీ. శౌ. ఉత్తరస్యాగ్రం మద్యమస్యాథోఽ జ్గారేషూ పోహతి దక్షిణ స్యామ గ్రముపరి.

౮ చకారాత్. యత్తేఅగ్నఇత్యాదిభి శ్చాగ్నింపూర్వవత్... ఉద్వయన్తమి త్యాదిభి రాదిత్యంచోపస్థాయేతి.

యత్తే అగ్నేహరస్తేనాహగ్ం హరస్వీభూయాసమ్॥ మయిమేధాం మయిప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు॥ మయిమేధాం మయిప్రజాం మయీన్ద్ర ఇన్ద్రియందధాతు। మయిమేధాం మయిప్రజాం మయిసూర్యోభ్రాజోదధాతు॥

ఆదిత్యోయత్రదృశ్యతే తత్రగత్వా ఉద్వయంతమసీతి పూర్వవదాదిత్యం చోపస్థాయ.

49 ఉద్వయన్తమసస్పరి పశ్యన్తో జ్యోతిరుత్తమమ్। దేవం దేవత్రాసూర్య మగన్మజ్యోతిరుత్తమమ్॥ ఉదుత్యంజాతవేదసం దేవంవహన్తి కేతవః దృశేవిశ్వాయసూర్యమ్॥ చిత్రం దేవానా ముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య - వరుణస్యాగ్నేః । అ౽ప్రాద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షగ్ం సూర్యఆత్మా జగత స్తస్థుషశ్చ॥ తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్॥ పశ్యేమశరదశ్శతం జీవేమశ్శరదశ్శతం నన్దామశరదశ్శతం మోదామశరదశ్శతం భవామశర దశ్శతగ్ం శృణవామశరదశ్శతం ప్రబ్రవామశరదశ్శత మజీతాస్స్యామ శరదశ్శతం జ్యోక్చసూర్యందృశే॥ యుదయగా న్మహతో౽ ర్ణవా ద్విభ్రాజ మాన స్సరిరస్యమధ్యా స్సమావృషభో లోహితాక్ష స్సూర్యోవిపశ్చి న్మనసాపు నాతు॥

పునర్వేదిమూలమాసాద్యాగ్నిం (౮) వైశ్వానరసూక్తేనో పస్తాయ ప్రణామం కుర్యాదితి క్రియాన్తహోమః॥

---

౮ శ్రీ వైశ్వానరసూక్త మిత్యత్ర కేచిద్వైశ్వానరోన ఊత్యేత్వా వదన్తి వైశ్వానరాయప్రతివేదయామ ఇతికేచిత్. వైశ్వానరస్వరూపమితకేచిత్ అత్ర వైశ్వానరస్వరూప మిత్యనేనోపస్తానం కుర్యాత్. వైశ్వానరేణోపతిష్ఠఇతి. మన్త్రేవిద్యమానత్వాత్. శ్రౌతేగృహీతత్వాత్, మన్త్రప్రశ్నేపఠితత్వాచ్చా౽ త్రవైశ్వానర స్వరూప మిత్యనేనోపస్తానం కుర్యాదితి.

వైశ్వానరస్యరూపమ్। పృథివ్యాంపరిస్రసా। స్యోనమావిశన్తునః। అగ్నినాగ్నే బ్రహ్మణా। అనశేవ్యాన శ్యేసర్వమాయుర్వ్యానశే। సర్వప్రజామ్మేగోపాయ। అమృతత్వాయ జీవసే। జాతాంజనిష్యమాణాంచ। అమృతేసత్యేప్రతిష్ఠితామ్॥ అథర్వపితుమ్మేగోపాయ। రసమన్నమిహాయుషే। అదబ్ధాయోశీతతనో। అవిషన్నఃపితుం కృణు। శగ్గంస్య పశూన్మేగోపాయ। ద్విపాదోయేచతుష్పదః। అష్టాశఫాశ్చయ ఇహాగ్నే। యేచైకశఫా ఆశుగాః। సప్రథసభాంమేగోపాయ। యేచసభ్యాస్సభాసదః। తానిన్ద్రియావతఃకురు। సర్వమాయురుపాసతామ్॥ ఆహేబుధ్ని యమన్త్రమ్మే గోపాయ, యమృషయ స్త్రైవిదావిదుః। ఋచస్సామానియజూగ్ంషి। సాహిప్రీరమృతాసతామ్॥ చతుశ్శిఖణ్డా యువతిస్సు పేశాః। ఘృతప్రతీకా భువనస్యమధ్యే। మమ్మృజ్యమానా మహతేసౌభగాయ। మహ్యంధుక్ష్వ యజమానాయకామాన్ । ఇహైవసన్త త్రసతోవో అగ్నయః। ప్రాణేనవాచా మనసాబిభర్మి। తిరోమాసన్త మాయుర్మాప్రహాసీత్। జ్యోతిషావో వైశ్వానరేణోపతిష్ఠే। పఞ్చధాఽగ్ని న్వ్యక్రామత్। విరాట్సృష్టాప్రజాపతేః॥ ఊర్ధ్వాఽఽ రోహద్రోహిణీ। యోనిరగ్నేప్రతిష్ఠితః॥ నమోబ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే। నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః। నమోవాచే నమోవాచస్పత తయే నమోవిష్ణవే బృహతే కరోమి॥ అహమింద్రోభవా మ్యహంవిష్ణు సూర్యస్సర్వాన్తరాత్మా। బ్రహ్మా బ్రహ్మాన్తరాత్మా, విరాడహం చతుర్ముఖః। యామహమగ్నావపామ్యాహుతిమ్। తద్దేవానామమృతగ్ం షాణ్మాసికమ్। తదసురాణాం విషగ్ం సద్యోనా శంభవతు। యన్మమహాస్త్రం తద్విష్ణో రసురాన్తకమస్తు। యన్మన్త్రహీనం

మామావిశన్తామ్॥ శాస్త్రామేవాచి సంవివన్తామ్। తదస్మాకంభూత్యై రయిమత్యై పుష్టిమత్యై మనోనో భవతు వర్చోభవతు। సర్వమస్మాకగ్ం సంపదస్తు॥

(౧౦) ఓంచమేస్వరితి లౌకికాగ్ని విసర్జనమితి విజ్ఞాయతే.

ఓంచమే......... ఓం నమః

ధార్యమగ్నిం కర్తుమశక్తః సమిధ్యాత్మనివాసమారోపయేత్.

అగ్నిముద్వాసయామి.

అన్తహోమప్రాయశ్చిత్తమ్.

సర్వహోమానామన్తే స్విష్టకృత్ప్రభృత్యన్త హోమేహీనే, విష్ణోర్నుకాదీన్ మిన్ద్రాహుత్యాశ్రా వితాదీన్ జుహోతి.

౧౧ సూ. యత్రయత్రౌ పాసనాగ్నౌ సంస్కారహోమ స్తత్రతత్రవైశ్వానరసూక్తే

నాన్దీముఖమ్

అథ శారీరేషు సంస్కారేషు నిషేకర్తుసంగమన జాతకర్మోత్థా నపారాయణ ప్రతబన్ధవిసర్గవర్జం (౧) నాన్దిముఖం కుర్యాత్.

పూర్వదినకృత్యమ్.

(౨) పూర్వేద్యు రేవ పూర్వాహ్ణే (౩) యుగ్మాన్బ్రాహ్మణాన్ సుప్రక్షాళిత పాణిపాదాన్ శ్రోత్రియానాహూయ గన్ధాద్యైరభ్యర్చ్య కర్మావేద్యాభివన్ద్య తైరనుజ్ఞాతః ప్రాణానాయమ్య.

ఓంభూః....... భూర్భువస్సువరోమ్,

అస్మద్గురుభ్యోనమః.... శ్రీ విఖనస గురుభ్యో నమః, శ్రీ గోవిన్ద గోవిన్ద గోవిన్ద శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా.... ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం శుభతిథౌ, మమ కుమారస్య గోత్రస్య... శర్మణః ఉపనయన కర్మాంగం నాన్దీముఖమభ్యుదయ శ్రాద్ధం కరిష్యామి. ఇతి సఙ్కల్ప్య, అప ఉపస్పృశ్య.

---

౧ శ్వః కర్తాస్మీతి గర్భాధానాది క్రియాం యదహః కరోతి తదహర్నాన్దీ భవతి తస్యాముఖం సర్వదైవత్యం నాన్దీముఖమభ్యుదయశ్రాద్ధం దైవికవత్కరోతి. ఇతి శ్రీసూత్రం. అత్రశ్వః కర్తాస్మీతి జ్ఞాత్వా గర్భాదానసమాధిర్వా సాంక్రియాణాం సంస్కారాణాం తాం గర్భాధానాది క్రియాం యదహః యస్మిన్దినే కరోతి తదహః తద్వాసరం సమస్తితుష్టిప్రియస్త్వేదేవతా పితరశ్చేతి నాందీసంజ్ఞాభ వతితస్యాం సంధ్యాం ముఖ ఇతి ప్రథమత్వం గమ్యత ఇతి ముఖం సర్వే దేవాస్సర్వే పితరశ్చ యస్య దేవతా భవన్తి తత్సర్వదైవ పితృదైవత్యం నాందీముఖం కిమిదమితి సజ్ఞాయాంత ఇత్యతో నామాన్తరమాహ. అభ్యుదయేతి సంతోషస్తేషామస్మాదిత్యభ్యుదయం.

(౪) నాన్దీముఖే సత్యవసు సంజ్ఞిక విశ్వేదేవార్థేభోక్ష్యత్యాం, ఇతి ద్వౌ నాన్దీముఖే (౫) మాతృపితామహి ప్రపితామహ్యార్థే భోక్ష్యతాం ఇతి ద్వౌ. నాన్దిముఖే పితృపితామహ ప్రపితామహార్థేభోక్ష్యతాం ఇతి ద్వౌ. నాన్దిముఖే సపత్నీక మాతామహమాతుః పితామహ మాతుః ప్రపితామహార్థే భోక్ష్యతాం ఇతి ద్వౌ (౬) నారికేళాది ఫలేన వృత్వా;

శ్రద్ధయా భక్త్యా క్రియత ఇతి శ్రాద్ధంతచ్చ తత్తదభ్యుదయశ్రాద్ధం పైతృకమ ప్యత్ర దైవికవత్ సర్వం కరోతి శుభకర్మాంగభూతత్వాత్. ఇతివాజపేయీయే.

౧ పూర్వేద్యురేవనాన్దీముఖదినాత్పూర్వస్మిన్దిన ఏవ.

౩ యుగ్మాన్ - సమసంఖ్యాకాన్ ఇత్యర్థః

౪ అథాభ్యుదయికే. యుగ్మా బ్రాహ్మణాః అమూలాః ప్రాగగ్రా దర్భాః. ప్రాఙ్ముఖో. యజ్ఞోపవీతీ స్యాత్. ప్రదక్షిణముపచారం యవాస్తిలార్థమే కైకస్య ద్వౌద్వౌ ఇత్యాది సంగ్రహః సంకల్పావాహనాదిషు సర్వత్ర నాన్దీముఖ శబ్దేన పితరో విశేష్యాః. ఇత్యయం విశేషః

౫ మాతృశ్రాద్ధంతు పూర్వం స్యాపితౄణాం తదనన్తరమ్
తతోమాతామహా నాఙ్చ వృద్ధి శ్శాద్ధేషు దాతృభిః
నైమిత్తికే మృతాహే చ వృద్ధిశ్రాద్ధే తీర్థైవచ
మాత్రాదీనాం పృథక్ శ్రాద్ధమన్యత్ర పితృభిస్సహ. ఇతివచనాచ్చ పృథ క్త్వేన కర్తవ్యమ్. ఇతి శ్రీనివాసదీక్షితీయే
యత్కించిత్పిత్ర్యార్చన శ్రాద్ధం తత్ర సర్వత్ర వైద్విజః
పూజయేద్విష్ణు మిత్యేవం శ్రాద్ధం సిధ్యతి నాన్యథా, ఇతి,
దైవాద్యన్తం తదీహేత పిత్రాద్యన్తం న తద్భవేత్
పిత్రాద్యన్తం త్వహమానః క్షిప్రం నశ్యతి సాన్వయః ఇత్యాది
మన్వాదిభిశ్శ్రాద్ధే విష్ణ్వారాధనస్యావశ్యకర్తవ్యతా భోధనాత్ అన్యథా" విష్ణోః కవ్యం రక్షస్వ ఇతి ప్రార్థనాయా దుర్వచత్వాత్, శ్రాద్ధస్య నిష్ఫలత్వ ప్రసంగాత్. రాఘవసూరి ప్రభృతిభిరప్యత్ర తదారాధనవిధానాత్. అమ

అపరేద్యుస్స్నాత్వా, ధౌతం పరిధాయ, విధినా ఊర్ధ్వపుణ్డ్రాణి ధృత్వా, సన్ధ్యాముపాస్య, దేవాదీనద్భిస్తర్పయిత్వా, బ్రహ్మయజ్ఞమౌ పాసనం కృత్వా, నాన్దీముఖాంగం పుణ్యాహమాఘారం చ కృత్వా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యోజుష్టం నిర్వపామి, నాన్దిముఖేభ్యః మాతీభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, నాన్దిముఖేభ్యః పితృభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, నానీముఖేభ్యః సపత్నీ కేభ్యః మాతామహేభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, ఇతి స్థాల్యాంత ణ్డులైరేవ చరుం, బహ్వాన్న మపూపాదికం లౌకికాగ్నౌ పాచయిత్వా, పూర్వేద్యుర్నిమన్త్రితా న్బ్రాహ్మణానాసనేష్వా సయిత్వా, తాన్నమస్కృత్వ. ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే ఇతి ద్విదర్భకృతో భయపవిత్రే గృహీత్వా బ్రహ్మే పునాతు ఇతి హస్తద్వయానామికాం గుల్యోర్నిక్షిప్య ఆసనోపరి ఆసీనస్స॥

అస్మద్గురుభ్యో నమః....... శ్రీ విఖనసగురుభ్యోనమః,

ప్రాణానాయామ్య దేశకాలౌ చ సఙ్కీర్త్య. ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ. గోత్రస్య శర్మణః మమకుమారస్య ఉపనయన కర్మాంగం నాన్దీముఖమభ్యుదయశ్రాద్ధం కరిష్యామి. (అప ఉపస్పృశ్య)

సత్యవసుసంజ్ఞిక విశ్వేదేవార్థే భోక్ష్యతామ్, నాన్దిముఖేమాతృ పితామహిప్రపితామహ్యర్థే భోక్ష్యతామ్. నాన్దిముఖే పితృపితామహ

త్రతథా రాధనదర్శనాచ్చ విష్ణువరణారాధనాదికం కర్తవ్యం మిత్యేవాభి ప్రయస్త్యభియుక్తాః,

ఽ అత్ర అన్నేన పరివేష్య - ఇతి శ్రీసూత్రం. అత్ర వాజపేయీ, అతీత్యన్నం భక్షణం తేనాన్నేన నారికేళాదిఫలేన పరవేష్య నాన్దిముఖే భోక్ష్యతామ్. ఇతి పూర్వవత్క్రమేణ హుత్వా ధాతూనామనే కార్థత్వా దత్రవరణమేవార్థః.

ఇత్యాది :-

ప్రపితామహార్ధే భోక్ష్యతామ్, నాన్దీముఖే సపత్నీక మాతామహ మాతృపితామహమాతృ ప్రపితామహార్ధేభోక్ష్యతామ్, (ఇతివృత్వా) గృహాంగణే తాలాయతవిస్తారే పశ్చిమాదిప్రాగన్తే చతురశ్ర మణ్డలే గోమయేనోపలిప్య తత్ర సదర్భ యవాన్నిధాయ, తస్మిన్ చషకాదిపాత్రం విన్యస్య, పశ్చిమమణ్డలే విశ్వే దేవౌ ప్రాఙ్ముఖమాసయిత్వా, స్వయముత్తరాభిముఖః ఆపః పాదావనేజనీరితి పాదౌ ప్రక్షాళయేత్.

ఆపః పాదాననేజనీర్ద్విషన్తం నాశయన్తు మే। అస్మిన్కులే బ్రహ్మ వర్చస్యసాని॥

ఆచమనం దత్వా, నాన్దీ ముఖాః మాతృపితామహి ప్రపితామహీః ప్రాఙ్ముఖమాసయిత్వా, సర్వం పూర్వవత్కృత్వా, పితృ పితామహప్రపితామహాన్ ప్రాఙ్ముఖమాసయిత్వా, సర్వం పూర్వవత్కృత్వా, సపత్నీక మాతామహ మాతృ పితామహమాతృప్రపితామహాన్ ప్రాఙ్ముఖమాసయిత్వా, సర్వం పూర్వవత్కృత్వా, స్వయంపాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య.

ఆరాధనమ్

అథేళామభ్యుక్ష్య, అథావనీదమితి అగ్నేః పశ్చిమతో విశ్వేషాం దేవానాముదగన్తం, అగ్నేర్దక్షిణతః ప్రాగన్తం వర్గత్రయస్య గోమయేన చతురశ్రమణ్డలాన్యుపలిప్య.

అథావనీదం పరమం పవిత్రం సురేశవీర్యాదిదమస్తు రక్షా। ఆయాన్తు దేవాః పితృభిస్సహాత్రా ఽ స్మిగ్గ్ం స్థలే సన్నిధింధత్తలిప్తే॥ ఆస్వాసనమిత్యాసనాని సదర్భయవాని నిధాయ.

అస్వాసనగ్ంవుభంలోకే భ్రుసీ శుద్ధస్తపోయమ్। తపశ్చాయుస్తథా యోగమస్తుతే పరమం పదమ్॥

తేష్వాసనేషు ప్రాఙ్ముఖౌ విశ్వేదేవౌ ఉదగన్తం, మాత్రాదీన్ పిత్రాదీన్ మాతామహాదీంశ్చ పశ్చిమాదిప్రాగన్తం, ఉత్తరాభిముఖాన్ ఆసయిత్వా, తేష్వాసీనాన్ పుష్పాద్యైర్యథోపపాదమలఙ్కరోతి.

అయనేతేతి పుష్పం.

అయనే తేపరాయణే దూర్వారోహన్తు పుష్పిణీః హ్రదాశ్చ పుణ్డరీకాణి సముద్రస్య గృహా ఇమే॥ స్వామినః ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

అర్చత ప్రార్చత ఇత్యక్షతాన్.

అర్చత ప్రార్చత ప్రియ మేధాసో అర్చత। అర్చన్తు పుత్రకా ఉతపురన్న ధృష్ణ్వర్చత॥ స్వామినః అక్షతాన్ సమర్పయామి.

గన్ధ ద్వారామితి గన్ధమ్.

గన్ధద్వారాన్దురాధర్ షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్। ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామి హోపహ్వయే శ్రియమ్। స్వామినః అమీ వో గన్ధాః,

ధూరసీతి ధూపమ్

ధూరసి ధూర్వ ధూర్వన్తం ధూర్వతం యోఽ స్మాన్ధూర్వతితం ధూర్వయం వయం ధూర్వామస్త్వం దేవానామసి సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవహూతమమహ్రుతమసి। హవిర్ధానం దృగ్ం స్వ మాహ్వార్మిత్రస్య త్వా చక్షుషా ప్రేక్షే మా భేర్మాసం విక్థ మా త్వా హిగ్ంసిషమ్॥ స్వామినః ధూపమాఘ్రాపయామి.

ఉద్దీప్యస్వేతి దీపం.

• అష్టకావదిత్యతిదేశో దీక్షితయాదా

ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదోపఘ్నం నిర్ ఋతిం మమ। పశూగ్ంశ్చ మహ్య మావహ జీవనం చ దిశో దిశ॥ స్వామినః దీపం దర్శయామి.

యువా సువాసా ఇతి వస్త్రం.

యువా సువాసాః పరివీత అగాత్స ఉ శ్రేయాన్భవతి జాయమానః తంధీరాసః కవయ ఉన్నయన్తి స్వాధ్యోమనసా దేవయన్తః॥ స్వామినః ధారణార్థమిదం వస్త్రమ్.

సోమస్యతనూరసి ఇతి ఉత్తరీయమ్.

సోమస్య తనూరసి తనువం మే పాహి। స్వామా తనూరావిశ। స్వామినః ఇదం ఉత్తరీయమ్॥

ఇదం బ్రహ్మ పునీమహ ఇత్యంగులీయకమ్

ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే, స్వామినః ఇదమంగులీయకమ్.

ఋతు భిరిష్వార్తవైరితి కుణ్డలమ్.

ఋతుభిరిష్వా ర్త వైరాయుషే వర్చసే సంవత్సరస్య ధారయ సాధేను స్సంహనను గ్రన్థివదసి॥ స్వామినః ఇదమాభరణమ్, ఇతిదత్వా.

విశ్వే దేవయోః పురతః ప్రాగగ్రదర్భోపరి అర్ఘ్యపాత్రమాసాద్య, ప్రోక్ష్య, ద్విదర్భపవిత్రం నిక్షిప్య, శన్నోదేవీరిత్యక్షతయుతం జలం పూరయిత్వా.

శంనో దేవీరభిష్టయ అపోభవన్తు పీతయే। శంయోరభిస్రవన్తునః॥ అక్షతపుష్పతులసీదర్భ గన్ధాన్యవాంచ్చ యవోసీత్యర్ ఘ్యపాత్రేనిక్షిప్య.

యవోసి ధాన్యరాజో వా వారుణో మధుసంయుతః। నిర్ణోదస్సర్వ పాపానాం పవిత్రమృషిభిస్స్మృతమ్॥ సత్యవసుసంజ్ఞిక విశ్వాన్దేవాన్

* పుష్పగంధాక్షత వస్త్రాభరణాద్యైరలంకరోతీతి వాజపేయే.

భవత్సు అవాహయిష్యే (ప్ర) ఆవాహయ.

ఆగచ్ఛన్తు మహాభాగా విశ్వేదేవా మహాబలః, యే అత్రవిహితా శ్రాద్ధేసావధానాభవన్తుతే॥ సత్యవసుసంజ్ఞి కవిశ్వాన్దేవాన్వాయామి.

ఇతి సాక్షత దర్భపుష్పం తస్య శిరసి నిధాయ, తతః ఆవాహయామీతి కరకోదకం కూర్చేన శిరసి కిఞ్చిత్సంప్రావ్య॥

విశ్వేదేవాశ్శృణుతేమగ్ం హవంమే యే అన్తరిక్షే యఉపద్యవిష్ఠ। యే అగ్ని జిహ్వా ఉత వా యజత్రా ఆసద్యాస్మిన్ ≡ బర్ హిషి మాదయధ్వమ్॥ సత్యవసు సంజ్ఞి కవిశ్వాన్దేవానావాహయామి। ఇత్యావాహ్య.

యా దివ్యా ఇతి అర్ఘ్య పాత్రస్తితయవోదకం ఉద్ధరిణ్యా గృహీత్వా.

యా దివ్యా ఆపః పయసా సంబంభూ వుర్యా అన్తరిక్ష ఉతపార్ధ వీర్యాః। హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞి యాస్తాన ఆపశ్శగ్ంస్యోనా భవన్తు॥

మన్త్రాన్తే సత్యవసుసంజ్ఞి కాః విశ్వేదేవాః ప్రియన్తాం స్వాహా అర్ఘ్యం నమః, ఇతి తదక్షిణహస్తే దద్యాత్ ప్రాప్నోతు భవాౕ (ప్ర) ఓంతథా ప్రాప్నువాని. సకలారాధనై స్వర్చితమ్.

తతః నాన్దీముఖాః మాతృ పితామహి ప్రపితామహీః ఆయనేతేతి పుష్పమిత్యాది అభరణాన్తం విశ్వేదేవవదభ్యర్చ్య. మాతౄణాం పురతః ఉత్తరాగ్ర దర్భోపరి అర్ఘ్యపాత్రం సంసాద్య, తస్మిన్ద్విదర్భపవిత్రం నిక్షిప్య, శన్నో దేవీరిత్యక్షత యుతం జలమాపూర్య అక్షతపుష్పతులసీ దర్భగన్ధాన్ యవాంశ్చయ వోసీత్యర్ఘ్యపాత్రేనిక్షిప్య నాన్దీముఖాఃమాతృ పితామహి, ప్రపితామహీః, భవత్సు, ఆవాహయిష్యే (ప్ర) ఆవాహయ.

ఉశన్తస్త్వా హవామహ ఉశన్తస్సమిధీమహి। ఉశన్నుశత ఆవహపితౄన్≡

ఇతి సాక్షతదర్భపుష్పం శిరసి నిధాయ, తతః ఆవాహయామితి కరకోదకం కూర్చేన శిరసి కిఞ్చిత్సంప్రావ్య.

సానో దదాతు శ్రవణం పితౄణాం తస్యాస్తే దేవి హవిషా విధేమ॥ నాన్దిముఖాఃమాతృ పితామహి ప్రపితామహీః ఆవాహయామి. ఇత్యావాహ్య, యా దివ్యా ఇతి అర్ఘ్యపాత్రస్థితయవోదకం ఉద్ధరిణ్యాగృహీత్వా.

యాదివ్యా.... భవన్తు॥ నాన్దీముఖాః మాతృ పితామహీప్రపితా మహ్యాః ప్రియన్తాం (ప్రత్యేకం) స్వాహార్ఘ్యం ప్రాపోన్నతు భవాన్ ఇతి తద్దక్షిణహస్తే దద్యాత్ (ప్ర) ఓంతథా ప్రాప్నువాని, సకలారాధనై స్వర్చితమ్.

నాన్దిముఖాన్ పితృ పితామహప్రపితామహాన్ ఆయనేతేతి పుష్పమిత్యాది ఆభరణాన్తం పూర్వవదభ్యర్చ్య, హితౄణాం పురతః ఉత్తరాగ్రదర్భోపరి అర్ఘ్యపాత్రం సంసాద్య తస్మిన్ద్విదర్భపవిత్రం నిక్షిప్య, శన్నోదేవీరిత్యక్షతయుతం జలమాపూర్య, అక్షతపుష్పతులసీ దర్భగన్ధాన్ యవాంశ్చయవోసీత్యర్ఘ్య పాత్రేనిక్షిప్య, నాన్దిముఖాన్ పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ భవత్సు ఆవాహయిష్యే (ప్ర) ఆవాహయ ఉశన్తస్త్వా.... స్వధానమః నానీముఖాన్ పితృ పితామహ ప్రపితామహాన్ ధ్యాయామి॥

ఇతి సాక్షతదర్భపుష్పం శిరసినిధాయ, తతః ఆవాహయామితి కరకోదకం కూర్చేన శిరసి కిఞ్చిత్సంప్రావ్య.

సానోదదాతు... విధేమ॥ నాన్దిముఖాన్ పితృ పితామహప్రపితా మహాన్ ఆవాహయామి.

ఇత్యావాహ్య, యా దివ్యా ఇతి, అర్ఘ్యపాత్రస్థితయవోధకం ఉద్ధరిణ్యా గృహీత్వా, యా దివ్యా.... భవన్తు॥ మంత్రాన్తే నాన్దీముఖాః పితృపితా

మహ ప్రపితామహాః ప్రియన్తాం (ప్రత్యేకం) స్వాహార్ఘ్యం ప్రాపోన్తు భవాన్, ఇతి తద్దక్షిణహస్తే దద్యాత్. (ప్ర) ఓం తథా ప్రాప్నువాని. సకలారాధ నైస్వర్చితమ్.

నాన్దిముఖాన్ మాతామహ మాతృపితామహ మాతృ ప్రపితా మహాన్ సపత్నీ కాన్ ఆయనేతేతి పుష్పమిత్యాది సకలారాధనై స్వర్చి తమిత్యన్తం పితృవదభ్యర్చ్య.

అగ్న్యాదిదేవతారాధనమ్

అగ్నేర్దక్షిణతస్సమీపే అధావనీదమితి ప్రాగన్తాన్యష్టౌ మణ్డలాన్యుపలిప్య. ఆధావనీదం... లిప్తే॥

వ్రీహ్యాదిభిస్థణ్డిలం కృత్వా అస్మిన్నసనమితి ప్రత్యేకముదగగ్రం కూర్చంనిధాయ

అస్మాసనగ్ం ..... పదమ్॥ తేష్వగ్న్యాది దేవానావాహ్య. (౮)

అగ్నిమావాహయామి, సోమమావాహయామి, ప్రజేశమావాహయామి, విశ్వాన్దేవానావాహయామి, ఋషీనావాహయామి, పితౄనావాహయామి, భూతానావాహయామి, సర్వాన్దేవానావాహయామి. ఇత్యావాహ్య నమ ఇత్యన్తేన తత్తన్నామ్నా పుష్ప గన్ధ ధూప దీపార్ఘ్య ఆచమనాదిభిః ప్రత్యేక మభ్యర్చ్య, (౧) చతుశ్శుక్లమాదాయ.

అగ్నయే చతుశ్శుక్ల బలిం నివేదయామి. సోమాయ చతుశ్శుక్ల బలిం నివేదయామి, ప్రజేశాయ చతుశ్శుక్ల బలిం నివేదయామి, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యశ్చతుశ్శుక్లబలిం నివేదయామి, ఋషిభ్యశ్చతుశ్శుక్ల బలింనిదేదయామి, పితృభ్యశ్చతుశ్శుక్లబలిం నివేదయామి, భూతేభ్యశ్చతుశ్శుక్ల బలిం నివేదయామి, సర్వాభ్యో దేవతాభ్యశ్చతుశ్శుక్ల బలిం నివేదయామి. ఇతి బలిందత్వా (౨), చరుమపూపాది చ నివేద్య.

అగ్నయే చరుమపూపం నివేదయామి, సోమాయ చరుమపూపం నివేదయమామి, ప్రజేశాయ చరుమపూపం నివేదయమామి, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యశ్చరుమపూపం నివేదయామి, ఋషిభ్యశ్చరుమపూపం, నివేదయామి, పితృభ్యశ్చరుమపూపం నివేదయామి, భూతేభ్యశ్చరుమపూపం నివేదయామి, సర్వాభ్యో దేవతాభ్యశ్చరుమపూపం నివేదయామి. ఇతి నివేద్య. పానియాచమనతాంబూలాని నామమన్త్రైర్దత్వా.

ఉదకుంభాద్యాసాదనమ్

ఉదకుంభం ప్రక్షాళ్య తన్తునావేష్ట్య ధారాస్విత్యద్భి రాపూర్య.

ధారాసు సప్తసుచమానసేషు సరస్సరిత్సు పరిపూరితేషు। అపో(భిగృహ్ణా న్ప్రతిపాదయిష్యే గృణోమిధత్తాగ్ం సుచిరగ్ం సుశర్మ॥ నమస్సు లోమసు లోమిభువి భువో చిత్తళగుహాళదోణీయత్॥

ఇతి పూర్ణకుమ్భే కూర్చం సువర్ణం నిక్షిప్య, పాప్మనో పహత్యై అశ్వత్థో

పాప్మనో మహత్యై అశ్వత్థో దుంబరప్లక్ష వటానాం కిసలయైర్య ధాసంభవం తద్వదనమాచ్ఛాద్య తత్ర నారికేళఫలం నిధాయ తత్కణ్ఠం నవవస్త్రేణ కౌశేయేన వావేష్ట్య అగ్నే: పూర్వస్యాం దక్షినస్యాంవావ్రీహ్యాదిస్థణ్డిలోపరి నిధాయ.

౧ శుక్లం బలిశ్వేతసర్షపదధి తణ్డులమిత్యామనంతి చతుశ్శుక్ల మేతిదితిశ్రీసూత్రం. శుక్లం, శ్వేతవర్ణం, బలిరన్నం, శ్వేతాని సర్షపాణి? దధి, తణ్డులాంశ్చ తద్బలిశ్వేత సర్ష పదధితణ్డుల మేతచ్చతుష్టయం, చత్వారి శుక్లాని యస్య తత్ చతుశుక్ల మిత్యామనంతి. వదన్తి. సమేత్యాదాయ హస్తేన ప్రత్యేకం కబళమాత్రం గృహీత్వా, ప్రాగన్తం బలిం దదాతి, ఇతి వాయిపేయీ.

చరుమన్నం, అపూపం, పైష్టికం, ఆదిశబ్దేన వ్యంజనఫలసక్తూంశ్చ ప్రతేక్యం తన్నామ్నా చరుమపూపం వ్యంజనం ఫలం సక్తూన్ని వేదయామీతి యథోపపాదం నివేద్యాచమనం తాంబూలం చదత్వా - ఇతి వాజపేయీ.

ఆదిశబ్దేన ఫలాదీని, చకారాతాంబూలాదికం, ఇతి శ్రీనివాసదీక్షితీయే.

పుష్పగన్ధాక్షతైరలఙ్కృత్య, తదుత్తరే కాంస్య పాత్రస్తతణ్డులో పరిరక్షార్థం మృచ్ఛందేనాదికం, గిరిజాతావికాదిరోమజం, కౌశేయం, కార్పాసాది తన్తుజం, వా (౧) త్రివృత్తం కౌతుకమలంకారార్థమాభరణం పుష్పగన్ధాక్షత తాంబూలనాళికేరాదికం చ నిధాయ.

ప్రాణానాయమ్య హోమకర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య.

అదితేనుమన్యస్వ, అనుమతేనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ (స్రువేణ ఆజ్యం గృహీత్వా)

ఋచోఽగ్నేనయాద్యగ్ని దైవత్యాః

అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వాని దేవ వయునాని విద్వాన్! యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాం తే నమఉక్తిం విధేమ స్వాహా॥ ప్రవవ్యక్రాయ భానవే భరధ్వగ్ం హవ్యం మతించాగ్నయే సుపూతమ్। యో దైవ్యాని మానుషా జనూగ్ంష్యన్తర్వి శ్వాని విద్మనాజిగాతి స్వాహా। అచ్ఛా గిరో మతయో దేవయన్తీ రగ్ని యన్తి ద్రవిణం భిక్షమాణాః సుసంధృశగ్ం సుప్రతీకగ్గ్ం స్వఞ్చగ్ం హవ్యవాహమరతిం మానుషాణాగ్ం। స్వాహా॥ అగ్నేత్వమస్మద్యు యోధ్యమీవా అనగ్నిత్రా అభ్యమన్తకృష్టీః॥ పునరస్మభ్యగ్ం సువితాయ దేవ క్షాం విశ్వేభి రజరేభిర్యజత్ర స్వాహా॥ అగ్నే త్వం పారయానవ్యో అస్మాన్థ్స్వస్తిభిరతి దుర్గాణి విశ్వా। పూశ్చ పృధ్వీ బహులాన ఉ ర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శంయోస్స్వాహా॥ ప్రకారవో

(౧) త్రివృత్తాం పుష్పా ఆదిశబ్దేన గన్ధపుష్పతాంబాలనారికేళ చ గృహ్యతే. అపివ్యాత్ర తణ్డులాదికమ్ "భృగు" ఆచార్య స్థాపకైర్యుక్తః పుణ్యాహమపి వాచయేత్ పృథక్పూర్యన్న్యసేత్పాత్రమాఢకాపీనతణ్డులైః నిష్కత్రయసువర్ణేన కృతం ప్రతిసరం న్యసేత్ హస్తప్రమాణమాత్రేణ కృతం వాతాన్తవంతు వేతి. శ్రీ శ్రీనివాసదీక్షితీయే.

మననా వచ్యమానా దేవద్రీచం నయధ దేవయన్తః। దక్షిణావాద్వాజనీప్రాచ్యేతి హవిర్భరంత్యగ్నయే ఘృతాచీ స్వాహా॥

సోమోధేన్వాది సోమదైవత్యాః

సోమోధేనుగ్ం సోమో అర్వన్తమాశుగ్ం సోమోవీరం కర్మణ్యం దదాతు। సాదన్యం విదధ్యగ్ం సభేయం పితుశ్రవణం యోదదాశ తస్మైస్వాహా॥ ఆషాఢం యుథ్సు పృతనాసు పప్రిగ్ం సువర్ షామస్వాం వృజనస్య గోపామ్। భరేషు జాగ్ంసుక్షితిగ్ం సుశ్రవసం జయన్తం త్వామనుమదేమ సోమ స్వాహా॥ త్వగ్ం సోమ క్రతుభిస్సుక్రతుర్భూస్త్వం దక్షైస్సుదక్షోవిశ్వవేదాః। త్వం వృషావృషత్వేభిర్మ హిత్వా ద్యుమ్నేభిర్ద్యుమ్న్యభవో నృచక్షాస్వాహా॥ యాతేధామాని హవిషా యజన్తి తాతే విశ్వాపరిభూరస్తు యజ్ఞమ్॥ గయస్ఫానః ప్రతరణస్సువీరోవీరహా ప్రచరాసోమదుర్యాస్వాహా॥ త్వమిమాఓషధీస్సోమ విశ్వాస్త్వమపో అజనయస్త్వంగాః। త్వమాతతన్థోర్వన్తరిక్షం త్వం జ్యోతిషా వితమో వవర్థస్వాహా॥ యాతే ధామాని దివి యా పృథివ్యాం యా పర్వ తేష్వోషధీష్వప్సు। తేభిర్నోవిశ్వైస్సుమనా అహేడన్రాజన్థ్సోమ ప్రతిహవ్యా గృభాయ స్వాహా॥

బ్రహ్మజజ్ఞానమిత్యాది బ్రహ్మదైవత్యే.

బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః। సబుధ్నియా ఉపమా అస్యవిష్ఠాస్సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివస్స్వాహా। హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్। సదా ధారపృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషావిధేమస్వాహా॥

రుద్రమన్యమిత్యాది రుద్రదైవత్యే.

రుద్రమన్యం బహుతో హుతం వృషభం నమస్తే అస్తు। తన్మే అస్తు బాహుభ్యాం వీతయే స్వాహా॥ త్ర్యంబకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనమ్। ఉర్వారుకమి వబన్ధనాన్మృత్యో ర్ముక్షీయమామృతా త్స్వాహా॥

అతో దేవా ఇత్యాది విష్ణుదైవత్యాః

అతో దేవా అవన్తు.... భిస్స్వాహా॥ ఇదం విష్ణు.... సురేస్వాహా॥ త్రీణి పదా... ధార యన్స్వాహా॥ విష్ణోః కర్మాణి.... స్సఖాస్వాహా తద్విష్ణోః .... తతగ్గ్ం స్వాహా॥ తద్విప్రాసో.... పదగ్గ్ం స్వాహా॥

• ఆజ్యచరుభ్యాం, ఆనో విశ్వే ఇత్యాది విశ్వేదేవదైవత్యాః

ఆనో విశ్వే అస్క్రాగమన్తు దేవామిత్రో అర్యమా వరుణస్సజోషాః। భువన్ యథానో విశ్వేవృధాసః కరన్సుషాహావిథురన్నశవ స్స్వాహా॥ శన్నో దేవా విశ్వదేవా భవంతు శగ్ం సరస్వతీ సహధీభిరస్తు। శమభిషా చశ్శమురాతిషా చశ్శంనో దివ్యాః పార్థివాశ్శంనో అప్యాస్స్వాహా॥ యే సవితుస్సత్యసవస్య విశ్వే మిత్రస్య వ్రతే వరుణస్య దేవాః। తే సౌభగం వీరవద్గోమదప్నోదధాతన ద్రవిణం చిత్రమస్మే స్వాహా॥ అగ్నే యాహి దూత్యం వారిషేణ్యో దేవాగ్ం అచ్ఛాబ్రహ్మకృతా గణేన। సరస్వతీం మరుతో అశ్వినాపో యక్షి దేవస్రత్నధేయాయ విశ్వాన్స్వాహా॥ ద్యౌః పితః పృథివి మాతరధ్రుగగ్నే భ్రాతర్వసవో మృడతానః। విశ్వ ఆదిత్యా అదితే సజోషా అస్మభ్యగ్ం శర్మ బహులం వియన్త స్వాహా॥ విశ్వే దేవాశ్శృణుత తేమగ్ం హవం మే యే అన్తరిక్షేయఉపద్యవిష్ఠ। యే అగ్నిజిహ్వాఉతవా యజత్రా ఆసద్యాస్మిన్బర్హిషి మాదయధ్వగ్గ్ం స్వాహా॥

యతసప్తమాసీదిత్యాది సప్తఋషిదైవత్యాః

• సర్వేషామాజ్యేనహోమః కర్తవ్యం వైశ్వదేవపైతృకహోమాన్తా చరుభ్యాం, ద్వౌ సంస్కారార్థాః. తచ్చరుమితివచనాత్, ఇతి...

యతస్స్వమాసీద్హృదయాదనాదేర్ ఋషిస్త్విషాఽ ఽ దీప్యజగద్దధార। ఖ్యాతేరీవసే ధృగగ్నౌజుహోమిస్వాహా॥ అస్మా అస్మాదా దదానోఽ ద ఏన ఋద్ధినా యోస్వతపసః। ఆయమాం భుయో భూయస్స్మృతే ఘృతే స్వాహా॥ కస్యాఙ్గిరా భూచ్చిరసోయం మనన్తి। శ్రేష్ఠం విభోర్వీతిహోత్రే దదేయగ్గ్ం స్వాహా॥ విస్మాపయత్యత్ర ముదాబభాసే॥ పోపుష్యతే స్యాత్ప్రభయా గమోనస్స్వాహా॥ వ్యావర్దతేయో విబుధో వ్యాన ఏష వ్యాపూరయన్నో ధరతే సర్వమర్వాక్। తస్మాదేవం జుహుతశ్శగ్ం సమేతు స్మాహా॥ సస్మార సోగ్రే అసృజచ్చుతస్రః కన్యాస్స ఉక్థ్యం చ సకీర్తిమన్తః॥ స్మృత్యా తస్మాదిత ఏతు హోతుస్స్వాహా॥ య ఏషో దాన ఉదితః పులస్త్య ఉపోష విశ్వం ప్రబయాహమస్మై। జుహోమి ఋషయే సోఽ వతు యాతు శర్మ స్వాహా॥ ఆనన్దరో దైత్యపరః పులస్త్యః ప్రీత్యాత్రయన్తత్పహతే ద్వితీయః। తస్యాస్తి సాన్నిధ్యన్నియతగ్ం రక్షతు స్వాహా॥ ప్రప్రాయశోపా నిదం వపుర్యస్తే పాపమగ్ర్యః క్రతుకీర్తికామః। తమాహుతీర్యో జుహుతప్రేత ఏష స్వాహా॥ యే నిష్పన్నా అజాయన్త పతన్త్యర్క పథాఅసి తంతు న్తర్ హితస్మై యజాని స్వాహా॥ యో నో వసిష్టస్సమానజాతః కస్యాశేషగ్ం సర్వమిదం తతార। తస్మైయజ ఈశాయ మునయ ఇదంతు స్వాహా॥ సప్తోత్తమా యే మునయో వశిష్ఠ ఊర్జాతు తేభ్యస్సహితేభ్యస్సుజాతః। నిత్యమస్మాదముదజాని స్వాహా॥ యః ఆనసూయేశోనిదధన్నిరక్షస్సగ్ం సారవేలాముదితో రరక్ష। భూయాదయం వంశకరోస్యఽ వగ్ంవస్వాహా॥ య ఏష దిగ్భ్యో వపృథేఽ త్రిరాజా తస్మైతస్మేదంజుహుతో రాతుసోమగం స్వాహా॥ యే భూతా ఇత్యాది

స్వాహా॥ భూతానామగ్రణ్యమహం జహోమి భూతానామీశం భువనస్య గోపమ్। భూతానాం పతిమత్యుగ్రవీర్యం భూతానాం పతయే నమస్స్వాహా॥ భూతో భూతేషు చరతి ప్రవిష్టస్స భూతానామధిపతిర్బభూవ। సర్వేషాం భూతానామధి పతిస్తస్మై విష్ణుభూతా క్షహన్తాయ స్వాహా॥ అక్షహన్తే నిహితాస్సహోయాస్సర్వేషాం ప్రాణినాగ్ం శాన్తయే స్వాహా॥ భూస్స్వాహా॥ భువస్స్వాహా సువస్స్వాహా॥ భూర్భువస్సువస్స్వాహా॥

ఆజ్యచరుభ్యాం పైతృకముపవీతీ హుత్వా.

అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధానమస్స్వాహా॥ సోమాయపితృమతే స్వధానమస్స్వాహా॥ యమాయ చాఙ్గిరస్పతయే స్వధానమస్స్వాహా॥ ఏతేయ ఇహపితరస్తే దేవాశ్చ విద్మయాన్ పితృయజ్ఞగ్ం సుహుతగ్ం సుష్టుతగ్ం సువేద సోహవిర్యే వహన్తే స్వధానమస్స్వాహా॥ ఉశన్తస్త్వా హవామహ ఉశన్తస్సమిధీమహి। ఉశన్నువత అవహ పితౄన్ హవిషే అత్తవే స్వధానమస్స్వాహా॥ సా నో దదాతు శ్రణం పితృణాం తస్యాస్తే దేవి హవిషా విధేమ స్వాహా॥ పృథివీగ తేభ్యః పితృభ్యస్స్వధానమస్స్వాహా॥ అన్తరిక్షగతేభ్యః పితామహేభ్యస్స్వధానమ స్స్వాహా॥ దివి గతేభ్యః ప్రపితామహేభ్య స్స్వధానమస్స్వాహా॥ భూస్స్వాహా.... వస్స్వాహా॥

(౧) సామాన్యతో దేవతాభ్యస్తాభ్యోఽష్టాభ్యో జుహోతి.

అగ్నయే స్వాహా। సోమాయ స్వాహా। ప్రజేశాయ స్వాహా। విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా. ఋషిభ్యస్స్వాహా। పితృభ్యస్స్వాహా। భూతేభ్యస్స్వాహా।

బ్రాహ్మణానాం పురతశ్చతురశ్రమణ్డలోపరి భోజనపాత్రాణి విన్యస్య పాత్రేష్వాజ్య (౨) భాగం స్రువేణాభి ౨ ఘార్య విశ్వేదేవపాత్ర యోరన్నాది సర్వం ద్విర్ద్విర్దత్వా (౩) దేవశేషం పితృభ్యః ప్రాగన్తం క్షిప్త్వా భూర్భువస్సు వరిత్యన్నం ప్రోక్ష్య.

ఓం భూర్భువస్సువః

యజమానః సత్యం త్వర్తేన పరిషించామీతి దక్షిణమారభ్య పరిషిచ్య సత్యం త్వర్తేనపరిషించామి।

(౪) పృథివీ తే పాత్రమితి పాణిభ్యాం పాత్రం స్పృష్ట్వాజపతి.

పృథివీ తే పాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వాముఖే జుహోమి. బ్రాహ్మణానాన్త్వా ప్రాణాపానయోర్జుహోమ్య క్షితమపి మైషాంక్షేష్ఠా అముత్రాముషిమన్లోకే॥

ఇదం విష్ణురితి స్వాఙ్గుష్ఠ మునేనతదఙ్గుష్ఠం గృహీత్వా తచ్చరుంస్పర్శయతి.

౧ నృ సామాన్యతః - సామాన్యాకారేణ అగ్న్యాదీనాం నామభిః అగ్న్యాదిభ్యః జుహుయాత్.

౨ దైవం పైతృ మిత్యాజ్యం విభజ్య తదాజ్యభాగమ్.

౩ నృ తథా ద్విర్దేవశేషం - విశ్వేదేవానాంత త్తదవశిష్టమన్నాదికంపితృభ్యః ప్రాగన్తం - ఉదఙ్ముఖానాం పశ్చిమాది ప్రాగన్తం యథా స్యాత్తథా. క్షిప్త్వా - దత్వా.

౪ శ్రీ. దేవ సవితః ప్రసువ పృథివితే పాత్రమిత్యారభ్యస్వధానమ ఇత్యన్త మష్టకావత్కుర్యాత్.

ఇదం విష్ణుర్వి... సురే. శ్రీవిష్ణోహవ్యగ్ం రక్షన్వ, సత్యవసు సంజ్ఞికవిశ్వేదేవాః ఇదమన్నం సపరికరం పరివిష్టం పరివేక్ష్య మాణం బ్రాహ్మణస్వాహా హావనీయార్థేగయేయంభూః గదాధరోభోక్తాన్ననంచ బ్రహ్మా అహంచ బ్రహ్మా భోక్తాచ బ్రహ్మా సౌవర్ణమిదం పాత్రమక్షయ నటచ్ఛాయేయం సత్యవసు సంజ్ఞికవిశ్వేభ్యో దేవేభ్యః ఇదమన్నం అమృతస్వరూపం అతృప్తేర్దత్తం దాస్యమానం హవ్యం స్వాహా నమః గయాయాం శ్రీవిష్ణుపాదేదత్తం (ప్ర) గయాయాం దత్తమస్తు.

భూర్భువస్సువరిత్యన్నం ప్రోక్ష్య.

ఓం భూర్భువస్సువః

యజమానః సత్యంత్వర్తేన పరిషించామీతి దక్షిణమారభ్య పరిషిచ్య.

సత్యం త్వర్తేన పరిషించామి.

పృథివీ తే పాత్రమితి పాణిభ్యాం పాత్రం స్పృష్ట్వా జపత.

పృథివీ తే పాత్రం ద్యౌ..... న్లోకే॥

ఇదం విష్ణురితి స్వాఙ్గుష్ఠమూలేన తదఙ్గుష్ఠం గృహీత్వా తచ్చరుంస్పర్శయతి.

ఇదం విష్ణుర్వి.... సురే॥ శ్రీవిష్ణోహవ్యగ్ం రక్షస్వ నాన్దీముఖాభ్యః మాతృపితామహి ప్రపితామహీభ్యః ఇదమన్నం సపరికరం పరివిష్టం పరివేక్ష్యమాణం బ్రాహ్మణస్వాహావనీయార్థే గయేయం భూః గదాధరోభోక్తాఅన్నంచబ్రహ్మాఅహంచబ్రహ్మాభోక్తాచబ్రహ్మారాజత మిదంపాత్రమక్షయవటచ్ఛా యేయం నాన్దీముఖాభ్యః మాతృపితామ హిప్రపితామహీభ్యః ఇదమన్నం అమృతస్వరూపం అతృప్తేర్దత్తం దాస్యమానం హవ్యం స్వాహానమః గయాయం శ్రీవిష్ణుపాదే దత్తం (ప్ర) గయాయాం దత్తమస్తు.

భూర్భువస్సువరిత్యన్నం ప్రోక్ష్య..... శ్రీ విష్ణో హవ్యగ్ం రక్షస్వ, నాన్దీముఖేభ్యః పితృపితామహప్రపితామహేభ్యః ఇదమన్నం..... వటచ్ఛాయేయం నాన్దిముఖేభ్యః పితృపితామహప్రపితామహేభ్యః ఇదమన్నం... గయాయందత్తమస్తు.

భూర్భువస్సువరిత్యన్నం ప్రోక్ష్య.... శ్రీవిష్ణో హవ్యగ్ం రక్షస్వ, నాన్దిముఖేభ్యః మాతామహ మాతృపితామహ మాతృప్రపితామహేభ్యః, సపత్నీకేభ్యః ఇదమన్నం... వటచ్ఛాయేయం. నాన్దిముఖేభ్యః మాతామహ మాతృపితామహ మాతృప్రపితామహేభ్యః సపత్నీకేభ్యః ఇదమన్నం... గయాయాం దత్తమస్తు.

విశ్వేదేవాదయః సత్యం త్వర్తేన పరిషించామీతి స్వయంపరిషిచ్య,

సత్యంత్వర్తేనపరిషించామి॥

యజమానః భగవత్పాదోదకం. గృహీత్వా గురపరం పరామను సంధాయ, విశ్వేదేవాః అమృతం భవంతు, నాన్దిముఖాః మాతృ, పితా మహా, ప్రపితామహాః అమృతం భవంతు, నాన్దిముఖాః పితృ పితా మహా ప్రపితామహాః అమృతం భవంతు నాన్దీముఖాః మాతామహమాతృ పితామహ మాతృప్రపితామహాః సపత్నీకాః అమృతం భవంతు ఇతి దత్వా. అమృతోపస్తరణమసి.

ఊర్జస్కరమిత్యపః పీత్వా.

ఊర్జస్కరం బలకరగ్ం సోమాద్యమన్న మమృతాయ స్వాహా॥ వామహస్తా నామికాఙ్గుష్ఠమధ్యమైః పాత్రంస్పృశన్ ప్రాణాయస్వాహేత్యాదిభిః

ప్రాణాయస్వాహా, అపానాయస్వాహా, వ్యానాయస్వాహా, ఉదానాయ స్వాహా, సమానాయస్వాహా,

ప్రత్యేకం హృదయంగమం కృత్వా. పునశ్చాధావం పీత్వా

బ్రహ్మణి మ ఆత్మామృతత్వాయ. ఇతి వామహస్తం ప్రక్షాళయేత్

బ్రహ్మణిమ ఆత్మామృతత్వాయ॥

యజమానః సాఞ్జలిస్సన్ ఆసత్యేనేత్యృచ ఆశ్రావయేత్.

ఆసత్యేనరజసావర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యంచ। హిరణ్యయేన సవితారథేనాదేవోయాతి భువనావిపశ్యన్॥ క్షీరేణ (౧) దధ్నావాశ్వేతమన్నం బ్రాహ్మణాన్యథాతృప్తిభోజయేత్ (౨) తతో యజమానః పాత్రే తీర్థం ప్రసాదం చ గృహీత్వా విశ్వేదేవాః తీర్థం ప్రసాదః (ప్ర) సకలం సంపూర్ణమ్. తృప్తాస్థ (ప్ర) తృప్తాస్మః

నాన్దిముఖాఃమాతృ పితామహి ప్రపితామహ్యాః తీర్థం ప్రసాదః (ప్ర) సకలం సంపూర్ణం తృప్తాస్థ (ప్ర) తృప్తాస్మః

నాన్దిముఖాః పితృపితామహ ప్రపితామహాః తీర్థం ప్రసాదః (ప్ర) సకలం సంపూర్ణం. తృప్తాస్థ (ప్ర) తృప్తాస్మః

---

౧ క్షీరేణ దధ్నావావాశబ్దశ్చార్థః సూపాదివ్యఞ్జనపరః యద్వా. యథాలాభ ద్రవ్యేణ శ్వేతమన్నం.... కృష్ణవ్రీహ్యాదితణ్డులాన్న నిషేధః. ఇతి శ్రీశ్రీనివాస దీక్షితియే.

అచమనోచ్ఛిష్టశోధనోత్థాపనాదన్యద్విశ్వేదేవ పూర్వం కారయేత్. అన్యథారక్షాంస్యపహరేయురితి. వాజపేయీయే.

నాన్దిముఖాః మాతామహ మాతృపితామహ మాతృప్రపితా మహాః సపత్నీకాః తీర్థం ప్రసాదః (ప్ర) సకలం సంపూర్ణం. తృప్తాస్థ (ప్ర) తృప్తాస్మః అమృతాపిధానమసీతి ఉత్తరాపోశనం దత్వా.

అమృతాపిధానమసి॥

(౧) పితృపూర్వముత్థాప్య, అనుత్థితేభ్యస్సమూహ్యోచ్ఛిష్టం సంశోధ్య గోమయేన మణ్డలశుద్ధిం కృత్వా, ఆచాన్తేభ్యోవిశ్వేదేవాదిభ్యో ముఖవాసం యథాశక్తి దక్షిణాం చ దత్వా, తైరనుజ్ఞాతః స్థాపితకుంభస్యాపరే విష్టరే యజమానమధ్వర్యురాసయిత్వా, పుణ్యాహం వాచయిత్వా. పుణ్యాహజలేన ప్రతిసరం కర్తారం చ ప్రోక్ష్య. కాంస్య పాత్రస్థతణ్డులోపరిగతం కౌతుకంగన్ధానులిప్తం స్వస్తిసూక్తేనాభిమృశ్య.

స్వస్తినోమిమీతామశ్వినాభగస్స్వస్తిదేవ్యదితిరనర్వణః॥ స్వస్తి పూషా అసురోదధాతునస్స్వస్తి ద్యావాపృథివీసుచేతనా। స్వస్తయే వాయుము పబ్ర వామహై సోమం స్వస్తి భువనస్య యస్పతిః॥ బృహస్పతిం సర్వగణంస్వస్తయే స్వస్తయ ఆదిత్యాసో భవన్తునః॥ విశ్వేదేవానో అద్యాస్వస్తయే వైశ్వానరో వసురగ్ని స్స్వస్తయే। దేవా అవంత్వృభవ స్స్వస్తయే స్వస్తినో రుద్రఃపాత్వం హసః। స్వస్తి మిత్రావరుణా స్వస్తిపథ్యే రేవతి। స్వస్తిన ఇన్ద్రశ్చాగ్నిశ్చ స్వస్తినో అదితే కృధి స్వస్తిపంథామనుచరేమ సూర్యాచన్ద్రమసావివ। పునర్దదతా ఘ్నతాజానతా సంగవేమహి। స్వస్త్యయనంతార్క్ష్య మరిష్టనేమిం మహద్భూతం వాయసం దేవతానాం। అసురఘ్న మిన్ద్రసఖం సమత్సు బృహద్యశో నావమివారుహేమ। అంహోముచమాంగిరసం గయంచస్వస్త్యా

౧ తేషుతృప్తే షు అన్నాది శేషం తేభ్యోదర్శయిత్వా యథోక్తం కరణీయమ్. ఇతి శ్రీసున్దరరాజీయే.

త్రేయం మనసాచ తార్క్ష్యమ్। ప్రయతపాణిశ్శరణం ప్రపద్యే స్వస్తి సంబాధేష్వభయంనో అస్తు।

స్వస్తి దా విశస్ప తిరితి ప్రతిసరం పురుషస్య దక్షిణహస్తమణిబన్ధే స్త్రియాశ్చ వామహస్తేద్విర్బధ్నాతి.

స్వస్తిదా విశస్పతిర్ వృత్రహా విమృధో వశీ। వృషేన్ద్రః పుర ఏతు నస్స్వ స్తిదా అభయంకరః॥

మృచ్చున్దనాదిభిర్లలాటాద్యం గేషూర్ధ్వాగ్రపుణ్డ్రాన్విష్ణుస్త్వాం రక్షత్వితి కారయతి.

విష్ణుస్త్వాగ్ం రక్షతు చక్ర ఊర్ధ్వం ధనుః పూర్వగ్ం శక్తిర్దక్షిణ మపరం గదోదీచీ నన్దకో ఉ ధస్తాద్వాసుకిరన్తరేష్వితరేఉ స్త్రాః। విష్ణో విష్ణాదీశో ప్రసాదాదిన్ద్రో భయాద్దుః ఖాద్యమో వరుణో విక్రమాత్। కుబేరోర్ధక్షయాచ్ఛ్రీస్స ర్వాభ్య ఈనాభ్యస్సమ్యక్సు మనససర్వే రక్షన్తు।

నాన్దిముఖేభ్యః మాతృపితామహిప్రపితామహిభ్యః, స్స్వధానమః, నాన్దిముఖేభ్యః పితృపితామహిప్రపితామహేభ్యః స్వధాన నమః, నాన్దిముఖేభ్యః మాతామహ మాతృపితామహమాతృ ప్రపితామహేభ్యః, సపత్నీకేభ్యస్స్వధానమః (ప్ర) స్వధాస్తు. ఇత్యుక్త్వేతివదతస్తాన్ని సర్జయతి.

తతః, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా నమః (ప్ర) స్వాహాస్తు. ఇతి విశ్వాన్దేవాన్విసర్జయతి.

తతోన్తహోమం హుత్వా, బన్ధుభిస్సహ భుంజీత (౧) తేనోదకుమ్భేనా పరేద్యుస్స్నాయాత్. నాన్దిముఖమితి విజ్ఞాయతే.

నాన్దిముఖ ప్రాయశ్చిత్తమ్

గర్భాదానాదిసంస్కారేషు (౨) నాన్దిముఖేభ్యుదయశ్రాద్ధే (౨) హీనే దైవికేన సహైకాహే పైతృకవత్కృతే చ తత్కార్యమ శుభంభవతి। (౧) తస్మాత్పూర్వే ద్యుర్దై వికవత్కుర్యాత్.

(౧) తేన మన్త్రసాధితోదకుమ్భేన జలేనాపరేద్యుః సంస్కారకరణదినే. స్నాయాత్, యజమానో నియమేన స్నానం కుర్యాత్, పాప్మనోపహత్యా ఇతి వచనాత్. యద్వా. తదానీమేవ యా సుగన్ధా ఇతి తేనోదకుమ్భే నాభ్యుక్షణం కుర్యాత్. ఇతి శ్రీవాజపేయీ.

ద్వావిశ్వేదేవౌ, చతురఃపితౄన్ (౨) బ్రాహ్మణాన్వరయిత్వా, నాన్ది ముఖాః పితరః ప్రీయన్తామితి హస్తే యవోదకం దత్వా. ఆఘారాన్తే

సాద్యసాకలికే తు తదానీమేవ స్నానం. ఉక్తం చ శ్రౌతే. తదానీముద కుంభాద్భిర్యాసుగంధా ఇతియజమానమభిషిచ్య పుణ్యాహం వాచయేదితి. హోమ బ్రాహ్మణభోజనాద్యుదకుంభజల స్నానాంతం నాద్దీమఖమితి విజ్ఞాయతే.

౨ నాన్దీముఖాభ్యుదయ శ్రాద్ధశబ్దౌ పర్యాయవాచకౌ, తథాచ, నాన్దీముఖ శబ్ధో హోమాది కుంభాభిషేచన పర్యస్తపరః అభ్యుదయశ్రాద్ధశబ్దస్తు బ్రాహ్మణ భోజనపరః ఇతి శ్రీ శ్రీనివాసదీక్షితియే.

౩ నాన్దీముఖేభ్యుదయ శ్రాద్ధే వా హీనేదైవికేన కర్మణా సహేకాహే సమానతన్త్రేణ కృతే పైతృకవచయుగ్మం ప్రాచీనావీతం దక్షిణముఖాది పైతృకవత్కృతే చ తత్కార్యమశుభం భవతి ఇతి శ్రీశ్రీనివాసదీక్షితీయే.

దైవికేవకర్మణా సహ ఏకాహే సంస్కారదినే ఏవః కృతే చ పై తృకవత్ శ్రాద్ధబుద్ధ్యా పైతృక ఏవ కృతే చ. తదీయం తత్కర్మ యద్యేపం కృతం తత్కార్యం అశుభం శుభరహితం భవతి ఇతి శ్రీ వాజపేయీ.

పూర్వవద్ధోమం హుత్వా, బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్.
ఉద్యన్తం వాదద్యాదితి (౩) కేచిత్.
(౪) అన్యథానాన్దిముఖే హీనేవైశ్వదేవం వైష్ణవం, బ్రాహ్మం, రౌద్రం.

౧ తస్మాత్కారణాత్పూర్వేద్యుః సంస్కారదినాత్పూర్వదినే. యద్యపరరాత్రే కర్మతదహ్ని పూర్వాహ్ణే దైవికవత్కుర్యాత్. ఇతి శ్రీవాజపేయీ.

౨ బ్రాహ్మణాన్పూర్వవద్వరయిత్వా పాదప్రక్షాళనాదిభోజనాంతం కర్మ పూర్వోక్త వత్కుర్యా దిత్యాశయః

౩ భోజయితుమశక్తశ్చేత్ హోమం హుత్వా ప్రత్యేకమామదానం కుర్యాత్. తస్యాప్యసంభవే హోమాదీన్ కృత్వా. భోజనార్థముద్యన్తమితి తానుద్దిశ్య యస్మైకస్మై బ్రాహ్మణాయామం హిరణ్యం వా నిధాయ యద్దదాతి తదుద్యన్తం శరావపూర్ణ మోదనం వా, పితౄన్ స్మృత్వా శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణాయ దదాతి. ఇతి శ్రీవాజపేయీ.

౪ యేనకేన హేతునా పూర్వేద్యురకృతం చేత్తద్దినే వా ప్రధానకర్మణః పూర్వమేవ ఆఘారాన్తే విశ్వేదేవస్య విశ్వే అద్యేతిద్వాభ్యాం అతోదేవాభిష్షడ్భిః బ్రహ్మజజ్ఞానం హిరణ్యగర్భ ఇతి ద్వాభ్యాం. రుద్రమన్యం త్ర్యంబకమితి ద్వాభ్యాం, ఏతే య ఇహ పితర ఉశన్తస్త్వా సానోదదాతు. పృథివీగతేభ్యో ఽన్తరిక్షగతేభ్యో దివిగతేభ్య ఇత్యేతైః ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా పూర్వ వన్నాందిముఖం కృత్వా పృథగగ్నౌ సంస్కారః కర్తవ్యః ఇతి శ్రీసున్దరరాజీయే.

ప్రధానకర్మాకరణే ప్రజాపత్యత్రయం చ గామ్ బ్రాహ్మణై రప్యనుజ్ఞాతో విష్ణుసూక్తం సవైష్ణవమ్. అశ్రావితాదీన్ హుత్వా తు కృత్వా చాభ్యుదయం పునః, బధ్వా ప్రతిసరం చాపి పరేద్యుశ్శుభకర్మ చ కృత్వా సంస్త్యయనం తే చ కుర్యా ద్బ్రాహ్మణభోజనమ్ ఇతి శ్రీశ్రీనివాసదీక్షితీయే.

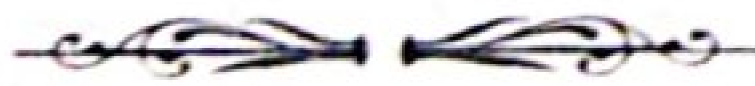
ఏతే య ఇహ పితర. ఉశ న్తస్త్వా సానో దదాతు, పృధివీగతేభ్య ఇత్యాది పితృదైవత్యా హుత్వా (౫) తథానాన్దీముఖం కృత్వా, పునశ్శుభకర్మ కుర్యాత్. జాతకర్మోత్థానయోర్నాన్దీ ముఖం వర్జయేదిత్యేకే.

౪ నాన్దీముఖం కృత్వా తదానీమేవ యాసుగన్ధా రసావర్ణా ఇతి కుంభాద్భిరభిషిచ్య ప్రోక్ష్య వా తతస్తత్కర్య కుర్యాత్, తథా శ్రౌతే సూత్రకారః దూర్వాక్షతయుక్తోదకుంభం నిధాయ పూర్వవద్దైవికం పైతృకం చ హుత్వా తథా త దుదకుంభాద్భిర్యాసుగన్ధారసా ఇతి యజమానమభిషిచ్య పుణ్యాహం వాచయి త్వాతస్మాదేవం నాన్దీముఖం కృత్వా తత్తత్కర్మ కర్తవ్యమ్ యదకృతే నాన్దీముఖే యత్కర్మ కృతం తదశుభం భవేత్. పునర్నాన్దీముఖం కృత్వా పునశ్శుభకర్మేతి కృతమపి తత్. శుభకర్మ. గర్భాధానాదిదైవికం పునః కుర్యాత్.

ఉద్వాహేదశరాత్రం స్యాచ్చతుర్థం మౌంజిబంధనే

కర్మాదౌ కౌతుకం బధ్వా కర్మాన్తే చాన్యసుత్యజేత్. ఇతి స్మృతివచనమ్. కార్మన్తే కౌతుకం త్యక్త్వా స్నాయాత్. తన్మధ్యే తద్వినాశే, పుణ్యాహాన్తే పూర్వవద్బంధయేత్. ఇతి శ్రీ సున్దరరాజీయే.

అత్రాన్యే బహవో విశేషాః భాష్యాదిష్వవగన్తవ్యా ఇతినాత్రవిస్తరః

(౧) అఙ్కురార్పణమ్

అథాఙ్కు రార్పణవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః చౌళకోపనయన సమావర్తన పాణిగ్రహణాది సంస్కారదినాత్ పూర్వస్మి (౨) న్నయు గ్మే దివసే బాన్ధవా (౩) న్పఞ్చవిథానాహూయాభిపూజ్య, తత్కర్తా స్నాత్వా ధౌతంపరీధాయ సోత్తరీయో బద్ధశిఖః, ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రః, సాయం సన్ధ్యాముపాస్య, అభ్యన్తరే గోమయేన (౪) గోచర్మమాత్రము పలిప్య, పఞ్చవర్ణైరల ఙ్కృత్యాద్భిరభ్యుక్ష్య, తణ్డులైర్వ్రీహిభిర్వా ద్విహస్తాయతవిస్తారం భాగోచ్ఛ్రయం యథాలాభోచ్ఛ్రయం వా స్థణ్డిలంకు ర్యాత్.

పాలికాలక్షణమ్

తతస్సువర్ణేన రజతేన తామ్రేణ మృదా వాకృతాః ద్వితాలోచ్ఛ్రయాః పఞ్చ పాలికా గృహీత్వా.

తాః మేదినీదేవీరితి శుద్ధాభిర్మృద్భిరాపూర్య.

"మేదినీదేవీవసున్ధరాస్యాద్వసుధా దేవీ వాసవీ। బ్రహ్మవర్చసః పితౄణాగ్ం శ్రోత్రం విష్ణుర్మనః॥"

---

౧ ఇదం గృహ్యపరిశిష్టోక్తమ్. ఇతి శ్రీనివాసదీక్షితియే చతుర్థ ప్రశ్నవ్యాఖ్యానే ద్రష్టవ్యమ్.

౨ తృతీయే పఞ్చమే నవమే వాన్ కుర్యాత్

౩ పఞ్చవిధాన్ – పఞ్చప్రకారా. పిత్రాదిః – మాతామహాదిః. శ్వశురః కన్యాగ్రాహకః కన్యాప్రదశ్చ ఏతే పఞ్చసంబన్ధినస్తాన్ పఞ్చవిధాన్ బాన్ధవానాహూయ, ఇతి వాజపేయీ.

౪ చతుర్దిశం చతుర్హస్తం గోచర్మేత్యుక్తమ్. శ్రీసూత్రేష్టప్రశ్నే. దూర్వాశ్వత్థపత్రకుశాన్ తన్తునా తాసాం మూలే బధ్నీయాత్.

◆ ధాన్యాని ◆

యవతిలముద్గనిష్పావసర్ష పాదిధాన్యాని సఙ్గృహ్య క్షీరేణ సేచయిత్వా.

◆ పదేషు పాలికాస్థాపనమ్ ◆

స్థణ్డిలే ప్రాగుత్తరైశ్చతుస్సూత్రైర్నవపదం కృత్వా, మధ్యే బ్రాహ్మే పదే తాస్వేకాం పాలికాం బ్రహ్మజజ్ఞానమితి

ఓం బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః। స బుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివః।
ద్వితీయాం పూర్వే ఇన్ద్రం ప్రణయన్తమితి,
ఇన్ద్రంప్రణయన్తం వపురిన్ద్రగ్గ్ స్రవన్తగ్ం సవితారమిన్ద్రం దధాతు, శక్రస్సుకృతస్యలోక విన్ద్రం మన్యే పితరం మాతరం చ।। తృతీయా యామ్యే యమో దాధారేతి,
యమోదాధార పృథివీం యమో ద్యాఉత సూర్యః, యమస్సర్వమృత్యుస్తే నః ప్రాణానాం వాయూనామ్। చతుర్థాం వారుణే
యే తే శతమితి యే తే శతంవరుణయే సహస్రం యజ్ఞి యాః పాశా వితతాః పురుత్రా। తేభ్యోన ఇన్ద్రస్సవితో తవిష్ణుర్విశ్వేదేవా౨ ముఞ్చన్తు మరుతస్స్వస్త్యా।।
పఞ్చమీం సౌమ్యే సోమోధేనుమితి, సోమోధేనుగ్ం సోమో అర్వ న్తమాశుగ్ం సోమో వీరం కర్మణ్యందధాతు। సాదన్యం విదధ్యగ్ం సభేయం పితుశ్శ్రవణం యో దదాశదస్మై।। ఇతి క్రమేణ పఞ్చ పాలికాస్సంస్థాప్య, గాయత్రా ౨ ౨ గ్నేయే సంప్రోక్షణకూర్చయుతం కరకం, నైరృతే అర్చనార్థం చన్దనం పుష్పం వాయవ్యే-వాపనారమఙ్కురం, ఐశాన్యేదక్షిణాం తామ్బూలం సన్న్యస్య, తత్సవి.... చోదయాత్।। తాశ్చవస్త్రేణ వేష్టయేత్.

• దేవతాహ్వానమ్ •

తత్కర్తా దక్షిణతః పత్న్యాసహ ఉదఙ్ముఖస్సమా సీనః.ఆచమ్య ఉభయ పవిత్రపాణిః, భూశుద్ధిం కృత్వా, త్రిః ప్రాణానాయమ్య. ఓంభూః... రోమ్. హరిః ఓమ్ ఇత్యుపక్రమ్య దేశకాలౌ చ స స్కీర్త్య శుభతిథౌ.... గోత్రస్య ..... శర్మణః కర్మాంగం అఙ్కురార్పణ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య, అప ఉపస్పృశ్య.

పాలికాసు. • ఓం భూః మేదినీమావాహయామి, ఓం భువః ఉర్వీ మావాహయామి, ఓగ్ం సువః అక్షతామావాహయామి ఓం భూర్భువస్సువః అమితామావాహయామి.

మధ్యమ పాలికాయాం ఓం భూః బ్రహ్మాణమావాహయామి. ఓం భువః ప్రజాపతి మావాహయామి, ఓగ్ంసువః పితామహమావాహ యామి, ఓం భూర్భువస్సువః హిరణ్యగర్భమావాహయామి.

ప్రాక్పాలికాయామిన్ద్రం, ఓం భూః ఇన్ద్రమావాహయామి. ఓం భువః శచీపతి మావాహయామి. ఓగ్ం సువః పురుహూతమావాహయామి. ఓం భూర్భువస్సువః పురన్దరమావాహయామి.

దక్షిణ పాలికాయాం యమం, ఓం భూః యమమావాహయామి, ఓం భువః ధర్మరాజమావాహయామి ఓగ్ం సువః ప్రేతేశమావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః మధ్యస్థ మావాహయామి.

పశ్చిమపాలికాయాం వరుణం. ఓం భూః వరుణమావాహయామి, ఓం భువః ప్రచేతసమావాహయామి, ఓగ్ం సువః రక్తామమ్బర ధరమా వాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః యాదస్పతిమావాహయామి.

ఉత్తర పాలికాయాం సోమమ్ ఓం భూః సోమమావాహయామి, ఓం భువః యజ్ఞాంగమావాహయామి, ఓగ్ం సువః ఇన్దుమావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః చన్ద్రమావాహయామి.

అగ్నే యే, కరకే.... పాఞ్ఛ భౌతికమావాహయామి, కూర్చాగ్ర గ్రన్థిమూలేషు బ్రహ్మాణమా.... మి, విష్ణుమా... మి శివమావా.... మి, నైరృతే పుష్పే పుల్లమావాహయామి, గన్ధే పృథివీ మావాహయామి. వాయువ్యే, అఙ్కురే సోమమావాహయామి.

* వ్యాహృతీభిః తత్తన్నామ్నా వాహయేత్.

ఐశాన్యే తాంబులే శ్రియమావాహయామి. అక్షతే రవిమావాహయామి. ఇతి క్రమేణావాహ్య.

ఉపచారాః

బ్రహ్మాదీన్ తత్తన్నామభిః అననపాద్యాచమనస్నాన ప్లోతవ స్త్రోపవీతాచమన పుష్పగన్ధధూప దీపనైవేద్యాచమన తాంబూల ప్రణామైష్షోడశోపచారై రభ్యర్చ్య (పుణ్యాహంకృత్వా) స్వజనాననుజ్ఞా ప్య తత్తద్దేవాన్ప్రణమ్యౌషధీసూక్తం జప్త్వా.

ఓషధీసూక్తమ్

యా జాతా ఓషధయో దేవేభ్యస్త్రియుగం పురా మన్దామి బభ్రూణా మహగ్ం శతం ధా మాని సప్తచ శతం వో అమ్బ ధామాని సహస్రయుత వో రుహః అధాశతక్రత్వో యూ యమిమం మే అగతం కృతా పుష్పావతీః ప్రసూవతీః ఫలినీరఫలా ఉత అశ్వా ఇవ సజత్వరీర్వీరుధః పారయిష్ణవః ఓషధీరితి మాతర స్తద్వో దేవీరుపబ్రువే రసాగ్ంసి నిష్ప్రతీరితిం పశ్చాతయమానాః అశ్వత్థే వో నిషదనంపర్ణేవో వసతిః కృతా గోభాజ

ఇత్కిలాసథ యధ్సనవధ పూరుషమ్. యదహం వాజయన్ని మా ఓషధీర్ నాస్త ఆదధే ఆత్మా యక్ష్మస్య నశ్యతి పురాజినగృభో యథా యదోషధయస్సం గచ్ఛన్తే రాజానస్స మితావివ. విప్రస్స ఉద్యతేభిష ద్రక్షోహ ఉ మీన చాతనః నిష్కృతి ర్నామవోమాతాఉ థా యూయగ్గంస్థసంకృతిః, సరాః పతత్రిణిస్థన యదామయతి నిష్కృత! అన్యావో అన్యామవత్వ న్యాఉ న్యన్యా ఉపావత తాస్సర్యా ఓషధయ స్సంవిదానా ఇదం మే ప్రావతా వచః ఉచ్ఛుష్మా ఓషధీనాం గావో గోష్ఠా దివేరతే ధవగ్ం సనిష్యన్తినా మాత్మానాం తవ పూరుష। అత విశ్వాః వరిష్మాస్సే ఇవ ప్రజమక్రముః ఓషధయః ప్రాచుచ్ఛవుద్యత్కించ తనువాగ్ం రపః యాః తా ఉ తస్థురాత్మానం యా ఆవివిశుః పరుఃపరుః తాస్తే యక్ష్మంవిభాధన్తాముగ్రోమధ్యంతీవ, సాకం యక్ష్మ ప్రపత శ్యేనేన కికిదీవిసా సాకం వాతస్య ధ్రాజాయపాకం వశ్యనిహాకయా అశ్వావతిగ్ం సోమవతీమూర్జ యన్తీముదోజసమ్, ఆవిత్సి సర్వా ఓషధీరస్మా అరిష్టతాతయే॥ యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః బృహస్పతిప్రసూతాస్తానో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః। యాః ఓంషధయస్సోమరాజ్ఞీః ప్రవిష్ఠాః పృథివీమనుతాసాం త్వమస్యుత్తమాప్రణో జీవాతలేసువ! అవపతన్తీరవదన్దివ ఓషధయః పరి। యం జీవమశ్న వామహై న సరిష్యాతి పూరుషః। యాశ్చేద ముపశృణ్వాన్తియాశ్చ దూరం పరాగతాః। ఇహ సంగత్య తాస్సర్వా అస్మై సంధత్తభేషజమ్ మావోరిషత్ఖనితా యస్మైచా హం ఖనామివః ద్విపచ్చతుష్పదస్మాకగ్ం సర్వమస్త్వనాతురమ్, ఓషధయస్సంవదన్తే। సోమేనసహ రాజ్ఞా, యస్మై కరోతి బ్రాహ్మణస్తగ్ం రాజన్పారయామసి॥

అఙ్కురావాపః

రాత్రౌ శుభే ముహూర్తే, ఇదం విష్ణుర్విష్ణోర్నుకమిత్యఙ్కురానుద్ధృత్య. ఇదం విష్ణు..... సురే।। బ్రహ్మజజ్ఞానం, ఇన్ద్రంప్రణయన్తం, యమోదాధార, యే తేశతం, సోమోధేను మితివాచయిత్వా పాలికాదిషు మధ్యాదిక్రమేణ తానర్పయిత్వా శుద్ధాభిర్మృద్భి: పాలికోపరి ప్రచ్ఛాద్య, యే తేశతమితి వారుణమన్త్రేణ జలసేకం కారయిత్వా, యే తేశతం.... మరుతస్వస్త్యా।। ఏరణ్డపత్రైరర్కపత్రైర్వాఽఽ చ్ఛాద్య దిశాంపతిమితి నమస్కుర్యాత్

శ్లో।। దిశామ్పతీన్న మస్యామి సర్వకామఫలప్రదాన్

కుర్వన్తు సఫలం కర్మ కుర్వన్తు సతతం శుభమ్।।

తతశ్చ పాలికా సుద్ధృత్య, సౌమ్యే ప్రాగన్తముత్తరాన్తం వా సంస్థాప్య, నిత్యం తత్తద్దేవేభ్యోఽఽభ్యర్చ భోజనం చార్థిభ్యఃప్రదాయ ఉపయుక్తధాన్యస్థణ్డిలం దక్షిణామాచార్యాయదత్వా ప్రధానాన్ స్వజనాన్ సంపూజ్య, పున: క్రియామారభేత, అఙ్కురానన్తేఽప్సు విసృజేత్ కర్మాభ్యుదయోఽఙ్కురాశ్రయ ఇతి విజ్ఞాయతే.

ఇత్యఙ్కురార్పణవిధిః.

